

Expres

cultural

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Anul VIII, nr. 3 (87), martie 2024 • Apare lunar

24 pagini

Gabriel Chifu: Un cartograf al eleganței stilistice

pag. : 12-13

Texte semnate de

Liviu Ioan Stoiciu
Gellu Dorian
Adrian Alui Gheorghe
Lucian Vasiliu
Traian D. Lazăr

Ioan Adam

O vrânceancă – Sanda Stolojan

pag. : 14-15

Auz

Căzând din nori,
ploile capătă crengi și flori.
Aud și vizuinile și-aripa
care bate deasupra mea clipa.

Piticii care bat pe sub pământ,
căutând vâna de aur, râul sfânt,
ochii diamantului nesăgetat
și degetul unui urs împărat.

Toate le-aud.
Și-auzul încă mi-i crud.
Clopotul sângelui molatec, rotund
ține veștile care nu mai pătrund.

Ține veștile de la stea,
să n-ajungă în inima mea.
Ține veștile de la șerpii de casă,
și-n amiaza cuprinsă mă lasă
să cad și s-adorm profund,
clopotul sângelui molatec, rotund.

Magda Isanos

Liviu Ioan STOICIU Viitorul revistelor literare a trecut	3	Geo VASILE Arta Popescu sau elogiul nebuniei stilizate	11
Vasile FLUTUREL Paradoxal, dar și fumul poate avea memorie	4	Gellu DORIAN Cronicizarea unui sistem bolnav	16
Constantin COROIU Confesiunile „romanticului îmblânzit”	5	Mihaela OANCEA și Mihaela GUDANĂ poezie	17
Cristina SCARLAT Ricoșeu de lectură. <i>Secolul singurătății</i>	6	Nicolae TZONE E. Lovinescu și vizita poetului cu păr roșu.	18
Eugen MUNTEANU Capidava mea (II). Tabăra arheologică	7	Magda URSACHE Paracelsus și roza Poeziei	19
Al. CISTELECAN Candoare și istețime	8	Grigore ILISEI Vocile memorialistului Artur Gorovei	21
Liviu ANTONESCU „Himera” sub protecție, dar și la tribunal	9	Adrian Dinu RACHIERU Monica Lovinescu și est-etica (II)	23
Gabriel MARDARE Elpiada - O epopee în câte(?)va episoade	10	Constantin PRICOP Merge și așa...	24

„Dacă n-ai văzut încă o femeie care iubește, atunci n-ai văzut niciodată o femeie frumoasă” - CAMIL PETRESCU

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite (npanaite@gmail.com)
Redactor-șef: Constantin Pricop (constantin.pricop@gmail.com)
Secretar general de redacție: Victor Durnea (victordurnea@yahoo.fr)

Colegiul de redacție: Ioan Adam, Radu Andriescu, Adina Barțaș, Gellu Dorian, Florin Faifer, Vasile Fluturel, Adrian Alui Gheorghe, Mihaela Grădinariu, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Gabriel Mardare, Nicolae Mecu, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Ioan Răducea, Cristina Scarlat, Gheorghe Simon, Liviu Ioan Stoiciu, Diana Vrabie

CUPRINS

- Liviu Ioan STOICIU** Viitorul revistelor literare a trecut 3
Nicolae PANAITE 3 De luat aminte ! 3
Vasile FLUTUREL Paradoxal, dar și fumul poate avea memorie 4
Constantin COROIU Confesiunile „romanticului îmblânzit” 5
Cristina SCARLAT Ricoșeu de lectură. Secolul singurătății 6
Eugen MUNTEANU Capidava mea (II). Tabăra arheologică 7
Indira SPĂTARU Până la noi restricții 7
Daniel Ștefan POCOVNICU Vameș cu înțelepciune de șarpe 8
Al. CISTELECAN Candoare și istețime 8
Alexandru CAZACU Vederea periferică 9
Liviu ANTONESEI „Himera” sub protecție, dar și la tribunal 9
Gabriel MARDARE Elpiada - O epopee în câte(?)va episoade 10
Geo VASILE Arta Popescu sau elogiul nebuniei stilizate 11
Liviu Ioan STOICIU Șaptezecist tânăr și feroce 12
Gellu DORIAN Gabriel Chifu : un cartograf al eleganței stilistice 12
Adrian Alui GHEORGHE „Fiii tremură de frigul părinților” 12
Traian D. LAZĂR Avancronică la o apariție editorială 13
Lucian VASILIU Colaj 1954 -fragmente- 13
Ioan ADAM O vrânceană - Sanda Stolojan 14-15
Ionel BOSTAN Însemnări secrete despre viața de schit - Tărăța și Vlădiceni 16
Gellu DORIAN Cronicizarea unui sistem bolnav 16
Mihaela OANCEA Sufletele nu se mai așteaptă 17
Mihaela GUDANĂ S-a topit semnul mirării 17
Nicolae TZONE E. Lovinescu și vizita poetului cu părul roșu. Avangarda ca „libertate saturnalică de sclav beat” 18
Magda URSACHE Paracelsus și roza Poeziei 19
Dan Bogdan HANU Post(st)ări 20
Leo BUTNARU Nenorocitoare pereche sieși 20
Grigore ILISEI Vocile memorialistului Artur Gorovei 21
Flavius PARASCHIV Antologii (uite) de SF (I) : Anatomia unei secunde 22
Emanuel VASILIU Dune, partea a II-a 22
Ioan RĂDUCEA De unde până unde ?! 22
Adrian Dinu RACHIERU Monica Lovinescu și est-etica (II) 23
Constantin PRICOP Merge și așa 24

e-mail: exprescultural.iasi@gmail.com
www: exprescultural.ro
[facebook.com / expres.cultural](https://facebook.com/expres.cultural)
ISSN: 2537-5989

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul:
RO04BTRLRONCRTOPC2450901 – Banca Transilvania Iași

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. DIF PRESS S.R.L., precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et. 1, Iași, cod 700028

Abonamente:

Pe adresa redacției, prin mandat postal, în contul revistei.
108 lei / an + 39,60 lei taxe poștale,
54 lei / 6 luni + 19,80 lei taxe poștale.

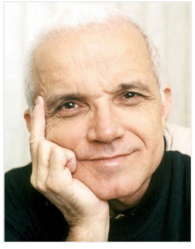
Vă rugăm să scrieți pe mandatul postal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Ilustrăm prezentul număr cu lucrări expuse în cadrul Lunii Sculptorilor Români 2024

* Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

* Rugăm colaboratorii să ne trimită textele doar pe adresa: exprescultural.iasi@gmail.com, până pe data de 10 a lunii în curs; articolul trebuie să aibă maximum 7.000 de caractere și să fie în format Word.

dtp: bornaz.lucian@yahoo.co.uk

Liviu Ioan STOICIU

Viitorul revistelor literare a trecut

Dacă au vreun viitor revistele literare de azi. Cât vor mai fi în viață scriitorii din generațiile 60-70-80-90, vor mai apărea revistele literare pe calapodul „clasic” (moștenit de la începuturi, din secolul XIX). După dispariția lor, numai Răzvan Voncu și Daniel Cristea-Enache vor mai putea fi martori onești ai gloriei acestor reviste și vor putea depune mărturie. Reviste care au întreținut viața literară în România de un secol și jumătate. Fără aceste reviste de cultură (literare în principal), nu s-ar ști dacă România mai are scriitori, dacă s-a mai exprimat original cineva în scris în poezie, proză, eseu, critică, dramaturgie, jurnal, memorialistică, publicistică la zi, dacă există un canon în literatura română sau vreo ierarhie a valorilor. Reviste pe care douămiiști nu dau doi bani. Douămiiști, altfel, incapabili să susțină o revistă literară în adevăratul sens al cuvintelor. Uitați-vă la poziția revistelor pe care ei le țin în viață, ca redactori-șefi: *Tomis*, lunar (a nu se confunda cu brava revistă *Tomisul cultural* a lui Iulian Talianu), *Poesis Internațional* (apare când iese de sub tipar) sau *Dacia literară*, dispărută din circuit, practic, sau *Familia* (de nerecunoscut; ce ghinion a putut să aibă această revistă de renume, o dată încăpută de câțiva ani pe mâna douămiiștilor; n-ai ce să citești în ea, în afara unor texte critice semnate de doi scriitori seniori); sau revista *Transilvania*, devenită un cimitir al studiilor academice. Sau ce a ajuns revista *Timpul* inițiată de Cassian Maria Spiridon (și continuată de Liviu Antonesei), azi, o umbră. Așa ar arăta viitorul revistelor literare, cum arată „revistele” douămiiștilor. Nu mai pun la socoteală că douămiiști au îngropat revista *Cuvântul* (model de revistă, scoasă după Revoluție de Radu G. Teșosu și condusă mai apoi de Mircea Martin). Sau uitați-vă la cum arată și paginile în care douămiiștii sunt publicați (unii, angajați chiar redactori) la reviste pe calapod „clasic, intrat în istoriile literare”, cum trag în jos credibilitatea critică a literaturii pe care o promovează (de la *Vatra* la *Bucovina literară*, *Euphorion*, *Steaua*, *Orizont*, *Ateneu*, sau mai anonimă *Mozaicul*)...

Fără reviste literare în viitor? Fără viață literară, deci... Fără reviste n-ar mai fi fost posibilă seria de volume din „Cronologia vieții literare românești”, scoasă de Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București (remarcabilă întreprindere coordonată de Eugen Simion).

Azi revistele literare „reprezentative” au noroc de o lege care le asigură apariția, decontând cheltuielii cu salariile revistelor, cu tiparul și difuzarea, cu drepturile de autor (9 reviste ale Uniunii Scriitorilor – *România literară*, *Viața Românească*, *Luceafărul* de *dimineață*, *Ramuri*, *Apostrof*, *Orizont*, *Steaua*, *Convorbiri literare* și o revistă în limba maghiară – dar și alte reviste de cultură care se adresează Ministerului Culturii prin cerere de finanțare). Sigur, apar reviste subvenționate de Consiliile județene și Consiliile locale (chiar și „sătești”, la Dudeștii Noi-Timiș apărarea de opt ani o revistă intitulată *Sintagme literare* prin Geo Galetaru; la Pârșcov-Buzău apare de 12 ani revista *Întrezăriri*, prin Gh. Postelnicu, sau revista *Caietele de la Tintesti*, cu semnături de cunoscuți scriitori; sau în orașe mai mici, apare la Bolintin Vale revista lunară *Sud* de 28 de ani, inițiată de C. Carbarău, la Râmnicu Sărat apare revista trimestrială *Spații culturale* prin Valeria Manta Țăicuțu, la Călan apare revista *Algoritm literar* prin Ioan Barb, la Huși, revista *Liter-Club*, prin Lina Codreanu, la Lugoj revista *Actualitatea literară* prin N. Silade, sau revista care apare de 18 ani, *Tecuciul literar și artistic*, prin Eleonora Stamate; la Odobești apare revista *Salonul literar* prin Culiță Ioan Ușurelu, la Câmpina, revista *Urmuz*, prin Florin Dochia)... Mă plângeam de viitorul literaturii române compromis de douămiiști care nu citesc mai nimic din ce s-a scris până la ei și scot reviste fără importanță, „care să nu rămână, să servească istoriei literaturii române”. Dar am uitat de doi douămiiști: Andreia H. Hedeș, care a fondat o revistă literară (apare la două luni), *Neuma*, și Dan Gulea și revista lui lunară, *Atitudini*; nu sunt aservite douămiiștilor, ci întregului spectru scriitoricesc. Am mai văzut o revistă „deschisă tuturor”

editată de doi douămiiști, *Literadura*, care apare la Buzău; n-are însă ștaif, apare când și când. Mai era pe piață, la fel, o revistă a unui altfel de douămiiști, împăcat cu toată lumea, Paul Gorban – *Zona literară*, nu știu dacă mai apare... E clar că viitorul, o dată ce e golit de orice valoare, prin douămiiști (incapabili să editeze o revistă literară „ca lumea”) va aduce în prim plan doar postări „literare” pe Facebook și like-uri de complezență, necritice; le e de ajuns. Nu contează că se va alege praful de orice posteritate a lor.

Interesant că optzeciștii dețin în continuare „puterea literară” (ei respectă literatura română) – conduc reviste de autoritate, de la Gabriel Chifu, director executiv la săptămânalul *România literară*, la Cassian Maria Spiridon – *Convorbiri literare*, Mircea Mihăieș – *Orizont*, Marta Petreu (Ion Vartic) – *Apostrof*, Dumitru Chioaru – *Euphorion*, Gellu Dorian – *Hyperion*, Ovidiu Dunăreanu – *Ex Pontu*, Iulian Boldea – *Vatra*, Olimpiu Nușfelean – *Mișcarea literară*, Aurel Pantea – *Discobolul*, Vasile Dan – *Arca*, G. Vulturescu – *Poesis*, Ioan Lascu – *Autograf MJM*, Daniel Corbu – *Feed Back*, Gh. Pârja – *Nord Literar*, Radu Ulmeanu – *Acolada*, N. Băciuț – *Vatra Veche*, Florin Sicoie – *Itinerar*, Lucian Vasiliu – *Scriptor*, Nicolae Panaite – *Expres cultural*, ultimii doi, care pot fi citiți și primii, impunând revistele lor cu brio, nu de mulți ani fiind apărute). Din păcate, tot optzeciștii (bucureșteni) au omorât un săptămânal al lor, *Contrapunct*. Așa cum, în timp, după Revoluție, au fost scoase din uz, dacă pot să spun așa, revistele *Paralela 45* și *Calende* la Pitești (prin Călin Vlasie și N. Oprea) sau *Interval* la Brașov (prin Al. Mușina și Andrei Bodiu; la Brașov a apărut o revistă de lux, *ASTRA*, condusă de optzecista Dina Hrenciuc, retrasă). Nu mai apare nici revista *Cronica* a optzecistului Valeriu Stancu.

Sunt reviste care au avut viață scurtă, apărute după Revoluție, să încerc să fac și un inventar al lor – în afară de cele pomenite până aici: *Idei în dialog* (condusă de H.R. Patapievic) și *Literatorul* la București (apare în schimb la Craiova revista *Noul Literator* prin C. Pădureanu), *Cronica Veche* (N. Turtureanu) și revista *Moldova* (N. Panaite și Aurel Ștefanachi) la Iași, *Baadul literar* la Bârlad (Gruia Novac), *Ardealul literar* la Deva, revista *Cartelul metaforelor* la Buzău și *Fereastra* la Mizil sau revistele *Unu* și *Aurora* la Oradea (după moartea fondatorilor lor, Mariana Păndaru Bărgău, Marin Ifrim, Lucian Mănăilescu, Ioan Tepelea), *Revista V și Pro Saeculum* la Focșani. Nu știu dacă mai apar revistele *Caiete Critice* la București, *Însemnări ieșene* la Iași, *Antares* la Galați, *Verso* și *Echinox* la Cluj-Napoca, revistele *Confesiuni*, *Columna*, *Portal Măiastra*, *Ceașca de cafea* (a lui G. Drăghicescu) și *Miracol de Brădiceni* (Ion Popescu Brădiceni) la Tg. Jiu, *Porto Franco* la Galați, *Conta* la Piatra Neamț, *Reflex* la Reșița, *Semn* la Deva, *Cenaclul de la Păltiniș* la Sibiu, *13 Plus* la Bacău, *Revista Nouă* la Câmpina. Apar în schimb două reviste cu același nume, *Caligraf*, la Turnu Severin și la Alexandria. Apar în continuare revistele literare *Memoria*, *Contemporanul*. *Ideea Europeană* sau *Bucureștii literar-artistic și Observator cultural* (un săptămânal „închis”, exclusivist), apoi *Tribuna* la Cluj-Napoca, *Caiete Silvanie* la Zalău, *Ramuri și Scrisul Românesc* la Craiova, *Libris* la Brașov, *Dunărea de Jos* la Galați, *Poezia* la Iași, *Argeș* și *Cafeneaua literară* la Pitești, *Oltart* la Slatina, revistele *Vitraliu* (cărțoi) și *Plumb* la Bacău, *Litere și Impact* la Târgoviște și *Răsunetul cultural* la Bistrița, sau *Cronografla Satu Mare*, *Vâlcea literară* și *Curtea de la Argeș*.

De observat: sunt reviste literare fondate de un scriitor care dispar după moartea lui, de parcă n-ar fi fost (lăsând în aer arhiva lor). De reținut, în sfârșit, că numai de personalitatea redactorilor-șefi ai revistelor (și a colaboratorilor lor promovați) depinde calitatea revistelor (dacă au sau nu valoare).

De luat aminte!

Cunoaștem, din cele citite, dar și vorbite de cei care au trecut prin lagărele de concentrare, cum au îndurat ei calvarul, fiind închiși ca prizonieri. Numai la auzirea cuvântului concentraționar ne apucă frisoanele, știind acum de atrocitățile comise de regimul comunisto-bolșevic persoanelor din detenție.

Pe tatăl meu, Toader, l-a prins Al Doilea Război Mondial luptând, la început, alături de armata germană. Într-o seară târzie, de Sf. Toader, sărbătorindu-l cu frații și surorile mele, și-a dat drumul la gură. Având o alianță cu nemții, generalul Ion Antonescu da dispoziție ca Armata Română să treacă Prutul - în vederea recuperării teritoriilor anexate de Rusia și, deci, angajarea în războiul antibolșevic. Armata Română a mers, până la Nistru, umăr la umăr cu cea a Germaniei. Când s-a vândut frontul de către Guvernul României de atunci, armata noastră și a Germaniei ajunseseră la Cotelul Donului. Așadar, în vara lui 1944, România a întors armele împotriva nemților; într-un asemenea context, au fost luați prizonieri mulți soldați români și germani de către armata rusă. Plutonul din care a făcut parte tatăl meu (alcătuit din români și germani) a trecut sub ordonanță rusească, soldații ruși având un comportament barbar. Numărul românilor luați prizonieri, militari și civili, a fost de peste 500000. Oricând aveau chef rușii, injurau prizonierii, îi scuipau și-i loveau, fără pic de milă, cu picioarele și cu patul armei. În acest nemilos regim au mers până aproape de Kramatorsk. După vreo două zile de cruntă umilire, înfometare și lipsă de apă, li se uscaseră gurile de sete („ochii de sete în gură - mi cădeau”). Un ofiter rus i-a spus tatălui meu să-și astâmpere setea cu sângele de la un deget tăiat!

! Mărșăluind așa zi și noapte, frânți de oboseală, bățocuri, foame și lovituri, într-una din nopți, la vreme de noaptea, un locotinent neamț a descoperit o conductă la marginea taberei lor; a spart-o într-un loc, făcând să dea năvală o apă murdară cu viermi și fecale. Cu o asemenea apă prizonierii și-au potolit setea, luând-o în pumni și strecurând-o printre degete, ținându-și gura sub ele. Trecuseră vreo câteva săptămâni de la căderea frontului; soldații și ofiterii ruși își puneau tot mai mult în practică metodele de exterminare a prizonierilor. Tatăl meu mi-a relatat o scenă ce poate fi generată doar de minți scelerate și teroriste. Un asemenea procedeu de exterminare l-am întâlnit doar în povești. Printre prizonierii nemți era un maior Kramer, de o camaraderie și o corectitudine impresionantă. Într-o dimineață l-au luat câțiva soldați ruși cu spinările late, fețele lungi și boțite ca o găleată turtită; ochii le erau roșii de băutură și turpitudine. După ce l-au lovit pe maiorul Kramer cu bocancii, ca pe o minge de fotbal, i-au legat de un picior un capăt de funie, iar celălalt capăt l-au făcut gâtar la un cal. Au dat bici calului, care alerga târând trupul maiorului neamț pe o ciocălăiște, până când sârmanul Kramer, în dureri și țipete înspăimântătoare, și-a dat duhul. Pe toți prizonierii i-a apucat o teribilă frică, văzând grozăvia comisă. Doi ani a stat tatăl meu în lagărul de la Kramatorsk. Aici, în fiecare zi, vedea moartea cu ochii. Ororile pe care le plănuiau peste noapte rușii, a doua zi, le puneau în practică, maltratând prizonierii germani și români. Mereu își făceau mendrele, întâi cu nemții, apoi, dacă nu se săturau, îi lua și pe români...

Privind și căzând în realitatea timpului și a lumii noastre de acum, sunt uluit când văd concetățeni care nu vor să înțeleagă pelagra comunisto-bolșevică, sub care am trăit atâtea decenii. Îmi amintesc că în 1962, când fantoma Kremlin-ului defila pe teritoriile României, tatăl meu a refuzat categoric să-și treacă pământul la colectiv; a stat fugăr vreo nouă luni în pădurea Căpotestilor (pleca înainte de ivirea zorilor și se întorcea pe la miezul nopții). Comisia de colectivizare era compusă din secretarul comunei, Mihăiță, un milițian, iar, uneori, veneau și cu preotul satului. Secretarul ne bătea în poartă, întrebând-o pe mama pe un ton mai mult cazon : „unde îți este bărbatul?”. Ea le spunea că bărbatul ei nu-și înstrăinează pământul, deoarece au cinci guri de hrănit, pământul fiind tot avutul păstrat de la părinți.

Azi, oare ce au în cap acei politicieni, dacă au ceva?! Ei, fără pic de rețineră și rusine, fac temenele și vizitează ambasada rusă, invocând fariseic că-s vizite protocolare. Unii dintre acești rusofili apar destul de des în mass-media duplicitară, cerând în continuare votul românilor, perorând că acum sunt altfel de intersecții între „pescarii” de pe malurile Moscovei și „năvodarii” de pe malurile Dâmboviței. Tuturor acestora le spun : în lături!

Vasile FLUTUREL

Paradoxal, dar și fumul poate avea memorie

Colecția "Cantos" a Editurii "Junimea" s-a îmbogățit, în anul care s-a călătorit relativ recent de pe tărâmul nostru, cu un elegant volum de poeme semnat de cunoscutul poet / prozator / jurnalist Ștefan Mitroi¹. Un dens *Cuvânt însoțitor* semnat de Adrian Dinu Rachieru prefătează cartea, iar câteva crochiuri de Ștefan Călția îi decorează, din loc în loc, paginile.

Stiut este că nu sunt prea multe cărțile care, atunci când le întorci ultima filă, să-ți strecoare în suflet o undă de regret (că s-au terminat), dublat de acel ușor sentiment de invidie la gândul că nu tu ești cel care le-a izvodit. Ei, bine, cartea lui Ștefan Mitroi este una dintre acestea.

"Poezia este întâlnirea cititorului cu cartea", spunea Borges și nu avem cum să nu-i dăm dreptate. Ce poate fi mai frumos decât spectacolul ideilor pe care un poet adevărat ni-l oferă într-un volum de poezie bună! La un asemenea minunat spectacol ne invită, încă de la prima ei pagină, cartea lui Ștefan Mitroi, autorul devolând, în poemul inițial, secretul magiei din versurile sale: "Ingerul a smuls-o până / dintr-o aripă a lui și mi-a întins-o / spunându-mi: / Scrie cu asta!"

Criticul Eugen Simion, analizând poezia lui Marin Sorescu din anii '80, vorbește de tendința poeziei moderne de a reveni la "poezia faptelor de viață, după ce versul s-a închis, mult timp, în propria solitudine"², iar când se oprește asupra celei a lui Mircea Dinescu, remarcă faptul că "poetul modern caută paradoxurile, absurdul din existență" și că "în universul modern miturile cad și decad, iar ființele merg adesea cu capul în jos"³.

Poezia din acest volum semnat de Ștefan Mitroi, poet pentru care întoarcerea în timp constituie un mijloc de a atenua neliniștile existențiale inerente datorate înaintării în vârstă a poetului (ca și a oricăruia dintre noi), se află undeva pe *cumpăna apelor*, pendulând benefic între clasic și modern, cu vădite înclinări către modernitate.

Marile teme ale poeziei dintotdeauna (viața și moartea, nemărginirea timpului și efectele acestuia asupra ființei umane și a întregii Creații, dragostea, copilăria, dialogul cu divinitatea), la care se adaugă cele ale contemporaneității (dispariția tradițiilor și depopularea satelor) sunt tratate într-un mod cu totul aparte, exprimarea poetică având mereu ca obiect două realități aflate pe coordonate temporale (și morale) diferite: una a trăirii prezente, palpabile și una trecută, frustră (efect direct al implacabilității scurgerii timpului), livrată laboratorului poetic mitroian de o prodigioasă memorie afectivă.

Revenirile în etape anterioare ale vieții și în primul rând în copilărie, realizate printr-o subtilă tehnică a flashback-ului, poartă amprenta dorului de oameni și locuri, de momente și situații care au, deopotrivă, darul de a ilumina ori (din nefericire) a întuneca un ecranul pe care se derulează filmul vieții.

"Nu pot trăi fără amintiri. D-asta le-am și interzis să plece singure în lume. Cum să se descurce fără mine?", spune poetul în *Despărțirea de amintiri*, poem care sugerează și o dihotomie generatoare de reflecții adânci: amintiri luminoase – amintiri întunecate, în topul acestora din urmă situându-se, în primul rând, cele legate de plecarea la ceruri a celor dragi.

Amintirile (la pachet cu visele) constituie, de altfel, principala materie primă a acestui volum care-l pune pe cititor în situația de a fi spectator la o amplă desfășurare de mijloace menite a-l convinge de forța mirifică a Poeziei de a umple ecranul contemporaneității cu atâtea și atâtea imagini ale trecutului. *Cronovizorul* lui Ștefan Mitroi este unul specializat în sondări adânci în materie și spirit, în viziuni și conștiințe, așa încât, parcurgând paginile cărții, devenim martori la scene memorabile ce țin de viață, de multiplele-i fațete.

Una dintre acestea este dragostea sub toate aspectele ei, de la cea familială și cea față de locurile natale la cea erotică, măiestrit adusă în prim-plan în câteva reușite poeme și pusă adesea (cum altfel?) pe seama inimii. "Singură care nu-mi dă ascultare / e inima", afirmă el în *Nesupunere*, iar inima, la rândul ei, se confesează și ea: "iubirea / e felul meu de a gândi".

Câteva exprimări din această zonă tematică se impun cu necesitate a fi citate / comentate. Apelăm mai întâi la minipoemul intitulat *O mică întâmplare*, pe care-l reproducem în întregime: "Cum nu știa prea multe despre dragoste / tata a cumpărat-o pe mama / cu bănușii verzi ai ochilor săi. / A învelit-o apoi într-o zi geroasă de iarnă / ca să vadă cum îi stă / îmbrăcată mireasă. / I s-a părut că seamănă cu primăvara. / De la întâmplarea aceea se trage / venirea mea pe lume".

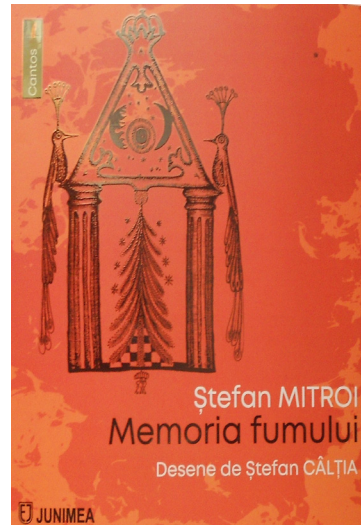
Un oximoron reușit da farmec exprimării din *Linia dragostei*: "Pe linia dragostei / din palma mea / tu

umblând desculță. / *Goliciunea* ta de femeie / *acoperă* câmpul" (sublin. n.).

Ploaia e dorită a fi un intermediar între îndrăgostiți în poemul *Picătură cu picătură*: "I-am spus unei singure picături / de ploaie c-o să-mi fie mereu dor de tine". Și tot ea, ploaia, devine obiectul unui fenomen apocaliptic aprins de scânteia dragostei: "Am văzut ploaia arzând / cu flăcări înalte până la cer" (*Incendiu*). Într-un alt poem, dorul are forța stihurilor naturii dezlănțuite, precum în balada *Mănăstirea Argeșului*, spre exemplu: "Se vorbește în toate gazetele de forța năprasnică / a dorului meu de tine. / Culcă la pământ tot ce întâlnește / în cale: poduri, păduri, / trenuri aflate în mers, apusuri de soare" (*Dorul de tine*). În *Căderi*, imbinând oniricul cu ludicul, poetul surprinde momentul logodnei din dragoste: "În copilărie am căzut într-o fântână / iar din fântână în cer [...] / Apoi am căzut într-un copac. / Când am ajuns afară / m-am pomenit cu un inel pe deget / și cu o femeie ținându-mă de mână. / Căzuse și ea în același copac."

Forța extraordinară a dragostei adevărate ca remediu cu valențe gerontologice este relevată în *Zi de toamnă*: "Îi strig apoi bărbatului / pe care îl ține femeia de mână: / învește-o în îmbrățișări, / ține-o așa învelită mereu / și ai să vezi că n-o să îmbătrânească niciodată". A apela la viteze cosmice precum cea a luminii pentru a comprima spațiul și timpul nu

se pare poetului decât un lucru normal, capabil să ardă și kilometri, și secunde: "mă preschimb iute de tot / în lumină / ca să pot ajunge / în mai puțin de o clipă / la tine" (*Iute de tot*).

cu o fată. / Ca să nu întârzii, m-am prins cu mâinile de zborul / berzelor ce tocmai plecau în țările calde" (*Întoarcerea berzelor*).

Dragostea e singurul sentiment capabil a conecta suflete de pe cele două tărâmurii, forța ei de transcendere fiind fără egal. Femeia din *Poveste de dragoste*, după plecarea la ceruri a bărbatului ("adeverindu-se ceea ce știa încă din tinerețe"), trăiește hrănindu-se zilnic cu eșantioane din viața lui ("Mai rămăsese însă un degetar din viața lui / într-una dintre odăile casei. / Într-o dimineață în odaia aceea / și turna un strop din degetar / în viața ei, dându-și în felul acesta curaj să meargă / fără el mai departe").

Și cum noțiunea de dragoste este strâns legată de cea de frumusețe (fizică și / sau morală), poetul dedică o adevărată odă acesteia din urmă într-un încântător poem în proză intitulat *Atâta frumusețe*: "Nu pătise niciodată orașul nostru atât de multă frumusețe! Și totul din cauza femeii aceleia tinere, care coborâse din tren, greșind destinația [...] Abia ce-a făcut câțiva pași în afara gării și strada ce pornea din gară spre centru s-a umplut de frumusețe". Orașul este inundat de frumusețea care rămâne și după plecarea străinei, așa încât "ajunseseră mormanele de frumusețe până la streășina caselor", iar "mașinile de la salubritate nu mai făceau față". În acest context, "bărbaților le-ar fi plăcut să fie lăsați mai departe pe străzi", iar femeile "luau pe furis câte o grămăjoară din ea, ca s-o păstreze pentru zilele în care frumusețea lor avea să pălească". Iar poemul *O fată de la țară* completează panoplia cu laude aduse frumuseții feminine naturale: "Nu observi ce drag le e pomilor când te văd trecând pe drum? / Se fac din senin primăvară când treci".

În altă ordine de idei, locul nașterii e văzut ca loc geometric al tuturor întoarcerilor în timp, în general, și în copilărie, în special, și un dialog imaginar cu casa natală este aproape de neevitat pentru un suflet sensibil de poet. E aceeași casă părintească ce ține legat de ea, prin mii de fire, sufletul lui Creangă ori al lui Grigore Vieru. "Pasăre mai frumoasă ca fumul deasupra casei părintești nu s-a văzut", spunea acesta

din urmă în una din cugetările sale, punctând, dintr-un atât de sentimental unghi, *memoria fumului* (ca să-l cităm pe Ștefan Mitroi).

După o invocatie către divinitate ("Ad-o înapoi, Doamne! Fie-ți milă! / Cum să mă lași să mor chiar niciunde?") pentru închiderea cercului vieții în același loc unde a debutat, *vocea* casei e cea care pune lucrurile în ordine: "Cum să te părăsesc? / Uite-mă aici lângă tine. / N-am uitat nicio clipă că dorești să-ți sfârșești viața / în patul în care ai început-o" (*Casa*).

Nostalgie după copilărie, prezentă în poeme precum *De ce n-am rămas furnică*, *Copaci bătrâni*, *Despărțirea de amintiri*, *Prin icoane* și alte câteva se împletește cu dorul de sat și de părinții plecați. Portretele acestora, ca și cele ale bunicii, măiestrit realizate, stau la mare cinste în versurile poetului. Lumina ochilor mamei are valențe magice: "Ori de câte ori îmi făceam lecțiile / la lumina ochilor mamei, / luam a doua zi notă mare / la școală" (*La lumina ochilor mamei*), iar prin ochii bunicii copilul îl vede pe Dumnezeu uitându-se la el (*Urechii de măgar*). Un magistral poem este cel intitulat *Scara de lacrimi*, în care poetul spune, între altele: "Am dat într-o zi de tinerețe bunicii într-o lacrimă. Ba chiar în mai multe. Stațea de vorbă cu bunicul pe prisma casei".

În poezia lui Ștefan Mitroi se întâmplă lucruri ciudate dar perfect plauzibile pentru creația unui "visător incurabil" (așa cum îl numește prefătorul cărții): veșnicia trece pe la fotografii din colțul străzii cu scopul de a-și fixa și ea imaginea pentru posteritate, ca orice muritor de rând (*Fotografie la minut*), timpul se poate derula și înapoi nu numai înainte, cum suntem obișnuiți ("Tocmai când mă pregătesc să curg / dinspre bătrânețe spre moarte, / vine cineva, nu știu cine, / și întoarce clepsidra" - *Clepsidra*), sfinții umblă nestingheriți printre pământeni ("Sfinții stau printre oameni / asemenea sticlelor cu vin / între pahare. / Dumnezeu toarnă cu zgârcenie / din sticlă. / E de ajuns / o picătură de sfințenie..." - *Crită*), un negustor bănuț a fi sfânt vinde aure de îngeri la bucată (*Prin icoane*), un copil e singurul care are puterea să ridice de pe câmp un gând al lui Dumnezeu ("Nu putea să-l ridice nimeni de jos / până într-o dimineață când / a venit un copil / și l-a luat în palmă, / ca pe un fulg de zăpadă" - *Fulg de zăpadă*), poetul se naște "gata bătrân" și capătă, la botez, o aură de sfânt (*Vechi-născut*), Cerul, personificat, adoarme în curtea casei părintești (*Un musafir important*), copilul se poate metamorfoza în ceea ce-și dorește (*De ce n-am rămas furnică*), bunicul aduce din război o tranșee acasă și o îngroapă în grădină ("s-o avem acilea lângă casă / în caz c-o să înceapă iarăși vreun război" - *Tranșeea*), mormintele părinților survolează mereu, noaptea, casa din care au plecat (*Morminte pe cer*), călcâmi satului în care moare ultimul om îl conduc ei pe ultimul drum (*Oameni din flori*).

Unul din poemetele construite dintr-o suită de paradoxuri este cel intitulat *Pățanii*. Fiindcă lucrurile din casă "intră tot timpul unul în pielea altuia", poetul nu se trezește dimineața în pat, ci "între limbile ceasului din bucătărie", se îmbracă "într-unul din tablourile de pe pereți", se încălță "cu aspiratorul", se orientează temporal după aragazul ce s-a transformat în ceas și "dă ora exactă". Numai că, în final, *jocul* e anulat de glasul morții, care atenționează, grav, obiectele că, dacă ele ar încerca și cu ea acest gen de metamorfozare, nu vor avea succes: "Cu mine nu vă merge [...]. De mine nu râde nimeni."

"Ștefan Mitroi parodiază eternitatea", ne asigură Nichita Danilov pe coperta a patra a cărții și într-adevăr întregul volum stă sub semnul acestui instrument liric de care doar poezii cu har se pot folosi cu maximă eficiență. Aceasta face să-l simțim pe autorul acestei cărți în vecinătatea lui Marin Sorescu, mare maestru în domeniu, dar și (pe alt palier) a lui Grigore Vieru, cel care dialoghează cu moartea, stăpâna eternității, spunându-i simplu și firesc: "Nu am moarte cu tine nimic".

Posesor al unui discurs poetic elevat, imbinând parabola cu parodia și paradoxul, Ștefan Mitroi reușește, prin mijloace simple, într-un limbaj nesofisticat și neîmpovărat metaforic, dar cu valențe deosebite în ceea ce privește oralitatea, să ne ofere o imagine de o solidă autenticitate a vieții văzute ca treaptă necesară ce precede veșnicia. "Scriu câmp, păsări, ploaie, vânt, / înserare, lumină... / Asta e tot ce poți să găsești / în cărțile mele. / La poezie nu mă pricep", spune poetul în finalul poemului *Cărțile mele*. În privința priceperii la poezie, ne rezervăm dreptul de a-l contrazice!

¹ Ștefan Mitroi, *Memoria fumului*, Ed. Junimea, Iași, 2023.

² Eugen Simion, *Scriitorii români de azi, III*, Ed. Cartea Românească, Buc., 1984, p. 294.

³ Ibidem, p. 412.

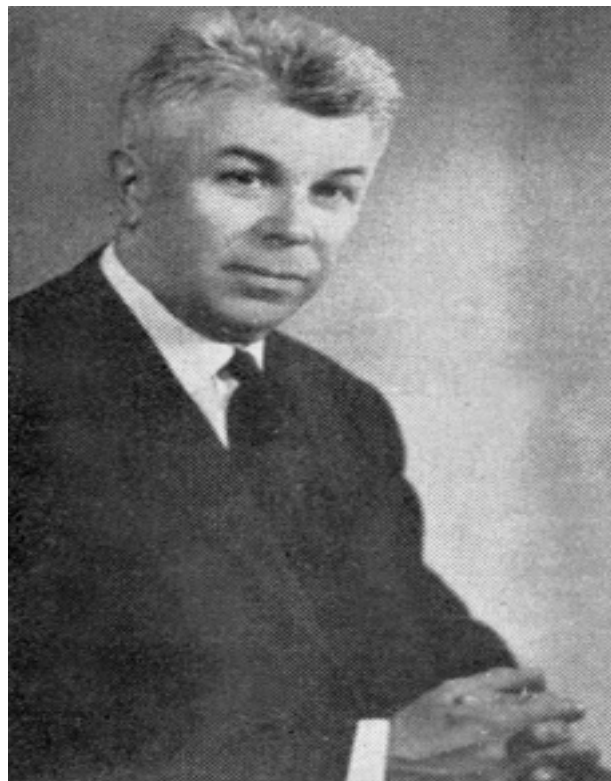
Confesiunile „romanticului îmblânzit”

Au trecut 15 ani de când ne-a părăsit criticul, istoricul literar, eseistul și profesorul nostru Constantin Ciopraga. Prilej, pentru mine, de a reciti un volum de 38 de interviuri publicate în reviste, ziare și în cărți de dialoguri de-a lungul a patru decenii (1967-2007), apărut la Editura Limes și având-o ca autoare pe *Raluca Simona Deac*. Dialogând, evocând, confesându-se, scriitorul, profesorul unui lung șir de promoții de studenți la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași se autoportreizează din perspectivă intelectuală și morală, propunându-ne, în fond, cu discreție și modestie, un model de existență. Inclusiv în ceea ce privește cultura dialogului. Astfel de modele, din păcate, de la o vreme ne lipsesc tot mai mult. Nu pentru că ele nu ar exista, ci pentru că sunt împinse la margine și înlocuite abuziv, nu o dată chiar agresiv de pseudo-modele toxice, de eroi de carton și de mituri false de tot felul. În fine, un model care a avut și are, la rândul său, modele, *G. Ibrăileanu*, în primul rând, dar și altele din spațiul românesc și universal. Încât, după o experiență de viață – cu un terifiant capitol de patru ani de lagăr în Siberia – dar mai cu seamă cu o pilduitoare experiență de bibliotecă, Constantin Ciopraga ne atrage luarea aminte asupra unui fapt din ce în ce mai ignorat: „Marii profesori au fost în același timp oameni de știință și Oameni, cu majuscule. A modela înseamnă a avea în vedere nu numai formarea viitorului specialist, ci și formarea omului. Dacă Ibrăileanu respiră și postum atâta simpatie, atâta căldură umană, este pentru că, structural, fusese un romantic, un sentimental dublat de un spirit raționalist, sobru”.

Un romantic, un sentimental și, totodată, un spirit raționalist a fost, este în amintirea noastră și în opera sa și Constantin Ciopraga. Deși nu l-a avut profesor, întrucât Ibrăileanu părăsise scena vieții când tânărul absolvent al Liceului „Nicu Gane” din Fălticeni abia își începea studiile la Universitatea din Iași, autorul *Spiritului critic în cultura românească*, al primului roman de analiză din literatura română, *Adela*, o capodoperă, al celui mai bun „tratat” de morală pe care îl avem până astăzi – *Privind viața* – i-a fost adevăratul magistru. Cine l-a avut profesor pe Constantin Ciopraga sau i-a citit memoriile din *Caietele privitorului tăcut* a putut lesne detecta fluidul intelectual și afectiv stabilit cu ilustrul său predecesor la catedra care-i poartă numele. Un fluid catalizator care îmi amintește, întrucâtva, de cel dintre G. Călinescu și Vasile Pârvan. De altfel, Călinescu avea, și el, o mare admirație pentru criticul de la *Viața Românească*, despre care chiar în anul morții lui Pârvan (1927) scria în *Sinteza*: „Cu d-l Ibrăileanu intrăm în domeniul mitologiei, al lui Neptun vegetând printre alge în fundul Mării Egee, al lui Barbarossa care doarme secular într-o peșteră, al Bătrânului din Munte, văzut de Marco Polo, al duhurilor invizibile și totuși prezente, al numelor sonore și înfricoșătoare. Fiind nevăzut, nu-l putem lăuda pentru însușiri pe care nu i le cunoaștem. Dar îi acuzăm autoritatea ocultă și reală care vine din Uralii îndepărtați ai Vieții Românești, de la o divinitate pentru noi de domeniul mitologiei...”

O pondere însemnată în dialogurile cu Constantin Ciopraga îl au considerațiile, observațiile, ideile, opiniile privind istoria și critica literară. În opinia sa „critica e și ea literatură”, iar „un critic (este) funciar scriitor”, fie și pentru că „Nu poți scrie despre cineva fără să moi condeiul în călimara lui – părerea lui Saint Beuve rămâne mereu actuală”. Răspunzând, de pildă, unor întrebări ale criticului și istoricului literar Constantin Călin, criticul definește și se autodefinește: „S-a spus că, pentru pictor, un peisaj e, în esență, un autoportret. Aplicată

criticului literar, observația în cauză ar putea suna asemănător: o carte despre un scriitor e, în felul ei, o confesiune (...) Două dintre cărțile mele, tipărite până acum, Personalitatea literaturii române și Mihail Sadoveanu – Fascinația tiparelor originare, *m-au solicitat nu numai intelectual și moral, dar și afectiv*”. În ideea că stilul este „oglinza personalității”, în sens larg, Constantin Ciopraga mărturisea: „Mă încântă limbajul alert, zvâcnirile intelectului în tensiune, acea demonie a cuvântului care, marcând o formulare fericită, ridică o observație la nivelul permanențelor”. Dar nu numai criticul,

ci și istoricul literar trebuie să fie expresiv, un narator care animă lumea literară, eroii ei, valorile estetice și etice conținute în opere: „Ca unul care operează cu valori estetice, un istoric literar este un om de gust, sensibil la frumos. G. Călinescu, afirmând că istoria literaturii este o ramură a istoriei generale, nu uita totuși să menționeze, ca element diferențial, criteriul estetic. O amintesc pentru că sunt istorici literari care privesc fenomenul literar exclusiv în datele *reci...*, cronologii, fapte..., descriind și grupând obiectele precum un geolog rocile. Ei bine, cred că istoricul literar lipsit de posibilitatea de a insufla viață trecutului nu e decât un simplu arhivar...”. Monografia, un gen al istoriei literare, dar și al criticii, dar și al prozei (a se vedea, de pildă, celebrele monografii și biografii ale lui Henri Troyat consacrate marilor scriitori ruși și francezi, iar la noi ale lui G. Călinescu), gen atât de prizat îndeosebi în epoca noastră de cititorul cultivat, își anulează condiția, dacă este seacă, factologică, rece: „*Unei monografii greoaie, cu balast neizgonit din pagină, îi prefer un eseu în care cineva degajat rostește câteva idei. Eseistic în sens optim a fost scrisul lui Ibrăileanu; eseistic cel al lui Ralea; eseistic și scrisul lui G. Călinescu*”. În aceeași linie, dar cu un accent în plus, se înscrie și ceea ce-i spunea Constantin Ciopraga lui *Nicolae Florescu*, în 1971: „Istoria literară e, pentru mine, o formă de umanism (...) Nu văd merit mai mare – la un critic sau istoric literar – decât de a face din cărțile care reflectă sufletul generațiilor trecute, instrumente de depistare a trăirilor și ideilor umane validate de timp”. Și ca un corolar la ceea ce am citat – extrem de puțin, față de cât de multe ar fi de reprodus – rețin o propoziție memorabilă pe care aș pune-o în orice antologie de reflecții, de aforisme: „*Toată literatura e un imens câmp experimental*”.

„Romanticul îmblânzit” Constantin Cio-

praga, cum se autodefinește, mereu fascinat de idealul clasic nu-și ascunde iubirile din spațiul literaturii, al artelor. Le-a dezvăluit, cu emoție și sfială, în conferințe și eseuri, la catedră ori în dialoguri (Sadoveanu, Camus etc). Nostalgii? Într-un interviu din 1975, îmi destăinuia: „Punându-mi întrebarea: în ce epocă trecută aș fi vrut să trăiesc, ea ar fi cea a *Vieții Românești* din prima etapă, deci din epoca de aur a revistei, când, la Iași, Anatole France se numea G. Ibrăileanu, iar în jurul lui polarizau mari valori”. Altădată, l-am auzit spunând cu o mândrie abia reținută că în drumul său de acasă (pe strada Golia, în imediata apropiere a zidurilor și Turnului vestitei mănăstiri) până la Universitate (parcurs zeci și zeci de ani *per pedes*) străbate șapte secole de istorie, cultură și civilizație. Iubirea sa pentru Iași este totală, ca și opțiunea pentru literatură. Puțini cărturari, scriitori, artiști au definit atât de pregnant personalitatea distinctă a capitalei Moldovei, a acestui *genius locci*, în relația cu care, una profundă, angajantă, Constantin Ciopraga s-a format, s-a construit pe sine: „Iașul este un spațiu atașant. Parisul, în care am voiajat imaginat, cu Hugo și Balzac înainte de a-l cunoaște direct (în 1939, iar mai târziu a funcționat ca lector la Sorbona timp de trei ani - *nota mea C.C.*), era spațiul basmului. Iașul este, pentru mine, al legendei. Tot ceea ce am realizat aici s-a modelat, chiar dacă mai apoi am avut contacte benefice cu mari centre academice europene și de peste Ocean. Iașul este spațiul afecțiunii, al formării, este spațiul meu total, căci numai aici m-am simțit eu însumi” – se confesa într-un interviu din 1985. Mai înainte cu aproape un deceniu, la împlinirea vârstei de 60 de ani, îi mărturisise poetului și publicistului *Nicolae Turtureanu*: „Aș putea spune că, sentimental, am fost totdeauna ieșean; nu pot separa noțiunea de Iași de noțiunea de cultură și de biografie proprie”.

O altă mare iubire este, desigur, Eminescu. Criticul și editorul operei lui Eminescu rememorează că din decembrie 1883 până în 1907, poeziile lui Eminescu au apărut, prin grija lui Maiorescu, în zece ediții care însumau doar douăsprezece mii de exemplare. De atunci, lucrurile au evoluat mult atât în ce privește editarea întregii opere cât și exegeza acesteia. Dar, deși ceea ce era de relevat despre creația eminesciană s-a relevat „de către exegeți din etape diverse...”, subiectul Eminescu rămâne deschis în perpetuitate”, pentru că „Etnosul, vatra, mitologia au primit, grație acestui cel mai mare poet român, o identitate nu mai puțin elocventă decât ce s-a scris despre el; a marcat profund conștiința națională, sintetizând umanitatea noastră, relevând modul nostru de a dialoga cu inconjurimile, cu istoria și cosmosul”. De aceea, credea profesorul și analistul operei poetului: „va fi o datorie de onoare a generațiilor care vin să lucreze pentru așezarea lui – în pantheonul universal – alături de un Shelley, stins la treizeci de ani, de Byron la treizeci și șase, lângă Leopardi, mort la treizeci și nouă (ca Eminescu însuși), lângă Poe, la patruzeci de ani, lângă Pușkin și ceilalți mari”. Închei cu un emoționant răspuns la o întrebare care i s-a pus cu prilejul împlinirii vârstei de 80 de ani: - *Cum se vede viața de la această vârstă?* - „Totul depinde de perspectivă, mai bine zis de starea de spirit din care privești lucrurile. La despărțirea de grațioasa Veronica – în 1877 – Eminescu scria excedat: <<Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit./ Că sunt bătrân ca iarna, că tu vei fi murit...>>. În una și aceeași zi, te poți simți, alternativ, și tânăr, și vârstnic, de unde dificultatea de a-ți lua în posesie biografia interioară”. Constantin Ciopraga a știut să-și ia în posesie biografia interioară cu o admirabilă căldură umană și grație intelectuală.

Cristina SCARLAT

Ricoșeu de lectură. Secolul singurătății.

LA ÎNCEPUT A FOST CUVÂNTUL

Secolul singurătății. Paradox, evident. În secolul a toate posibilelor, în vremurile în care omul își adjuceca rolul de creator, subminând Creatorul (El fiind Cuvântul!), când putem călători lejer pe Lună (cine n-are rău de univers), când putem fenta aproape totul, un lucru nu-l putem fenta: ceea ce vedem atunci când privim în oglindă. Ceea ce auzim în noi, atunci când rămânem noi cu noi înșine. Putem manevra măști, putem arbora strategii de comportament social ireproșabil, putem exersa zâmbetul fără cusur, ne putem deplasa felin prin mulțime și, totuși, nu putem umple găvanele inimii în spatele măștii și al zâmbetului duplicitar, cu care defilăm în saloanele absurdului. Oglinda nu minte. Iar ceea ce ascundem vederii, cu cât mai gros e stratul cosmetic sub care vrem să îngropăm realitatea, se revoltă. Și trupul nostru, viața noastră devin câmpul de luptă al contradicțiilor.

ACCESAREA LĂMPII LUI ALADDIN LA UN CLICK DISTANȚĂ

Pentru cei care au prins vremurile „de pe vremea mea”, când nu existau telefon mobil, rețele sociale, tehnologie ultraperformantă prin care, la un click distanță, să fi putut accesa lampa lui Aladdin și, prin aceasta, multe alte surprize, volumul semnat de Noreena Hertz, *The Lonely Century* (2020) este, fără îndoială, o surpriză. O dureroasă surpriză. O privire senină, lucidă, în oglindă, diagnostice puse cu acuratețe chirurgicală, rețete la îndemână. Pentru cine are ochi...

RICOȘEU DE LECTURĂ

Textul de față nu este o cronică, ci un sănătos, cinstit, senin ricoșeu de lectură.

Proaspăt tradus în România, volumul semnat de Noreena Hertz, *Secolul singurătății*, a devenit subiect viral, în sensul bun, pe rețelele de socializare și nu numai. Lectura volumului, extrem de dens și de captivant – ca abordare a temelor vizate – deschide multe alte paliere de discurs și ar genera, unui cititor consacrat, ca răspuns la lectură, un alt volum. O cronică, răspuns al acestei lecturi, o vom semna, cu siguranță, într-un alt context.

SŪCCES VIRAL

Economist ca formație, plecând de la date concrete, statistice, de la experiențe personale și de la ceea ce a însemnat ca fenomen mondial episodul pandemic, consultând o bibliografie impresionantă (disponibilă, cu note și adnotări, la finalul volumului) autoarea ne redă într-un limbaj realist, accesibil, în culori deloc cosmetizate o realitate rece, crudă, cenușie, cea în care, paradoxal, ne învelim ca într-o plapumă (care ar trebui să fie caldă și sănătoasă), oferind, în același timp, soluții despre cum putem bandaja rănille destrămăturii veac al singurătății; cel care creează (și nu doar plecând de la episodul pandemic, care e doar un pretext pentru ampla radiografie socială- extinsă la nivelul planetar) plăgi și cangrene pe comportamentul, viața, cutumele, normele și normalitățile individului din veacul al XXI-lea, indiferent de coordonatele lui existențiale și geografice pe harta lumii.

BIOMICIN CREȘTIN FĂRĂ EFECT PLACEBO, CI DOAR NATURAL. IMEDIAT

Antidotul singurătății, boala socială extinsă la nivel global „(...) nu poate fi decât atenția acordată celor din jur, indiferent de cine este celălalt.” Fiindcă, „dacă e să ne regăsim într-o lume care se destramă, doar astfel vom reuși” („Viitorul este în mâinile noastre”, p. 302). Un antidot creștin. Profund creștin. O exersare a *dăruirii* (de sine) și a *atenției* (oferită celorlalți) care nu poate deveni reflex și nu este compatibilă cu *locuirea* platformelor (de „socializare”) *online* și mutarea în multivers. Un multivers care are comun cu universul uman doar faptul că ființa socială își caută împlinirea, completarea, rezolvarea tuturor problemelor/dilemelor în *online*. Soluția revenirii la o realitate care se află din ce în ce mai în *urma* a ceea ce ni se întâmplă azi rămâne un deziderat. Vetust. Fiindcă în goana după *timp*, un timp pe care încercăm să-l încapsulăm, câștigăm, conservăm, colorăm, cosmetizăm, pierdem din vedere tocmai esențialele care, până nu de mult, făceau diferența. Contactul social uman real. Atingerea umană. Dialogul – chiar cel de *bun simț* care, prin încărcătura umană livrată, regla și normaliza compartimente ale ființei sociale care-i justificau statutul. Drept urmare, azi pare justificată „meseria” celui care se oferă să iasă la plimbare sau la cumpărături, la cinema sau altundeva cu cei care, contra cost, îi reclamă prezenta. Sau a celui care are „îmbrățișări de vânzare” (p. 215).

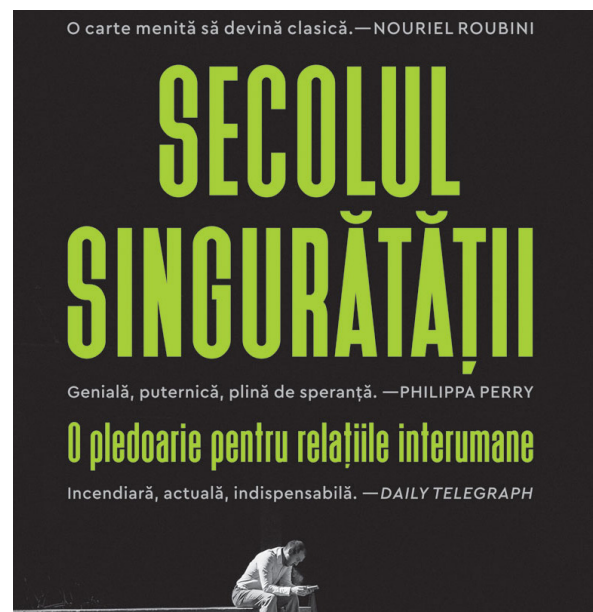
Cronicarul – vizionar? - avea dreptate când pune diagnosticul:

BIETUL OM SUB VREMI

Vremurile sunt cele care ne locuiesc într-o formă aiuritoare, impunând viteze care ne confiscă nouă înșine și, evident, celorlalți. Standardele de azi și-au mutat paradigma, de pe confortul afectiv, familial, pe cel al realizării sociale. Ceea ce presupune multe costuri, multe pierderi, mai mult sau mai puțin recuperabile, mutații (în plan individual, personal și, desigur, social) cu reverberații asupra pânzei de păianjen sociale.

MASCARADE

Legat de mascarada veacului cu fire strident colorate la vedere – telefonie, Internet, rețele de socializare, mersul la *shopping* sau la alergat, întâlniri etc. – trăitorul de veac XXI accesează și gustă și trăiește la viteze greu de imaginat cu doar câteva decade în urmă experiențe care concretizează scenariile de odinioară aveau statut de *fantasmagorii*. Cronometrarea și compartimentarea aproape a fiecărei mișcări/respirații individuale, în goana de a *ne încadra* în și de a *bifa* bucățile ce ne revine în șotronul social, nu fac decât să ne îndepărteze din ce în ce mai mult de noi înșine, de esențele personale, de ceea ce suntem în realitate. Făcând eforturi să ne

turăm la viteze care nu ne sunt proprii, împrumutând comportamente și costume/ cutume care nu se pliază pe formula noastră personală, nu facem decât să ne ieșim din propriul rol și să intrăm în roluri care nu ni se potrivesc. Fără exercițiile și timpul pe care actorii le au la dispoziție pentru a face acest lucru. Teatrul nostru social, în aceste condiții de improvizație/adaptare forțată la scenariu și decor, nu este, astfel, decât o mascaradă. Cu costuri. Și, atunci când conștientizăm *neregula* și turația maximă care face să *sară lanțul de la bicicletă* (sic!), simțim instinctiv nevoia de retragere, de *ralanti*, de re poziționare în forme care ne sunt propice. De normalitate, în sensul clasic. Vetust. Dar, din păcate,

EXTRAVAGANȚA NORMALITĂȚII

pare un deziderat pe care nostalgicii vremurilor de odinioară nu-l mai pot atinge. E în contradicție cu tot ce ne leagă acum de *social*. Astăzi ești *ciudad* dacă vorbești / tânjești după normalitate. *Extravagant*. Cu retard evident, fiindcă/ dacă *nu poți ține pasul*. Sau fiindcă refuzi, prevăzându-i finalitățile, neconforme cu propriile tale deziderate. Caracatița socială, cu fire fine de văduvă neagră încolăcite în toate cotloanele realității, sufocă spații și compartimente ale vieții pentru care azi, deși aparent n-ar fi așa, nu mai avem nici un control. Totul ne este monitorizat, cuantificat, livrat în statistici pe care nici nu ni le-am putea imagina că există. Ocalele veacului XXI sunt altele decât cele de cu câteva decade în urmă. Relaxarea într-un spațiu verde, natural poate fi obținută, de exemplu, cu un *click* distanță (sunete, culori, parfum) – un ecran care ni le poate oferi, imitând natura. Natura, ea însăși, nu ne mai e tuturor la îndemână, accesibilă, ritmul trepidant al veacului confiscându-ne acesteia. Efectele?

VERBUL VEDEȚĂ

al lumii contemporane este, fără îndoială, a *accesa*. Este butonul care ar trebui să fie sinonim lămpii unui Aladdin și el actualizat, într-un *update* care ar trebui să înlocuiască originalul, dar care ni-l face irecognoscibil.

SINGURI ÎNTR-UN SPAȚIU DESCHIS

Paradoxul însinguratului veac XXI: vitrinele lumii, din ce în ce mai luminoase și mai tentant cosmetizate, colorate, sonore, parfumate, vibrante, după strategii

de *marketing* care te scot din coconul confortabil – fie pentru a-ți goli buzunarele și a-ți hrăni orgoliul, oferindu-ți iluzia unei libertăți și a unei lejerități materiale care, din păcate, nu rezolvă și disconfortul afectiv, fie pentru a te arunca și mai adânc în hăul disconfortului social (și afectiv) dacă nu-ți permiți această libertate – și expun vederii pe ecranul uriaș al veacului scenariu comunitare care nu-și justifică rolul decât din punct de vedere comercial. Vin apoi spectacolele sociale, cele care umplu stadioane de *fani* (ai cui), adepți a ceva, cele care contabilizează milioane de *like* – uri și care, nici ele (nici spectacolele, nici *like*-urile) nu rezolvă problemele individuale de comunicare, de complititudine, de rotund, de împlinire (socială), de ...normalitate. Pentru că vin apoi, tot ca un *wow* al modernității, ca pandant al normalității (modernității) cabinetele psihologilor, psihanalizatorilor, psihiatrilor, specialiștilor în psihogenealogie care nu mai fac față aflului de pacienți – recte, clienți – care vin să contrazică multe din multele proiecte și strategii comunitare în folosul umanității.

ARHITECTURA OSTILĂ. BĂNCILE TEMATICE DIN PARCUL COPOU SUNT DOAR DE CITIT? (SIC!)

Fenomen mondial, *Secolul singurătății* oferă mostre de ilustrate reale pentru toate continentele lumii, aproape pentru fiecare țară în parte. Schimbări de formă și de paradigmă, importuri (de-a valma) de forme fără a avea adaptat (*updatat*) fondul (artă, media, cinema, literatură, muzică etc) nu fac decât să schimonosească fizionomia unui grup/ popor, să-l forțeze să asimileze forme noi, fără a avea pregătit (măcar) – dacă nu incompatibil – fondul. O ie maramureșeană, de exemplu, îmbrăcând o afro-asiatică va transmite un mesaj distorsionat, altul decât cel care ar trebui. Cum un *tattoo* „clasic” (egiptean, japonez, tahitian) pe pielea unui cetățean din suburbiile marilor metropole europene va transmite cu totul altceva.

Într-un capitol din *Secolul singurătății*, Noreena Hertz se ocupă de *arhitectura ostilă*. În ciuda aparențelor, natura însăși – cea comunitară, spațiul (care ar trebui să fie al) *normalității* – devine un contraatacant al unui dușman nevăzut (cu prezență predictibilă). Orașele lumii tind să devină parcuri de forme, de structuri, în care bietul om (sub vremi fiind!) trebuie să se adapteze. Ca exemplu: „(...) nu e deloc greu să-ți dai seama ce reprezintă: o bancă alungită, de beton, fără o formă concretă. Dacă vrei să-ți tragi puțin sufletul, te poți așeza pe una din laturile sale, toate construite ușor în pantă. Dacă ai însă alte gânduri, forma sa pare de-a dreptul ostilă. Dacă vrei să te întinzi, unul dintre colțuri te va înghionti mereu în coaste. După vreo 15 minute, chiar și statul jos va deveni un chin (...) în întâmplător această bancă este inconfortabilă. Dacă un om fără adăpost nu poate să se odihnească, un *skater* nu poate să încerce niște trucuri noi, dacă niște tineri care vor să stea împreună nu o pot face fără să-i doară genunchii și spatel, atunci aceștia vor trebui să-și caute pur și simplu un alt loc unde să se așeze (...) tot mai mult, orașele noastre sunt compuse astfel încât să-i elimine pe cei *indezirabili*. E exact ce-și propune *arhitectura ostilă* – un design urban axat pe excludere, care inhibă comunitatea și ne spune cine este bine-venit și cine nu” („Arhitectura ostilă”, p. 95)¹. Formele restricționează mișcările, deviază finalități, resemantizează cutume. Sau le golește de sens. Mutilând, evident, comportamente. Și compartimente sociale.

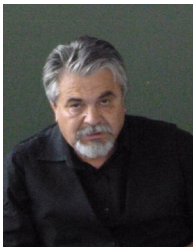
SECOLUL TUTUROR POSIBILITĂȚILOR

nu face decât să se contrazică prin tot ceea ce-l definește. Anarhia formelor, inteligența artificială, tot ceea ce, în intenție, e conceput să faciliteze (viața socială, individuală și de grup etc.) preia controlul asupra normalității. Creând o alta. Restricționând, în fapt, tocmai libertatea individului care, jonglând și piruetând în ape tulburi (*online*, *conectat* și *accesând* te-miri-ce) se crede liber când, de fapt, firele de văduvă neagră care îmbracă umanitatea îi limitează toatele.

Breșele largi de meditație pe care le deschide cartea semnată de Noreena Hertz, ricoșeurile de lectură pe care le provoacă merită, fără îndoială, spații largi de dialog sănătos despre cât e de nesănătos însinguratul veac, paradoxal, al tuturor posibilităților. Subtitluri precum *Luciul comunitar*, *Îmbrățișări gratuite vs. Îmbrățișări de vânzare*, *Roboții sociali*, *Plătiți să ne pese*, *Singuri într-un spațiu deschis*, *Iubește-mi avatarul!*, *Mania caleidoscopului pe steroizi*, *Comercializarea comunității* sunt un motiv consistent pentru care nu merită decât să promit, din păcate, un

VA URMA

acestui prim ricoșeu de lectură.

Eugen MUNTEANU

Capidava mea (II). Tabăra arheologică

Am ajuns așadar, în miezul zilei de august, la ținta călătoriei mele, mica tabără de elevi veniți „să-și facă practica în producție” pe șantierul arheologic de la Capidava. Cei care urmau să îmi fie camarazi timp de aproape o lună, erau vreo douăzeci – douăzeci și cinci de băieți și fete, între cincisprezece și opt-sprezece ani. Cei mai mulți erau veniți de la două licee din puternicile comune dobrogene Topraisar și Cobadin. Am remarcat îndată că, printre ei, erau și câțiva băieți tătari și m-am bucurat, căci am avut întotdeauna o mare simpatie pentru această nație! Simpatia mea a sporit și s-a consolidat datorită unei „petite histoire d’amour” pe care o voi relata imediat, mai jos. În jur – vânzoleala și stinghereala specifice împrejurărilor de acest fel. Directorul administrativ al taberei, un profesor de sport din Constanța, încerca să facă ordine, explicându-ne din mers regulamentul și repartizându-ne, după listă, în cele trei spații de cazare improvizate în fostele localuri administrative ale comunei, dezafectate: primăria („consiliul popular”), școala și dispensarul. Fetele, mai puține, au primit, drept rezidență, dispensarul. Eu am nimerit în „dormitorul” cel mai mare, singura sală de clasă a fostei școli, împreună cu alți vreo șapte băieți.

Regimul era de auto-administrație, trebuia să ne facem singuri curățenie în dormitor. WC-urile (cuvântul se generalizase deja în uz) erau în fundul curții școlii, sumare încropiri din beton, la fel ca și astăzi în multe din școlile țării. Pentru igiena personală aveam la dispoziție Dunărea întreagă, cu apa curată încă, slavă Domnului, la acea vreme! Masa, pregătită de o tanti localnică, ne era servită, în regim de cantină, de trei ori pe zi, în incinta funcțională a șantierului, sub o copertină cu deschiderea spre Dunăre. De lucrat printre ruine vom lucra, propriu-zis, șase ore, între 8 dimineața și orele 14, când vom primi masa de prânz (cu o gustare intermediară, direct pe șantier). În rest, până a doua zi dimineața – program de voie.

Iar ambientul, cu cele câteva ulițe ale satului părăsit, cu casele din chirpici, goale și dărăpănate, năpădite de vegetație, cu zăvoaiele Dunării, cu cetatea însăși, ale cărei ziduri emanau, în răcoarea nopții, o căldură aproape maternă, oferea, te asigur, **benevolentissime lector**, un cadru inepuizabil exuberanței juvenile. Fie și numai un zdravăn scăldat în apele Dunării, sau o plimbare cu barca, sau o partidă de pescuit cu undița și tot ajungeau ca răgazul să ți se pară prea scurt. În plus, pentru toate aceste trei îndeletniciri, îmi construise reputația de expert și instructor, căci eram, cum s-ar zice, acasă la mine!

După cină, la lăsarea întinericului, aproape în fiecare seară, se aprindea un strașnic foc de tabără, în jurul căruia se aduna întregul „trib”. Cei mai norocoși, mai ales cei care veniseră de acasă deja „cuplați”, nu pierdeau prilejul unei plimbări romantice printre „ruinurile” bătrânului castru protector. Aici este locul să menționez și idila pe care a trebuit să o trăiești când, la un moment dat, ți s-a părut că te-ai îndrăgostit de tânăra tătăroaică. Era

din Topraisar, o chema Sever Omer și într-una toate atributele pe care le credeai clasice ale frumuseții fetelor din triburile nomade de odinioară: ovalul tipic al obrazului perfect proporționat și ochii migdalați, mari, negri și plini de mister, tenul arămiu și părul lung, aspru și întunecat. Se adăuga la desăvârșirea fapturii sale un mers de felină regală, deopotrivă mlădios și majestuos. Te intriga mai ales tăcerea ei aproape absolută. Elevă la un liceu românesc și, după spusele lui Memet, colegul ei de clasă, chiar premiantă, Sever nu vorbea decât rareori, tătarește, cu prietena ei și cu ceilalți colegi conaționali. Toate semnele, privirile, gesturile și suspinele tale de îndrăgostit păreau să o lase rece. Cu greu l-ai convins pe Memet, în care căutai un mentor sau un frate mai mare, să îți servească de mesager, să intervină și să pună o vorbă bună pe lângă obiectul adorației tale. Răspunsul a venit, ferm și tranșant: să o lași în pace, diferența de vârstă dintre voi fiind prea mare. Avea dreptate! Între un flăcăiandru care abia terminase

clasa a IX-a și o tânără domnișoară de clasa a XII-a se căsca, la acea vreme, o prăpastie! Diferența de vârstă era, pentru fată, un inconvenient major! Cum ar fi putut să se „încurce” ea cu un copilandru! Ne consolată, i-ai dăruit volumașul *Oul și sfera* de Nichita Stănescu, gest pentru care a catadicsit să îți mulțumească pe românește.

Monitorul șantierului era Valeriu Georgescu, un pasionat arheolog, devenit mai târziu, cred, director al muzeului arheologic din Mangalia. Pe adolescenții care eram ceea ce ne uimea la el era forța herculeană pe care o deținea, în ciuda handicapului fizic (era ... *claudicatus*), și pe care ținea să ne-o dovedească, ridicând singur, la nivelul pieptului, vagonetul de fier care traversa șantierul, pentru a colecta pământul triat cu grijă de lucrători. Dl. Georgescu ne-a instruit, în prima dimineață, la fața locului, despre ceea ce aveam de făcut. Vom participa la explorarea științifică a ultimului strat arheologic, corespunzător feudalismului timpuriu, secolele al IX-lea – al XI-lea. Să nu ne așteptăm la descoperiri senzaționale, obiecte prețioase, podoabe, inscripții și altele asemenea. Pe de o parte acestea sunt foarte rare, pe de altă parte, viața celor ale căror urme le căutam noi era o viață umilă, a unor provinciali romei de la marginea Imperiului sau a unora deja lăsați fără apărare, pe seama noilor stăpânitori, slavii, pecenegii... Îmi însușeam ceea ce mi se spunea, mai târziu am încercat să formulez răspunsuri proprii privitoare la identitatea „etică” și la limba pe care o vorbeau locuitorii acelor bordeie înjghebate cu o mie de ani în urmă printre ruinele vechii cetăți romane dn Antichitate. Dl. Georgescu ne măgulea, pedagogic, cu afirmații de tipul că se așteaptă la mai multă înțelegere și atenție din partea noastră, elevi de liceu, decât din partea unor persoane fără școală, cu care era nevoit să lucreze de obicei. (Va urma.)

Șantierul, odinioară, pe fundalul satului Calachioi

Indira SPĂTARU

Până la noi restricții

Penarul din pod

Nimeni nu se întoarce din timp unii adoră trecutul în comparație cu prezentul deși acest îmbuibat today se crede superiorul lui yesterday.

Trecerea prin ani nu garantează înțelepciunea știința progresul uneori regresează tehnica înaintea contrar bunului simț oscilează, de multe ori.

O icoană rămâne icoană, nimeni nu se roagă la ecran ori o plasmă la un simbol sau tablou decât silit.

Oamenii iubesc oameni nu roboți, androizi oricât de frumoși, inteligenți, dotați ar fi aceste mecanisme ce se doresc superioare, prefer să văd oameni pe Terra nu păpuși artificiale compozițiile lui Hironymus devin realități spiritul e liber chiar dacă i încătușat.

Asistăm

cu mâinile la spate

așa cum ne pune învățătoarea din prima zi părtași la evenimente ceauul clocotitor fierbem cu toții împunși din când în când, expuși noilor probe homunculuși de plastilină zâmbim

expunem fericirea de_o clipă

speciali, ne simțim împliniți până la noi restricții.

Ura există dinaintea apariției vieții pe pământ dinaintea expulzării fătului ura între frați, popoare, mocnește granițe separă aspectul material social, rasial rechinul devorează, elimină ceilalți pui în pântecel mamei.

xxx

Făceam schimb de obiecte pentru a ne împrieteni de mici, lăsați în grija statului prin grădinițe, școli rigle colorate pentru nu știu ce pix femeia se dezbrăca în ulei,

dacă o întorceai cu capul în jos

te gândeai să încerci să stai

și tu invers să vezi dacă hainele tale dispar dar uleiul se dădea la rație,

cu buletinul

mai aveai de crescut.

Rigle albastre spre cerul pe sub care trasai realitatea

nu aveai voie să te abați

nici deasupra

nici dedesubtul lor

centimetri portocalii, albaștri sau verzi

dădeai la schimb vreun stilou cu cap de panda pentru o vedere cu Alain Delon, Elvis valora cât vreo radieră parfumată

din care în pauze, după orele de matematică

rodeai vreun colț stingher.

Lăsați pe bancă ceva

și pentru a doua zi

femeia de serviciu nu observa

pe măturoid zbură noaptea la director

anonimă pe geam.

Grupuri de oameni fericiți zâmbesc prin secțiile fabricii în halate

din vremea dezvoltării comunismului cu legitimații în piept și egali în fața realității angajați adolescenți pensionării de o generație Beat

în priviri le citești bunătatea

prietenia în același regim

spunând bancuri pe sub urechea mascată decorații și steme.

Daniel Ștefan POCOVNICU

Vameș cu înțelepciune de șarpe

A cântări e gest fundamental al filosofiei. Exersat, însă, cu atenție, precizie, grație, de negustor. Mai important și apropiat de sensul metafizicii încă, e actul în care excelează judecătorul. Ca și vameșul! Personajul cel hulit, totuși acceptat, apropiat de Fiul Suprem. Parcă toată pizma și sila revărsate pe ocupațiile supralicitate alegoric, resentimentele acumulate de-a lungul istoriei s-au coalizat inflamând ostilitatea întoarsă asupra vameșului.

La vechii evrei, disprețul acesta oglindea subtil pătimașa gelozie a aurului, din care meșteriseră vițel drept idol. Contaminând materia prin formă și corpul de substanța prea pământestii pasiuni. Iar energiei respingerii i se adăuga reacția dură la insuportabila complicitate cu ocupantul roman. Greu acceptat în pământul făgăduinței de mândria extremă a neamului exaltând conștiința alegerii sale între popoare.

Conține idiosincrazia aceasta o contrapondere euforică, numărând între consecințe chiar episodul judecării lui Hristos? Înainte de Pontiu Pilat, cei ce s-au spălat pe mâini în veninul subtil de șarpe sunt tocmai conducătorii evrei? E jocul ascuns (inspirând politica până azi!) prin care, deși par că acceptă orice decizie, au o singură preocupare: să ajungă la verdictul lor dinainte stabilit! Care e moartea! Lăsând justificată întrebarea: cine pe cine stăpânește și supune?

Până și acest episod contribuie decisiv la semnificația accentuată a *cântării cu atenție*, gest îndelung practic cu metodă de discipolii școlilor filosofice grecești, inclusă în inventarul tehnic al *exercițiilor spirituale* (cum arătam de curând).

Prin urmare, istoria filosofiei ne oferă o amplă negociere de concepte, principii, idei puse în circulație, *licitate*, pe care să *mizăm* la bursa semnificației majore acordate vieților noastre. Eșafodaj al rațiunii încercând de tensiune valorică sapiențială, investiție teoretică (dar și practică ulterioară) oferă preferințelor noastre existențiale, alambicate argumentativ îndelung în retortele dialecticii:

„Toate speculațiile asupra posibilității și condițiilor cunoașterii, asupra formelor sensibilității și categoriilor a priori, asupra chestiunii dacă ideile sunt innăscute sau dobândite etc., toate acestea au importanță numai fiindcă din felul cum sunt rezolvate decurg anumite consecințe de conduită practică, adică o morală și o înțelepciune.

Finalitatea filosofiei e aceasta; nu poate fi decât aceasta. Fără asta nu e filosofie. Nu e decât, în cazul bun, o introducere sumară în epistemologie. Mai mult sau mai puțin utilă. Dar filosofia speculativă poate pasiona, este pasionantă, numai fiindcă are drept consecință o filosofie practică. Iar acestea e domeniul inteligenței și al sufletului.” (Alexandru Paleologu, *Despre lucrurile cu adevărat importante*, Polirom, Iași, 1998, pp.17-18)

Cântarul, balanța axiologică, a fost inclus de postmodernitate în constelația conotațiilor de care se folosește verbul a *ierarhiza*. Tintele de predilecție alegându-le dintre *priorități*. Cărora le-a contrapus aproape imediat *riscurile*, eșecuri plauzibile, ratări predictibile ale celor dintâi. Ce a pierdut decisiv, însă, din moștenirea difuză a modernității a fost *centralitatea ființei*, refuzată odată cu mizele, supozițiile, implicațiile și consecințele metafizicii.

La această scăpare extremă a epocii noastre răspunde Alexandru Paleologu, *eseist*

(*competent în cel mai ignorat domeniu, cel al umanului, disputat oarecum cu antropologia*) preocupat de disputa ierarhică, când lansează verdict de neocolit:

„Realitatea cea mai de preț, realitatea, repet, este sufletul. A nu ți-l „pierde”, a ți-l salva, a ți-l mântui, e dintotdeauna marea temă a conduitei morale și a soteriologiei, fie de natură laică, fie religioasă. Nu există nenorocire mai mare decât cea de a-ți „pierde sufletul”; a nu înțelege asta, a fi indiferent la pierderea propriului suflet, e pur și simplu imbecilitate; imbecilitatea nu e niciodată o scuză, ci o circumstanță agravantă.” (Ibid., p. 17)

A cântări valorile pe care pui preț în viață e un mecanism al gândirii sprijinite de axe. Ce se pot răsturna subit, pe neașteptate, după cum se citește în nuvela lui Tolstoi, *Moartea lui Ivan Ilici*, dar și în prefața ei, datorată lui Cioran.

Moartea deschide oricui alt orizont de gândire, la început teoretic și depărtat, difuz amenințând celelalte judecăți. Dar și viața, cu ansamblu-i fragil echilibrat folosind inventarul ideatic al unor *greutăți* numite *valori și principii*. Spațiu de predilecție al vagului, agonia își conturează umbra de traumă la prima confruntare individuală cu dispariția subită a ființelor dragi. Și dă peste cap întregul.

Cioran pune în balanță moartea și conștiința ei, cea din urmă denunțată drept *suprema povară* ce macină sufletul. Relativ specios, moralistul parcă s-ar răfui cu personalitatea lui Tolstoi, detestat altădată, căruia revine a-i imputa o „colecție” de slăbiciuni și neajunsuri: egoism, vanitate, fățarnicie, ambiție, agresivitate chiar și exces de umoare. Pentru a atinge extremul reproș: *ineleganța în fața morții*.

Demonstrația face să transpară, însă, o inadecvare la concret, familiară sofisticii cioraniene de tinerețe. Despre eleganță în fața morții nu se poate vorbi apăsător, sigur pe sine, decât atunci când ești hrănit excesiv cu lecturi și prea puțin cu realitate.

Astfel încât, dintr-odată, a-și pierde capul pare cel mai primejdios joc pe care-l refuză Cioran aproape savant, cu scepticismului său definitiv, subtil conectat la paroxismul delirului dominat într-un fel iscusit. Rezonând de aici algoritmul abia

bănuț al cuplului de forțe ce asigură un anume echilibru vieților noastre:

„Inteligența și sufletul, acestea sunt nivelurile supreme ale omenescului.” (Ibid.)

Paradoxul umanului împacă polii aceștia în formula lui André Scrima, *cardiognosis* (scrutarea inimilor):

„După cum șarpele sacrifică totul și nu se împotrivesc, chiar de-ar trebui să i se taie trupul, numai ca să-i rămână teafăr capul, tot așa și tu, de-ar trebui să dai averile, trupul și chiar sufletul, dă totul, afară de credință.” (Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei, Omilia XXXIII, II, în Părinți și Scriitori Bisericești*, 1994, vol. 23, p. 408)

Scepticismul cioranian răstoarnă viziunea? S-o calificăm de *antigravitațională*? E nihilismul nietzschean, inspirat de Extremul Orient budist, soluția totalei *imponderabilități axiologice*? Altcumva întrebăm: *În ce mai crede scepticul Cioran când ajunge a nu mai crede în nimic?*

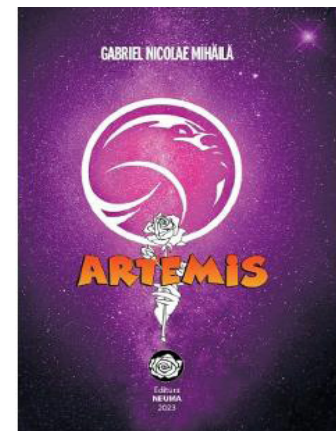

Al. CISTELECAN

Candoare și istețime

Din materiale de candoare tratate ludic și ironic își face Gabriel Nicolae Mihăila cea de-a treia carte: *Artemis* (Editura Neuma, Apahida, 2023). Ludicele și ironicele țin de paravan unei sentimentalități cenzurate, dar active, și unei dispoziții madrigalești răsucită cu istețime. Sînt poeme încurajate de vervă, dar cu fond afectiv domestic și cu vocația drăgălășeniilor paterne. O plachetă tăiată în patru părți (tot în joacă, un fel de a mima și parodia secvențializarea), *Artemis* (fetița lui Gabriel, nu zeita) începe cu o odă elegiacă dedicată copilăriei. Parola acesteia e propoziția de abecedar *Ana are mere*, pe care poetul o „problematizează” cît ironic și șagaci, cît exaltant, trecînd-o de la simbolul inocenței la cel al femeii stihiale, într-un șir de tirade construite pe oralitate, pentru a încheia într-un acord melancolic: „adio copilărie”. „Elegia” e deopotrivă euforică și înduioșată, după cum graficul discursivității trece de la joacă la asumare:

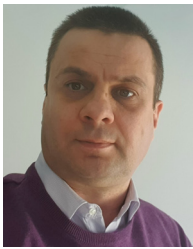
„Ana are mere// păi de ce are Ana mere/ a părăsit-o soțul și le-a primit la partaj/ le primește de la amant/ le cultivă singură//...// Ana are mere/ nu se referă la sîni ei/ sîni ei aduc mai mult a femeie retrasă/ sînt întotdeauna acoperiți/ fără decolteu/ fără nimic/ cred că e conștientă de primejdie” etc. (*Ana are mere*). Aventura copilăriei și a candorii nu-i însă una în pierdere (deși obișnuit poezii plîng nesmintit după ea), căci la

Gabriel paternitatea o readuce în actualitate și-i stă de bază pentru cîteva poeme mămoase („tătoase” s-ar cuveni, dar cum limba nu ne permite, facem această inadvertență admisibilă). Un sentimentalism saturat de pozitive și gingășii, tandrețuri și drăgălășenii, dus pînă la idilic (asemănător cu cel al lui Doru Arăzan jr., dar aici brodat cu delicată ironie), se revărsă în poem domestice și într-o sintaxă ludică: „e una din nopțile/ cînd Dumnezeu privește pe gaura cheii copiii/ care încă nu dorm/ cînd nesomnul face tumbă și ascunde telefoane// vine mama// parcă are ochii împăienjeniți/ dimineața o întrebam ce e dragostea/ din ușă a început să spună blînd/ ca și cum m-ar mîngîia//...// în fond/ dragostea e cînd adormi pe mîna lui tati/ iar timp de cîteva ore nu se mișcă/ să nu te trezească” (*Poveste de Crăciun*). Toată lumea se joacă în poemele lui Gabriel (inclusiv Dumnezeu, care și-a uitat de aventura din urma căreia a rezultat Ana, înaintea Evei), pe un portativ de candoare și dulceața familială.

Candoarea nu e însă doar o stare în care se răsfață „personajele” (într-o abia schițată epică), ci și un principiu imaginativ. Ea trece din registrul stărilor în cel al instrumentelor creative și devine criteriul ordonator al poemelor, sub forma inocentă a „personificărilor” și animației. Imaginația nu trece de acest prag care, ce-i drept, îi îngăduie poetului o practică ludică și oarecum caricaturală, prin care transformă în manechin tot ce vine, fie că e vorba de oraș („cîndva orașul mi se prindea de ureche/ ca un cercel medicinal/ versuri cu nasul lipit de geam trosneau litere/ de nerăbdare să iasă afară/ străzile se adunau vază plină cu flori sălbatice/ care-ți gîdilau nasul” etc. (*Matematică la firul ierbii - I*), fie că e vorba de poem („atunci poemul/ se descaltă de pantofii cu toc/ smulge cravata de cercetaș/ rupe pagina albă semn de/ grevă japoneză” etc. (*Matematică la firul ierbii - II*), de noapte, de cuvinte și de orice mai poate fi vorba. E o rețetă imaginativă prea îngăduitoare, ușor de manipulat, dar și prea aproape de vîrsta naivă a imaginativelor. Practic, imaginația începe abia cu un pas mai departe.

Gabriel are, totuși, și valențe de imagist („se aude un oftat de om singur/ ca o inimă de lemn/ la foc de seară” – *Pia mater*), dar le investește în piese montate din bucăți centrifugale anume pentru a-și crea spațiu pentru paradoxuri care să convertească vervă asociativă și ironică într-o deschidere melancolică mai gravă: „suntem singuri/ totul după chipul și asemănarea noastră” (idem). Dar nu riscă în gravitate, lăsînd totdeauna să triumfe spiritul ludic și parodic. Fondul sentimental și idilic e jucat cu istețime, astfel încît e cînd dezvoltat, cînd învelat, într-o continuă zbunguială între confesiune și deconstruirea ei.

Alexandru CAZACU

Vederea periferică

O poezie situată median între expansivitatea confesională a Annei Sexton și calmul imploziv al Sylviei Plath, propune **Flavia Adam** în cartea „**Anotimpuri impare**”. Volumul, a cărui titlu ca un *clin d'oeil* trimite la versuri eminesciene, a fost editat de editura „**Neuma**” din Apahida în anul 2022 și beneficiază de o prezentare pe coperta a patra realizată de scriitorul Horia Gârbea.

Temele și subteme poetice se manifestă cu o incisivitate temperată. Ele apar în angrenajul pus în mișcare de un excurs intelectual menit să gestioneze o pierdere. Amintirile sunt dense având o tendință marginală de absorbție a coordonatelor lirice dar nu preiau controlul asupra prezentului. Echilibrul eului actorial împiedică o cedare în fața unui desant de suvenire bine concentrate în versuri ce-și dezvăluie intențiile acaparatoare prin incipituri percutante: „*acum că în sângele meu/ există cât să nu spun c-ai murit/ cât să mai cred că/ dacă aș bate din palme/ s-ar scutura toți salcâmi/ acum că te asemeni unui oraș/ cu turnuri/ și acoperișuri pline de porumbei/ și eu îmi îngădui să fiu acea zi/ în care ploaia nu conținește/ acum că pot pluti de una singură/ cât aripile îngerului meu se odihnesc*” („noaptea ca o mare”).

Poemele par că păstrează, nu urmă, ci mai degrabă luciditatea unei traume. Realitatea vizibilă se suprapune peste cea invizibilă și trăită acut într-un topos urban unde dilemele și revendicarea în spiritual a biograficului se face silențios „și dacă uitarea e altceva decât abur/ decât o toamnă din care păsările pleacă rănite/ ca dintr-o mare iubire” („vremea potrivită”). Motricitatea versului contribuie la mesajul acestuia într-un *flow of ideas* ce amintește de abordarea poetului sârb Vasko Popa cu al său „*În noi este un cer mai bun*”. Infrastructura simbolică și fundamental etic, aflat mereu în spatele cortinei lexicale, ajută la echilibristica dintre vulnerabilitate și curaj, dintre filonul pasional și alcătuirea cerebrală a existenței: „*cele mai bune zile încep mai târziu/ și dacă nu încep/ nu înseamnă că suntem defecti/ suntem blânzi/ suntem fragezi/ și atât de aproape de adevăr/ și-atât de fericiți că încă mai plângem/ când toți ceilalți se abțin/ să o facă*” („singurul cer e în noi”).

Existul francez François Jullien relatează în „*Les transformations silencieuses*” despre modul în care întâmplările produc fracturi pe care suntem nevoiți să știm cum se pot asuma. Se analizează în paralel cultura europeană, care este una a evenimentului, cu cea orientală care este una a veghei pregătitoare pentru confruntarea cu neprevăzutul. Către această a doua soluție pare a înclina poeta confruntată cu drama unei absențe asumate și trăite fără trucuri compensatorii. Notațiile lirice nu sunt nici ofensive nici defensive ci grevate de o concizie în a sugera spectrul senzațiilor decantate și rezultate din conjugarea întâmplărilor la timpul trecut. Condiția umană liminală este redată destins: „*te-am așteptat atâta timp*

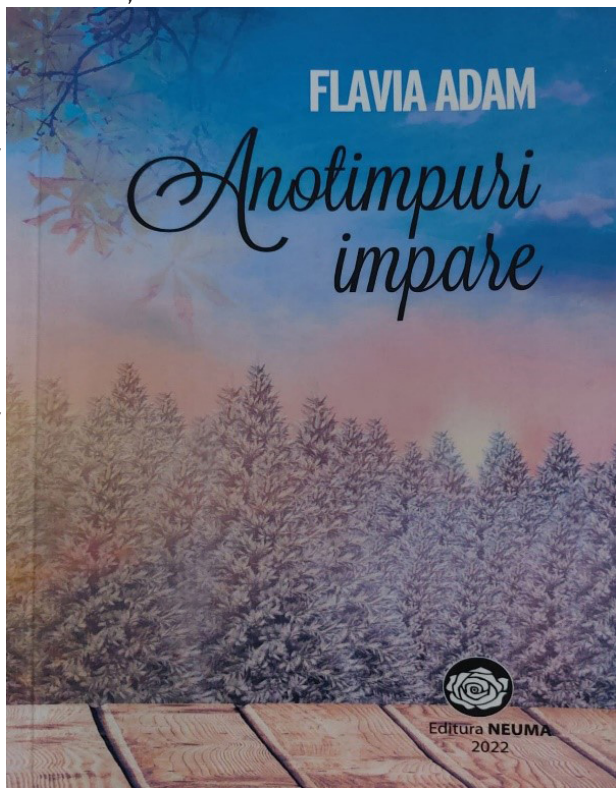
încât noaptea/ nu mai contează// în curând se vor aprinde luminile de Crăciun/ fredonez și te vas/ rememorez primul zbor spre casă// fulgiiște mă lipesc de fereastră/ undeva un iepure adoarme în iarbă/ undeva râsul tău strălucește/ așa cum o singură dată am văzut strălucind/ un bob de nisip” („întunericul se repetă la intervale incerte”).

Staturi sedimentate ale conștiinței conduc la asocieri inedite la nivelul imaginarului unde temperatura ridicată a mesajului este asigurată de dialectica absenței ce torsionează invizibil dar sfâșietor: „*Când îți vorbesc/ frica se face mai mică// alerg mă pierd printre case/ și pielea mi se scaldă în sare/și gura mi se umple de vânt// în jur o liniște-naltă/ un întuneric/ precum al răniților ce înțeleg/ că nu se vor mai întoarce acasă*” („cântec la răsărit”). Obiectivitatea se amestecă cu

profunda aderență la acea *discretion of despair* bine negociată, nelăsată să preia prim-planul unei scene minimaliste unde recuzita sensibilității autentice devine actorul principal al piesei. Imagistica poeziei nu este fortificată de abundența metaforelor ci mai degrabă de o eleganță stilistică a registrelor de exprimare aflate mereu între sinceritate și rezervă. Trecute prin histrionism, ele reușesc să ofere continuitate și speranță: „*mă odihnesc în singurătate/ cum se odihnește o pasăre*

în cântecul ei/ când tresar/ îmi număr bătăile inimii/ când râd/ ajustez nivelul de frică// încă o noapte s-a dus/ la prima oră/ lumina e-o mască perfectă/ pe care/ dac-o aplic cu regularitate pe față/ par fericită” („masca”). Prezența autoficțională și glisajul către un fantastic afin cu suprarealismul cinematografic oferă lectorului instrumentarul necesar pentru a empatiza cu exercițiul căutărilor de sine ale autoarei. Un demers deloc confortabil în prezent dar calitativ într-un devenire: „*Mă avânt în marea de oameni/ și frica mă părăsește/ și frigul se îndepărtează de mine// înlocuiesc viața mea/ cu viața unui necunoscut/ sfârșitul meu cu sfârșitul cuiva/ care deja a-nceput să mă uite*” („trup nou”).

Referindu-se la raportul dintre geneza versurilor sale și întâmplările dificile, nu puține, ce i-au marcat parcursul, Alda Merini afirma tranșant: „*Non discutere mai da che parte venise il male, l'ho accettato e diventato un vestito incandescente, e diventato poesia*”. Pentru Flavia Adam, ca pentru orice artist autentic, vorbele poetei italiene reprezintă un *modus operandi*, ce permite augumentarea unei vederi periferice care are puterea să înduplece și să filtreze rațional, afectiv și liric partea impară a oricărui anotimp: „*nimic nu va fi ca acum/când cuvintele se înșiră rotund/ și dincolo de fereastră/ un pumn de păsări tulbură cerul/și nimic nu va fi ca acum/ când strâng la piept acest corp/ pe care niciodată/ nu l-am simțit mai străin// când plecarea ta nu-i decât/ o confirmare a faptului că încă trăiesc*” („cubic”).

Liviu ANTONESEI

„Himera” sub protecție, dar și la tribunal!

Nu mai reiau toate detaliile cazului, s-au umplut presa și internetul de vestea reacțiilor pitecantrope ale unor locuitori ai Orașului Culturii, că se le spun cetățeni ar fi o exagerare, la vederea sculpturii **Himera** de Costin Ioniță, expusă în parcul de la Fundație, în cadrul evenimentului **Luna Sculpturilor**, care a împinzit orașul cu lucrări ale unor artiști români – insulte și injurii aduse artistului și operei sale, lovirea lucrării cu picioarele și diverse obiecte contondente etc. Artistul și-a manifestat consternarea și a spus că, de fapt, îi este milă de aceste persoane apucate. Știu eu dacă merită să-ți fie milă de niște ipochimeni care aliază perfect prostia, lipsa de cultură și ura... De mai bine de zece ani, lucrarea a fost expusă, începând cu Piața Presei Libere din București, în mai multe orașe din țară. A fost primită în genere bine, s-au emis și critici, dar în ce privește manifestările acestea de bestialitate, de violență verbală și fizică, Iașul, Orașul Culturii, a deschis calea. Nutresc nădejdea să o fi și închis, ca să-și păstreze deloc laudabila exclusivitate.

În fața acestor manifestări incredibile, municipalitatea a reacționat cumva, a înconjurat opera lui Costin Ioniță cu un gard metalic de protecție. Nici nu știu dacă este o soluție bună, nu știu dacă nu ne mai facem o dată de râs... Și, pînă la urmă, dacă putem punem aceste reacții primitive – cred că formula „spiritul primar agresiv” a lui Marin Preda este potrivită – pe seama pregătirii culturale precare a aceluia segment din publicul potențial, ce putem spune despre reacția unui ditamai domn avocat, care a cerut mutarea urgentă a statuii – și asta în instanță! Motivul? Statuia ar reprezenta o manifestare de „artă demonică”. Iar argumentația avocațială este pe măsură etichetei puse operei: „Prin expunerea acestei sculpturi, în Municipiul Iași, în condițiile în care 90% din populația acestuia este creștină/ ortodoxă, iar zona Moldova este protejată și binecuvântată de Sf. Parascheva, consider o mare blasfemie adusă creștinismului din Municipiul Iași”. Nici nu știi ce este mai grav – insultele și agresiunile unei părți nepregătite a publicului sau trimiterea la cremenal a operei de către o persoană față de care poți emite bănuiala rezonabilă că ar avea o anumită pregătire...

Nu discut statuia din punctul de vedere al semnificațiilor estetice, în fond este o operă figurativă care parafrazează fosta statuie a lui Lenin din fața Casei Școlii. Capul tiranului este înlocuit cu buchetul de trandafiri. Poți interpreta ca semnificând multiplicarea răului tocmai când credeai că a fost răpus sau, dimpotrivă, drept nașterea binelui multiplu din răul monolitic. În fond, operele au bunul obicei de a fi plurisemantice! Dar nu despre asta este vorba, ci despre reacțiile publice manifestate de unii dintre vizitatori, despre grobianismul acelor reacții. Să fiu și mai limpede – nu cred că o operă, **Hidra** în cazul de față, trebuie admirată sau măcar apreciată de toată lumea. În fond, gusturile noastre sînt subiective și suverane. Cred însă că reținerea, decența în spațiul public este o datorie de civilitate. Pentru toată lumea, indiferent că ne place sau nu ne place ceva, un tablou, o statuie, o clădire, un cîntec etc.

Nu de mult, la Luvru, două june „activiste de mediu”, au aruncat supă pe celebra Mona Lisa – de altfel e un ritual care devine obicei -, la noi, niște fundamentaliste mai în vîrstă au agresat cu vorbe grele și lovituri statuia de la Fundație. Gesturi identice, doar scopul diferă, cele dintîi luptă pentru mediu, cele din urmă contra dracului! Da, s-ar zice că intrăm în rînd cu lumea, **cancel culture** începe să facă ravagii și la noi! Halal să ne fie, ne sincronizăm, care-va-să-zică!

ELPIADA

O epopee în câte(?)va episoade

I. PROLOG HO(LO)MERIC**

Având ca titlu

„Viața ca o precupeată”

**Cântă, zeiță, mânia ce-aprinse pe Luc din Cajvana
Patima crudă pe care se pare doar Ana
A lui Manole Mester o va fi priceput
Ca să-mi dai astfel suflu la început
De epopee...**

1. Aici imaginara până din spatele claviaturii s-a împiedicat. Memoria acestui descendent al lui Diogene Nastratin a devenit un pitodrom pe care aterizează tot felul de avioane. Icsulescu se ia la întrecere cu Igreceanu (și amândoi dau de pământ cu Zetulan) în a aduce mărturie despre Elpi: fotografii, bucăți de texte care le-au fost adresate, unele tipărite chiar și la edituri cunoscute. Probabil că se pregătește deja o ediție critică a biletelor de tramvai compoșate de el, având ca supliment biletele de tren din perioada când făcea naveta între Copou și domiciliul conjugal. Mă aștept ca, în muzeul Muzeul UAIC, secția dedicată lui să adune scaunele care l-au primit când era în vizită la prieteni, cu evidențierea urmelor lăsate de posteriorul Magistrului, prosoapele utilizate la hotelurile prin care a trecut de-a lungul timpului (recuperate cu eforturile financiare ale Catedrei de Studii Hexagonale).

2. Resursele mele sunt mult mai limitate. Mă agăț de un volumaș apărut cu puțin timp înainte de retragerea lui LP din lume, respectiv *Prolegomene la o teorie a cumetrialității universitare*, de care nu aveam știință când am scris o încercare asupra lui, tipărită acum opt ani la Editura Junimea. Cartea lui Luca Pițu, este ceea ce, într-o sintagmă consacrată în hexagoneză, am numi „la dernière gerbe”. Iar dacă vorbim de „gerbe” se cuvine a le aminti, celor care nu au aflat până acum, că acel cuvânt, legat de noi de asamblarea florilor pentru înmormântări și comemorări, are în franceză și semnificația de „vomă” și ne amintește de sintagma „paradoxul borâturii”, utilizată de Boris Vian în *Spuma zilelor* pentru a ironiza o scriere a lui Sartre (*Greata*).

Aflăm acolo fâșii din volume apărute în 1997 și respectiv 2002, aduse la zi în ceea ce privește factologia dar păstrând pecetea stilistică a lui Elpi. Iar pentru că, de-a lungul și de-a latul ei, apare un inventar de nume onorabile și onorate¹, cu dezvăluirea unor isprăvi nu tocmai concordante cu reputația academică sau culturală, pulberea tăcerii nu va fi ridicată prea des de pe acel ópus întrutotul opus gomei universitare. *Tăcerea e de aur*, spune un proverb latin.

3. *Et pour cause*, ar gânguri gineceul² care formează compartimentul de studii din care făcuseră parte, la un moment dat, eu și Luca Patafizicievici. Era „în vremea aceea”, recte înainte de restabilirea egalității de sexe prin reducerea la unul singur de către Inomabila, Sublima și Indestructibila Guvernatoare, autoare a unor tratate de literatură nescrise încă, din cauza suprasolicitării celor peste două decenii de manageriat academic. Cum să admiti difuzarea acelor infamii, a spurcării numelor sacre ale Literelor ieșene. Cu ce drept menționează tranzacțiile de la fundamentul resurselor umane:

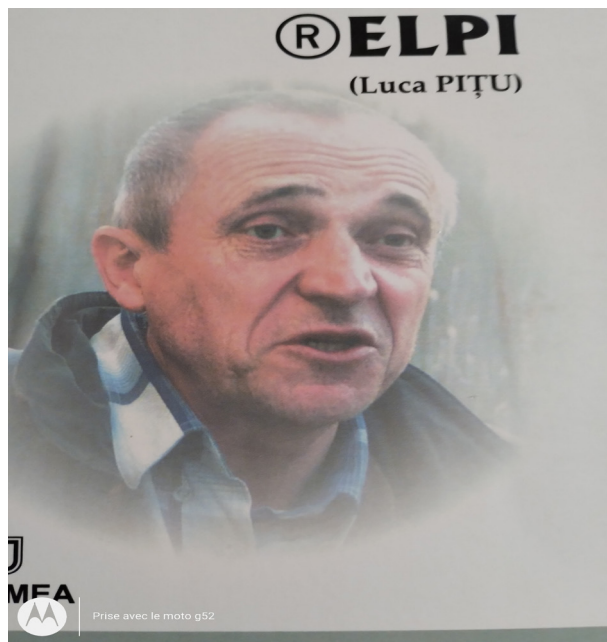
„Ultimul rector veterocomunist /.../ își aducea, *anno Domini* MMCMI, ambele progeneruri, că altele nu mai avea, la Facultățile de Fizică și, respectiv, Geologie-Geografie, măcar că terminaseră studiile cu note mici, nu posedau lucrări de specialitate, nici afinități cu învățământul superior” (*Prolegomene...*, pag. 18).

Urmau și exemple, la fel de indiscrete, privind palierul „decanial”, la facultatea unde lucra se impententul (d)enunțator, care, conform planului de diseminare a științei în mediul muncitoresc, fusese orientat, în toamna lui 1989, spre o școală cu profil profesional, la care

nu s-a prezentat, compromițând politica de cadre a colectivului de origine.

4.

Și ce nerușinare să pomenească sexameroanele din etericul și ezotericul univers al grămăticilor și hermeneuților literari... Și totuși aici, cunoscând destul de bine mediul, cu toate vorbele care umblau despre ceea ce francezii numesc elegant *promotion canapé*, cu poveștile de succes ale unor *fleurs de lits*, lăsate moștenire facultății de diverși ponți academici, trebuie să remarc discreția lui Elpi: numele lor sunt trecute sub tăcere, chiar atunci când una dintre ele îl turnase copios la Securitate, după cum ne dezvăluie antologia de delatțiuni colegiale din *Documentele antume ale « grupului din Iași »*. Explicația e simplă: pentru Elpi, împerecherile fizice – chiar și atunci când devin o trambulină pentru carieră – par a fi mai decente decât „des-trăbălarea cumetrială” pornită după 1983 între două colege și „organe”, pe care o rostogolește hiperbolic din perspectivă antropologică năucitoare. Ar fi vorba, scrie Luca Pițu, de o ilustrare „a raportului dintre dominat și dominant,

fin și nănaș, protejat ideologic și cumătru partinic, într-o societate multilateral dezvoltată, care raport implica, așa cum se va vedea mai la vale, participarea dominatului la juisanța dominatorului, a finului la juisanța nașului, a protegitului ideologic la juisanța cumătrului partinic, în spiritul propriu-zis și al cumetrialismului demo-lógo-falócratic” (*ibid.*, 33).

5.

În mod evident, astfel de speculații (p)halucinate, sub a căror umbrelă se aflau relatările despre șmenegeriatul din învățământul zis „superior”, nu puteau fi pe placul nimănui, mai ales că pomelnicul, construit prin deformarea sistematică a numelor persoanelor (schimbare de gen, deplasarea prenumelui între ipochimeni), se suprapunea cu ceea ce se numea pe vremuri „statul de funcțiuni”. Când temperatura mediului este nepotrivită, ai două soluții: să modifici parametrii de funcționare sau să spargi termometrul. Dacă tensiunea e prea ridicată și sar siguranțele utilajului, acestea pot fi modificate: producția continuă până la distrugerea agregatului, ceea ce se întâmplă uneori în goana după realizări epocale.

În fabricuța de diplome universitare, „termometrul Pițu” semnala nivelul scăzut al așa-zisei „cercetări”, în care se regăsea o butadă datând probabil din zorii Universității purtând numele Domnitorului Unirii: „Când folosești o sursă, e plagiat, dacă recurgi la două, e compilație, când ai ajuns la trei, e creație științifică originală”. Dacă ar fi semnalat simulacru în forme consacrate, pe baza analizei raportului dintre „contribuție”, „sursă” și pertinenta abordării, ar fi riscat să deranjeze și „figuri tutelare” ale colectivului și asta „nu se face”.

Calea aleasă a fost construcția multistratificată a propriilor încercări, cu aluzii și trimiteri iconoclaste față de așa-numitele „discipline

științifice”, față de preluarea sub semnătură proprie a unor pasaje scrise de Barthes, Todorov et Cie, autori inaccesibili studenților. Demersul era un un simplu amuzament pentru unii, un procedeu interesant pentru cei având o serie de lecturi, o diversiune periculoasă pentru o susurătoare pudibondă:

Sursa înformează că, în numărul 9 al revistei *Dialog* pe 1978, Luca Pițu a publicat un mic articol, *Totul despre gradul zero*, eseu despre gradul zero al jocului, căderea în timp și descompunere. Sursele teoretice ale articolului: Cioran, Bataille și Sade, sînt o invitație la lectura, indirectă, a unor cărți a căror **natură licențioasă și amorală** este departe de a le face recomandate studenților. (*Documentele antume*, 306, subliniez ținta moralizantă)

Din nota supervisorului informațional aflăm următoarele:

Sursa a furnizat materialul ca **urmărire a sarcinilor trasate pe lângă LUCA PIȚU**, lucrat prin *DUI la problemă*.

Sarcini. Sursa a primit sarcina să obțină și alte materiale publicate de cel în cauză, precum și **notitele de la cursul său de semiotică**. (*ibid.*, subliniez prin îngroșare).

În contextul concurenței acerbe pentru un post de lector, la care denunțatoarea va ajunge înaintea lui LP, „exegeza” urmărea să pună sub preș vidul propriilor „contribuții” ale autoarei, însăilări de nivelul unor referate de seminar, bazate pe cărți ținute sub obroc la lectoratul francez (în speță cele de psihocritică). Întrucât epistemologia nu intra în sfera „serviciilor”, desființarea concurentului potențial se baza pe un argument irefutabil în condițiile în care majoritatea auditorului era feminin. După 1990, în contextul dezvoltării „studiilor de gen”, accentul urma să fie deplasat spre „sexism”, un pas înainte...

6.

Privesc fotografia unui souvenir adus din Slovenia de Paule G., lectoressă franceză în primii ani de după instaurarea democraturii Infaillibilei, Inegalabilei, Inconfundabilei Managere, nici ea „en odeur de sainteté” pentru guvernarea marinată în saramura pidosniciei. Este de fapt copia ușitei de la stupi, artă naivă veche de peste două secole. Fabula vizuală poartă titlul *Lumea pe dos*³.

Pentru cei care privesc raporturile dintre personaje în cadrul codului zoomorf consacrat, semnificația este limpede, nici o lighioană nu este la locul ei. Când ai cunoscut însă topimea „academică” nu doar din scrierile lui Elpi sau ale Magdei U, mintea caută alte puncte de referință în orizontul metaforico-patafizic. Ultima carte a lui Luca Pițu are ceva din energia unui text a lui Boris Vian, *Je vais cracher sur vos tombes* (Voi scuipa pe mormintele voastre). Aș spune chiar că el merge mai departe („je vais gerber”), incluzând și propriul mormânt, spre indignarea precupețelor universitare de ambele sexe. În lipsa unor surse directe, voi încerca să aflui mai multe interogându-le pe galinaceele a căror forță motrice deplasează careta, în care se lăfăie ursul. Răspunsul va fi oare în coada lighioanei care încheie coloana?

Note și***...

* Pentru cei care nu au aflat încă, Elpi este pronunția lui LP în unele idiomuri iar cele două consoane trimit la Luca Pițu, căruia i-am închinat o carte apărută acum opt ani la Editura Junimea.

** Pentru cine nu are timp să meargă la *Logica lui Hermes*, publicată cândva de Constantin Noica, voi spune că holomerul este partea în care aflăm întregul.

*** Și ce-o mai fi, la o adică.

¹ Aici Autorul a tăiat numele, prietenii știu de ce...

² În ciuda sonorității scatologice, termenul desemna, în Grecia antică, apartamentul rezervat persoanelor făcând parte din „al doilea sex”, conform tovarășei de viață a lui Sartre.

³ Adică „pi dos” în rostire moldavă.

Arta Popescu sau elogiul nebuniei stilizate

Diplomat al facultății de limbă și literatură română din cadrul Universității din București, Cristian Popescu, născut la București în 1959, debutează în 1988 cu culegerea Cuvânt înainte, Editura Cartea Românească. Pentru scenă a tradus și adaptat o seamă de texte de teatru și epice, dintre care amintim "La țigănci", celebra nuvelă a lui Mircea Eliade, în care realismul cel mai prozaic decolează în fantastic.

Membrii al Uniunii Scriitorilor din România, din nefericire decedat în plină tinerețe, a declanșat o veritabilă revoluție în poezia anilor nouăzeci, de atitudine și de limbaj poetic, adoptând o scriitură macabro-ludică, dublată de o mască a tragediei ce ne pândește sub diverse forme pe noi toți, pentru el dovedindu-se inexorabilă. Adevărul e că de maniera stilistică a lui Cristian Popescu nu se mai poate face abstracție în poezia noastră, în ciuda faptului că întreaga lui operă poetică lui nu depășește o sută de pagini

Creдем că e nimerit pentru aceste câteva considerații critice să plecăm de la un citat din faimoasa carte a lui Erasmus din Rotterdam "Elogiul nebuniei": "Viața nu e altceva decât un joc al nebuniei. Observați cu câtă precauție natura, mama stirpei omenești, a avut grijă să împrăștie în orice loc un grăunte de nebunie. În om a îndus mai multă pasiune decât rațiune astfel încât totul să fie mai puțin trist, mai puțin împovărat sau urât, insipid sau plictisitor. Dacă muritorii ar evita orice relaționare cu înțelepciunea, bătrânețea nici măcar n-ar exista. Dacă ar fi mai puțin vanitoși, mai veseli și bezmetici, ar avea parte, fericiți, de tinerețe perenă. Viața omului nu este altceva decât un joc al nebuniei"

Cea din urmă carte a lui Cristian Popescu concentrează chintesenta artei sale poetice și are un titlu, așa cum se cuvine, insolit, Arta Popescu (Societatea Adevărul, 1994). Volumul poate fi numit inclusiv Familia Popescu, un soi sui-generis al familiei Adams, cu ticurile și stereotipurile ei, comice și totodată truculente sau terifiante: "Mama stă într-un colț și vopsește haine noi pe fotografiile de familie. Bunicii i-a plăcut întotdeauna să fie îmbrăcați elegant. Sora mea are multe vederi de la mare, de la munte și ne pictează și pe noi în ele, ce frumos era pe-atunci. Ce bine ne-am distrat. Ce liniște în familie, Cristi citește din cartea cu riduri în loc de rânduri, ce să-i faci, e singurul volum care-l distrează. Sora mea deschide și închide ușa de la bufet care scârțâie. Hai, mamă, fredonează o melodie în ritmul veselului scârțâit! Râd amândouă. Cristi stă întins în pat și inima-i scoate câte un piuit la fiecare bătaie ca și păpușile alea de plastic prevăzute cu un fluier în dos, păpușile alea care țiuie când le strângi. Cristi stă în pat și inima-i țiuie la fiecare bătaie. Râdem toți de așa o gluma, ce frumos era, cât de bine ne simțeam împreună".

Puținele texte ale lui Cristian Popescu oferă o indefectibilă conexiune de vis și gândire, de ludic, funambulesc și înalt, totul pe fondul unei emoționante conștiințe poetice, scriind aceeași tragicomedie, funestă predicție, alternând căderi în cel mai dezolant și prozaic cotidian și ascensiunea spre o "teologie a literaturii".

În anul 2003 editura Vinea publică fragmente postume dintr-un jurnal ce poartă titlul Caiet de citire și caligrafie. Pentru Cristian Popescu orice tip de artă literară este proiectul unui biet nebun: a produce artă în orice timp și spațiu geografic înseamnă să țezi elogiul nebuniei. Așadar poezia nu e concepută la modul tradițional estetizant drept o nobilă inutilitate, cum se exprimă poetul însuși, ci "o simplă utilitate întru descifrarea existenței".

Proza poetică sau poezia prozaică a lui Cristian Popescu reprezintă o clară și indubitabilă ruptură cu orice model ce are viciul de a poetiza realitatea (pe dinlăuntru sau pe din afară!!!), model frecventat chiar și de Nichita Stănescu, fie și cu lumina talentului său de excepție pentru anii șazeci-șaptezeci. Pentru autorul "Elegiilor" însă, acel mod de a scrie, risipind beatifice metafore, era perfect legitim în epoca când proletkultul juca în prelungiri, cultivând partituri diktat-e de Partidul unic ce nu aveau de-a face în nici un fel cu poezia.

Să-l mai ascultăm încă o dată pe Cristian Popescu: "Amantele, concubinele, marile amoruri, femeile cu care am trăit / ar putea fi măștile noastre mortuare, / adică măștile de gaz pe care le poartă îngerii / atunci când, uneori, ne vizitează".

Cristian Popescu a știut să excludă din repertoriul său scriptural orice dulcegărie, tămâieri leșinate sau afectare, reperabile chiar și la poezii anilor optzeci, inclusiv Ana Blandiana sau Mircea Cărtărescu, spre a face din limbajul său narativ mustind de poezie, o opțiune ritualică, generând inimitabile armonice

de lectură în cel mai exact și urmuzian mod posibil, absurd-existențial și disimulând cu o delicatețe răvășitoare hohote de plâns și totodată de răsurdinizate. Banalul, descris cu premeditare în chip irelevant, previzibil devine o marcă stilistică, provocatoare, captivantă.

Lumea poetului Cristian Popescu poartă chiar numele de Popescu, dar nu este vorba de emfază sau o vanitate a posesiunii, ci de proiecția fidelă a unui univers asumat cu maximă sinceritate. Pentru prima oară în istoria literaturii române, numele de Popescu (după cum știm cu toții cel mai răspândit prenume românesc), departe de a exprima ideea de maximă generalitate, de loc comun, de frivolitate, de comică demagogie etc..., este un compendiu de "date personale" elaborate în manieră onirică ce se materializează în scenarii afective, în scurte fragmente dintr-o lungă, umoristică și în același timp înspăimântătoare mărturie psihanalitică.

Ingeniozitatea scriiturii, tonalitatea relatării aparent normală, pe alocuri sfătoasă, aproape didactică în felul compunerilor unui elev din clasele de gimnaziu, induce senzația de univitate cotidiană în care se desfășoară cele mai atroce fapte și situații, astfel încât din juxtapunerea tonului grav și totodată ludic, a metaforelor ce combină ingenuitatea și ostentația unei compuneri școlare cu absurdul vecin cu nebunia, cu cel mai înfiorător sarcasm...colocvial, rezultă un text eminentemente tragic, opresiv și prevestitor, pentru noi toți, dar și pentru poet: Cristian Popescu a știut să conviețuiască cu iminența morții, ba chiar, cu certitudinea că este condamnat să moară tânăr, în floarea vârstei, cum se spune, doar la 36 de ani, ceea ce omenește vorbind, este terifiant.

CRISTIAN POPESCU (1959 -1995)

poem vorbit 9

Bineînțeles c-am auzit cu toții de acel câmp pe care crește păr de fată în loc de grâu. Da, da... unduios și blând. Iese lumea noaptea și piaptână îndelung părul și dimineața copiii îl împletesc în cozi. Ce dacă face moartea din trupul nostru trup de femeie. Trup roditor de grozavă femeie ... Mare lucru! ...Așa schimbați vom purta în dreptul inimii o vânătaie chiar de inimă făcută, loviți de inimă pe dinăuntru. Poți să strigi cât vrei: "Ah, poemule, vânat și blond și unduios!" Tot degeaba. Vor auzi cu toții de flacăra aia ascuțită, de inima cu două tășuri pe care o porți la piept. Bineînțeles.

poema parlată 9

È ovvio che abbiamo sentito tutti di quel campo sul quale crescono capelli di ragazza invece di grano... Sì, sì... ondeggianti e dolci. La gente esce di notte e li accarezza e di mattino i bambini ne fanno trecce. Non importa che del nostro corpo la morte faccia corpo di donna. Corpo fertile di ottima donna... Gran bella cosa!...Cambiați così porteremo dinanzi al cuore un livido dovuto al cuore stesso, colpiti nel cuore dal di dentro. Puoi gridare quanto vuoi: "Ah, mio poema livido e biondo e ondeggiante!" Indarno! Sentiranno tutti quella fiamma aguzza, di cuore con doppio taglio che porti al petto. È ovvio.

Martți

Mama stă într-un colț și vopsește haine noi pe fotografiile de familie. Bunicii i-a plăcut întotdeauna să fie îmbrăcați elegant, Sora mea are multe vederi de la mare, de la munte și ne pictează și pe noi în ele, ce frumos era pe-atunci. Ce bine ne-am distrat. Ce liniște în familie, Cristi citește din cartea cu riduri în loc de rânduri, ce să-i faci, e singurul volum care-l distrează. Sora mea deschide și închide ușa de la bufet care scârțâie. Hai, mamă, fredonează o melodie în ritmul veselului scârțâit! Râd amândouă. Cristi stă întins în pat și inima-i scoate câte un piuit la fiecare bătaie ca și păpușile alea de plastic prevăzute cu un fluier în dos, păpușile alea care țiuie când le strângi. Cristi stă în pat și inima-i țiuie la fiecare bătaie. Râdem toți de așa o gluma, ce frumos era, cât de bine ne simțeam împreună.

Martedi

La mamma sta in un angolo e dipinge vestiti nuovi sulle fotografie di famiglia. Alla nonna piacque sempre essere elegante. Mia sorella ha molte cartoline del mare, della montagna e dipinge pure noi sopra di esse, che bello era in quei tempi. Che bel divertimento. Che armonia in famiglia, Cristi legge il libro a rughe al posto di righe, è così, è il solo volume che lo diverte. Mia sorella apre e chiude la porta della credenza che scricchiola. Orsù, mamma, canticchia una melodia sul ritmo di quest'allegro scricchiolio. Ridono tutte e due. Cristi è steso nel letto e il suo cuore caccia un pigolio ad ogni battito come quelle bambole di plastica fornite di un fischiello nel deretano, quelle bambole che sibilano quando vengono pigiate. Cristi è steso nel letto e il suo cuore sibila ad ogni battito. Ridevamo tutti di un tale scherzo, che bei tempi, che bene si stava insieme.

Duminică

Duminică ne odihnim. Fiecare stă toată ziua întins pe câte un catafalco comod, moale încăpător. Suntem împodobiți cu globuri verzi, roșii, argintii. Atârână de fiecare multă beteală, în mâini ținem artificii aprinse, strălucitoare. Fiecare citește cu voce tare din ziar rubrica "Decese": "Mama și Cristi deplâng îndurerați dispariția prematură a fiicei, sorei și prietenei Dănuța, și sunt alături de ea în marea durere. "În fața dispariției fulgerătoare a lui Cristi, mama și Dana se înclină cu durere și adânc respect". "Inima dragei noastre mame a încetat fulgerător să mai bată în dimineața zilei de duminică. Cu profundă durere îi aduc un pios omagiu copiii Cristi și Dana și se odihnesc și ei lângă ea". Citim. Și-apoi putem începe complet refăcuți săptămâna.

Domenica

Domenica riposiamo. Ciascuno sta comodo tutto il giorno disteso su un catafalco morbido, capiente. Siamo adornati di palle verdi, rosse, argentee. Pende da ciascuno molto filo d'oro, nelle mani teniamo fuochi d'artificio accesi, brillanti. Ciascuno legge a voce alta sul giornale la rubrica "Decessi". "La mamma e Cristi rimpiangono addolorati la prematura scomparsa della figlia, sorella e amica Danuta, e le sono accanto nel suo gran dolore" "Davanti alla fulminante scomparsa di Cristi, la mamma e Dana si piegano con dolore e profondo rispetto". "Il cuore della nostra carissima mamma cessò fulmineamente a battere domenica mattina. Con profondo dolore portano il loro pio omaggio i figli Cristi e Dana e riposano pure loro presso di lei". Leggiamo. E poi possiamo ricominciare completamente ripresi la settimana.

[Amantele, concubinele, marile amoruri]

Amantele, concubinele, marile amoruri, femeile cu care am trăit ar putea fi măștile noastre mortuare, adică măștile de gaz pe care le poartă îngerii atunci când, uneori, ne vizitează [Le amanti, le compagne, i grandi amori] Le amanti, le compagne, i grandi amori, le concubine con cui facemmo sesso, potrebbero essere le nostre maschere mortuarie vale a dire le maschere antigas che si mettono gli angeli quando talvolta vengono a visitarci.

Saptezecist tânăr și fericit

Gabriel Chifu – „unul dintre marii noștri poeți contemporani” (Răzvan Voncu) – la 70 de ani? De necrezut. Pentru mine el a rămas premiantul anilor 70, „un saptezecist tânăr și fericit” (nu l-am cunoscut personal în prima tinerețe, dar el era pentru mine un exemplu de poet talentat „care știe ce vrea”, bun de admirat; în condițiile în care eu n-am știut niciodată ce vreau, lăsând lucrurile să curgă de la sine, în rău; el venea pe altă filieră decât vedeta Mircea Dinescu; mă interesa mai ales acest gen de scris poezie promovată de Gabriel Chifu, „cu acute neliniști metafizice, cu resimțirea neantului și a nelumii”, gen de scris poezie din „zona straniului și absurdului”; altfel, mă leagă de Gabriel Chifu inclusiv debutul cu poezie în revista *Familia*, prezentați cum am fost, pe rând, de Ștefan Aug. Doinaș, și conviețuirea „paralelă”, în timp, la mîna Petroșani, unde eu eram vagonetar în subteran iar el era inginer stagiar; am aflat de asta când ni s-a înmănat în 2017 la Petroșani câte o diplomă de *cetățeni de onoare*). Deși era mai mic decât mine cu patru ani, în anii 70 a publicat două cărți de versuri, cea de debut i-a fost premiată de Uniunea Scriitorilor (când el era premiat cu prima sa carte la Editura Eminescu, eu abia apăream cu cinci poeme în „Caietul debutanților – 1977” la Editura Albatros). Era atunci vremea debuturilor „pe bune”, prin concurs editorial, cu jurii alese pe sprânceană de fiecare editură de stat. *Am intrat în literatură foarte devreme, când încă nu eram format, nu eram deloc sigur pe scrisul meu*, spune poetul ajuns la 70 de ani. Azi, când Gabriel Chifu e considerat un precursor al optzeciștilor (Răzvan Voncu o tot repetă, privind de sus istoria literară de la noi: că e o „verigă importantă a «lanțului» trecerii poeziei românești de la neomodernism la postmodernism”). Interesant, criticul „optzeciștilor”, Ion Bogdan Lefter (care e convins că membrii Cenaclului de Luni au dat tonul postmodernismului optzecist în poezia română, nu... alții) scria despre Gabriel Chifu, în 1982 (la a treia carte a poetului): *Cu volumul de acum, „O interpretare a purgatoriului”, Gabriel Chifu se arată dintr-odată maturizat, stăpân pe mijloacele sale și se apropie spectaculos de ceea ce s-a numit «o nouă sensibilitate», afirmându-și originalitatea pe o direcție bine exploatată... Fără loc pentru îndoială se vede de la distanță că instinctului poetic i s-a adăugat gândirea poetică, elaborarea poeziei ca sistem abstract încarnat în poeme... Steaua lui Gabriel Chifu a avut noroc și de reevaluarea postcomunistă făcută de Nicolae Manolescu (descoperind în Gabriel Chifu și un coleg generos și bun manager la *România literară* și în fruntea Uniunii Scriitorilor), care l-a propulsat pe locurile de frunte ale literaturii contemporane – și nu numai ca poet, ci și ca prozator (dovedit tot mai performant; cred că e scriitorul cel mai citit și bine primit de critica literară în ultimele două decenii). Mărturisește Gabriel Chifu: *De la vârsta de 20 de ani, iau întruna premii de poezie și niciodată n-am făcut nimic incorect, necinstit, pășind pe această cale a literaturii. Eu nu invidiez pe nimeni, le urez succes tuturor în acest complicat maraton de-o viață care e scrisul literar și, da, nu mă simt în concurență cu nimeni. Decât cu mine însumi, cu propriile mele slăbiciuni, o puzderie. Or, aceste premii, ca și zecile și zecile de cronici elogioase care apar, mai ales în ultimii ani, despre volumele mele de poezie și proză mă încurajează să continui pe acest drum atât de greu, pierzător cel mai adesea, pe care pășesc însingurat. „Trăiesc indescriptibilul, / trăiesc anticipat, pe cont propriu”, scrie Gabriel Chifu. Și: *Vine pentru fiecare o zi / când uitarea ne potopește mintea. / Atunci, universul se defectează, o ia razna... O spune transfigurat: Dor de-apus, de conținere, dor de stingere și de nefire.***

Liviu Ioan STOICIU

Gabriel Chifu : un cartograf al eleganței stilistice

De la debut, din 1976, cu *Sălaş în inimă*, ca poet, Gabriel Chifu și-a adoptat o eleganță stilistică aparte, care nu anunța vreo schimbare de paradigmă, cum au făcut primii poeți optzeciști de la noi, de la Elena Zubașcu și Petru Romoșan la Traian T. Coșovei și Ion Mureșan, de la Mircea Cărtărescu și Emil Hurezeanu la Lucian Vasiliu și Nichita Danilov, de la Aurel Dumitrașcu și Mariana Marin la Marta Petreu și Al. Mușina, de la Ioan Stratan și Aurel Pantea la Florin Iaru și Viorel Padina, dar nici o ieșire alarmantă din grila promoției saptezeci. Cartea lui de debut a primit premiul Uniunii Scriitorilor din România, ca o predestinare ce cu timpul l-a adus chiar în sînul acesteia. În proiectata sa istorie piramidală a literaturii române, primul volum și din păcate ultimul, *Literatura română contemporană* (1995), Laurențiu Ulici l-a așezat pe palierul 3, aproape de baza piramidei, ținînd cont că piramida concepută de criticul promoției '70 avea doar patru nivele. Acesta spune de la bun început că poezia lui Gabriel Chifu are „două tendințe”, una de „impunere a unei lumi imaginare, cu granițele dintre lucruri, fenomene, acțiuni și regnuri suprimate în favoarea tuturor posibilităților de amestec, indiferență sau substituire și de promovare a redundanței ca sursă de imagini și mijloc de implicare a subiectului liric în discurs. Efectul celei dintîi e mitologizarea, al celeilalte entropia.” De la aceste două direcții, care nu anunțau conceptul despre poezie al generației '80, la care Gabriel Chifu a fost alăturat de Nicolae Manolescu, urcîndu-l de pe poziția comună în care se afla în mijlocul promoției șaptezeciste pe locurile de frunte ale poeziei optzeciști (vezi *Istoria critică a literaturii române*), poezia acestui poet face, aproape pe nesimțite, un salt stilistic, înscriindu-se în tendința de reactualizare a discursului poetic.

Pînă în 1980, Gabriel Chifu publică două cărți de poezie, ambele în linia saptezecistă a discursului poetic, cu reale posibilități de singularizare a acestuia. Pînă spre finalul deceniului doi al noului mileniu, Gabriel Chifu mai publică douăsprezece cărți de poezie, obține pentru opera sa poetică Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” în 2015, pe care, din motive absolut abuzive din partea unor contestatari, poetul, în CV-urile sale, nu-l mai amintește, deși acest premiu este cea mai mare răsplătă primită de poetul Gabriel Chifu pentru poezia sa. Asta dovedește, încă o dată în plus, sfiala și eleganța cu care Gabriel Chifu trece peste ofensele unei lumi care confundă sau asociază o activitate administrativă cu una de creație. În ambele, Gabriel Chifu a dorit să-și arate un stil care s-a impus atît în poezia sa cît și în proza sa, cel al eleganței. Faptul că acest parcurs de la un discurs poetic datorat unei promoții cum a fost cea șaptezecistă la alt discurs ce a impus o nouă paradigmă poetică, cum a fost discursul optzecist, cu unele confirmări ale valorii de care alți poeți de aceeași valoare nu se bucură, a stîrnit invidii care au umbrat bucuria succesului. Poate că din acest punct de vedere, Gabriel Chifu este exemplul cel mai elocvent al scriitorului care și-a expus pieptul la pietrele celor care s-au considerat nevinovați și îndreptății să facă astfel de gesturi. Și, la fel, atitudinea sa față de astfel de gesturi dovedește o eleganță stilistică în comportament, pe care i-o pot observa doar cei care-i citesc cu atenție întreaga operă poetică și proza. Harta creației sale trebuie cartografiată cu atenție, așa cum personajul din romanul *Cartograful puterii* o face în croirea unui desen sinuos. Sau, atunci cînd totul pare sfîrșit, așa cum o face personajul din *Punct și de la capăt*.

Printre scriitorii de azi, Gabriel Chifu, la cei șaptezeci de ani cîți împlinște luna aceasta, cu sau fără voia celor care-și fac ei ordinea lor, în care ei să fie primii, ei să fie ultimii, este scriitorul de care literatura română are nevoie. Și cei care știu asta, trecînd peste toate obstacolele, o fac, apreciîndu-i opera, cu riscul de a fi și ei la rîndul lor expuși tirului de pietre aruncate din mîini neștiutoare.

Gellu DORIAN

„Fii tremură de frigul părinților”

În urechi, în minte, în inimă (încă) răsună acea sintagmă, „generația tânără”, care vine să ia în posesie marea poveste a literaturii române, să o modifice, să o schimbe...! Se întâmplă asta prin anii 80, o vreme în care nu ne luptam numai cu noi înșine, ca să scriem *capodoperele* pentru care am fost chemați/ numiți/ aleși, ne luptam și cu o epocă nu întotdeauna prietenoasă, ostilă cel mai ades. Se înfiripa o generație și noi eram mândri cu asta, eram ca pămîntul reavăn în care exploda iarba pe dedesubt, în promisiunea primăverii. În acea „primăvară a generației noastre”, numită mai apoi „Generația 80”, au apărut niște/ câteva nume/ câteva centre/ câteva individualități care au generat acel „suflu nou”, unii au făcut-o cu program, alții fără program, doar instinctual. „Cenaclul de luni” era luni, „Cenaclul Universitas” era marți, „Cenaclul Echinox” era miercuri, „Cenaclul Dialog”, de la Iași, era joi, dar mai rămăneau câteva zile fără acele cenacluri și centre care adunau lume, entuziasm, speranță. Ei, metaforic spus, în acele zile *rămase*, se manifestau cei „fără de cenaclu”, fără de mentori bine situați public, care vedeau și ei luminița din vârful muntelui literaturii noastre, aspirau să ajungă acolo cu toți porii inimii preschimbați în aripi. Între acești primii sosiți în avangarda generației, în afara cenaclurilor care favorizau o imagine, o prezență în spațiul public, era Gabriel Chifu. Am ciulit urechile cînd i-am citit primele versuri în revista „Amfiteatru”, cu o prezentare extrem de elocioasă făcută de Constanța Buzea. Îmi amintesc, de atunci, un titlu: „Fii tremură de frigul părinților”. Între timp, frigul părinților s-a făcut și mai frig, lângă frigul lor am adunat frigul nostru. Iar noi, con-generaționiștii acelei epoci, am topit distanțele de pe harta „geografiei literare” și am ajuns să spunem că ne-au adunat, umăr la umăr, în ceea ce se numește „Generația 80”, poezia și prietenia.

Nu știu cînd l-am cunoscut pe Gabriel Chifu, cînd ne-am cunoscut, dar știu că am avut impresia că ne știm dintotdeauna. Distanța dintre Craiova și Piatra Neamț s-a topit prin cărțile noastre, citindu-ne. Și-a croit, cu profesionalism, raftul de cărți care dă seamă despre „statura” unui scriitor. În spațiul public, în relația inter-scriitoricească, inter-colegială, în postura de apărător al profesiei de scriitor, cuvîntul care îl caracterizează este: eleganță. Dacă facem recurs la heraclitica formulă că nu ne scaldăm de două ori în aceeași apă, putem spune că nu ne trăim de două ori aceeași viață. Deși, pentru un scriitor fiecare carte este un proiect de viață nouă, care amplifică bucuria de a trăi. 70 nu este o cifră, este un răspuns al timpului la iluzia de eternitate cu care ne naștem. În urechi, în minte, în inimă pentru un scriitor trebuie să răsună încă sintagma „generația tânără” pentru ca răspunsul paginii scrise să fie pe măsură. La mulți ani și la multe vieți, Gabriel Chifu!

Adrian Alui GHOERGHE

COLAJ 1954 -fragmente-

Anul 1954 a început
într-o zi de vineri
a calendarului gregorian

Mamele actualilor septuagenari
se pregăteau
de naștere poststaliniană

În ianuarie,
pruncul Mircea Mihăieș.
+ Primul submarin american
era lansat la apă

În februarie,
fiica Denisa Comănescu.
+ Regiunea Ismail
din RSS Ucraina
a fost desființată.
Localitățile componente
au fost incluse în Regiunea Odesa

În martie,
feciorul Gabriel Chifu.
!Evenimente selective
pe parcursul anului:
- La Craiova se aude semnalul
„Aici studioul regional de radio Craiova!”
- SUA experimentează bomba cu
hidrogen.
- România a ratificat/ „Convenția asupra
drepturilor politice ale femeilor”,
adoptată de ONU în 1952.
- Hemingway primește Premiul Nobel.
- Franța este prima țară
care adoptă
taxa pe valoare adăugată.
- Apare, la București,
revista „Gazeta literară”,
organ al Uniunii Scriitorilor

ADDENDA

Când zic Gabriel, spun
Calafat, exotic danubian,
țarat bulgaro-român.
Spun Geo Dumitrescu și Nicolae
Manolescu.
Spun Ioana Dinulescu, Gabriela Gheorghiușor,
Patrel Berceanu și Marian Drăghici.
Spun cât de nespus
și de nesupuși suntem
fără congenerii Traian T. Coșovei,
Emil Iordache/ Alexandru Mușina,
Cornelia Maria Savu, Radu G. Țeposu
(alfabetic și selectiv)

Sălaş în inimă.
Punct și de la capăt.
Cu aldine gabrieline!

Lucian VASILIU
Sâmbătă Sfântă.
Martie 9/ 2024,
ValeaLU de IAȘI

Lucian VASILIU

Traian D. LAZĂR

Avancronică la o apariție editorială

Revista *Viața Românească* nr 2/2024 conține o avanspremieră editorială, care amplifică temperatura așteptării iubitorilor, pasionaților de poezie. Este în curs de apariție un nou volum de poeme al lui Gabriel Chifu, *Despre petrecerea de sine și alte poezii*.

Volumul se conturează ca o dezbatere filosofică în jurul conceptului de Sine, tratat în viziune tradiționalistă, ca o petrecere, drum existențial, nu distracție, cum s-ar înțelege la o receptare superficială.

Poezia ce deschide avanspremieră editorială din paginile revistei formulează o imagine dedublă a Sinelui, ca individualitate dar și ca ipostază a omului în general.

Poezia expune o nouă viziune asupra omului diferită de modelul „omului total”, visat de cele mai înalte aspirații culturale, de cea a „omului păcătos”, aflat în atenția ideologiilor religioase, de cea a „omului nou”, obiectiv al voluntivismului politic de la Renaștere până azi.

În această viziune, omul lui Gabriel Chifu, Sinele său de fapt, este heteroclit, o sumă de „nuanțe, elemente (minerale, n.n.), stări (afective, n.n.)”, pe care autorul le enumeră. Expresivitatea textului poetic este potențată prin procedee ale artei poetice. Poetul relevă caracterul heteroclit al Sinelui enumerând linear, într-un vers, elementele (minerale) diverse din care este alcătuit, „Oxigenul, carbonul și hidrogenul”, iar în următorul vers, stările (afective) ce-l animă „Bucuria, extazul și îngrijorarea”. Pentru a exprima faptul că Sinele nu este doar o sumă de elemente și stări, ci o îmbinare (o împreunare, zice poetul ulterior) variabilă a acestora, poetul procedează la o enumerare încrucișată a elementelor și stărilor: elemente (minerale) între stările (afective), „Durerea, focul și tăcerea” și stări (afective) între elementele (minerale) „Aurul, plumbul și liniștea”. Totul culminează cu mirarea: „Toate, / neasemănătoare, cum se adună / sub același nume, în același trup, / cu aceeași noimă!” „Heteroclit”. Un termen de proveniență greacă (heteros= altul) cu semnificații multiple în limba română. „Bizar, care se depărtează de la regulile ordinare (obișnuite, n.n.) ale artei”, îl descifrează Lazăr Șăineanu, ediția a doua, editura Samitca, 1908, limitând domeniul de semnificare al termenului la lumea artei, excluzând folosirea lui pentru a desemna ceva aparținând omului/ființei. Treptat domeniul de semnificare al termenului se schimbă. El e folosit pentru a caracteriza o operă dar și, în general, ceva „bizar, ciudat, neobișnuit, anormal”. *Dictionarul Explicativ al Limbii Române și Dexonline* renunță la a mai indica obiectul sau domeniul cărui a se aplica sensul de „alcătuit din elemente dispartate, eterogene”; „neobișnuit, anormal, ciudat, bizar”. Admite posibilitatea de a folosi acest adjectiv și pentru a caracteriza ființa. Iar Gabriel Chifu face pasul următor, transformă posibilitatea în realitate, referindu-se la Sine, ca heteroclit.

Existența Sinelui ca ființă bizară este sintetizată de poet într-o singură propoziție: „Acrobat netemător, // pedalezi, pedalezi neobosit pe o bicicletă cu aripi”. O propoziție în care se află un procedeu tehnic original (începutul propoziției este situat într-o strofă, iar continuarea în strofa următoare) și o asociere fantezistă rezultată din alăturarea a doi termeni reali (bicicletă și aripi).

Structura Sinelui fiind heteroclită și obiectivul său existențial are caracter bizar, neunitar, este alcătuit din/vizează ținte dispartate: „Unde vrei să ajungi? Ce nădăjduiești, să te vindeci, să te

mântuiești, să te reînnoiești?”

Ultimele versuri conturează calea existenței umane: „te afli dincolo de nori, sus, tot mai sus, / până sfârșești înapoiat în pământ” și finalul: „Iar toată împreunarea se spulberă-n vânt”. (*Heteroclit*) Care împreunare? Cea biologică, vor gândi răutăcioșii! Ceea heteroclită, vor decide oamenii cu minți!

Având în centrul lor Sinele, poeziile din selecție și, presupunem, din volum, cuprind repetate și, uneori, ample meditații existențiale.

Poetul este preocupat de originea devenirii sale „în trup de cuvinte” și se extaziază de farmecul liric al fiecăreia dintre componentele acestui trup: „Substantivele – adevărate case de piatră, / cu temelii adâncă în solul necuprins, verbele precum vântul și apa curgătoare, / precum marea cea neostenită, adverbele și adjectivele sclipitoare aidoma astrilor, / înmiresmate aidoma florilor de liliac” și încântat de operațiunea de îmbinare a acestora: „ierburile prepozițiilor, punctele conjuncțiilor, / pe toate, pe toate le simt ca și cum ar face parte din mine”. Poetul trăiește pentru a crea, fiind conștient că „viața verbală, / ... încet-încet și fără întoarcere înlocuiește în mine / trăirea dintâi, naturală”.

Acumularea anilor și, odată cu ei, a înțelepciunii dau meditațiilor gravitate. Sobrietatea lor își are sursa, probabil, în temperamentul poetului. În atenția lui se află Cunoașterea de Sine și Evoluția Sinelui.

Poetul reia, la alt nivel, o concepție dragă romanticilor, „viața e vis”, în perspectiva sa, „viața verbală”. I-o spun atât simțurile, cât și rațiunea.

Viața verbală a fost o adevărată cursă: „S-au adunat atâtea: / cărți, cărți și manuscrise, / prea multe cuvinte în pagini/ precum fluturii în insectar”. O cursă care s-a apropiat de final: „E timpul să mă opresc din cursă, din iureșul asta. Nu mai am de ce să alerg și nici unde. / Presimt capătul drumului”. (*Stea neagră*) Nu doar poetul, chiar și cosmosul a obosit: „E slăbit cerul, e obosit. / Văd că a început să crape/ precum pereții bisericii vechi, / cea părăsită-n câmpie, înghițită de ierburi. // Curând va ceda, se va sparge cerul”. (*Poem distopic*)

Spiritul tradiționalist al filosofiei versurilor este atestat din atitudinea practică, de modul gospodăresc, în care poetul abordează finalul existenței Sinelui: „E timpul să-mi șterg urmele, / să curăț locul, să-l pregătesc pentru/cei care vor veni după mine”. „Să renunț la toate. Să arunc pe foc / și planurile de viitor entuziaste/ din maculatură vieții mele. / Dar, mai cu seamă, să șterg urmele lăsate de mine/ în inimile altora. / Ele sunt cel mai greu de șters (...)/ Dar există asemenea urme ale mele în altcineva? / Mă-ndoiesc”. (*Stea neagră*)

Impresionează sobrietatea, echilibrul în gândirea și atitudinea poetului față de finitudinea Sinelui. Nimic tragic, nimic generator de disperare. Totul intră în ordinea lucrurilor, se conformează legilor cosmosului: „Căzute din trupurile rămase fără lume, / sufletele noastre vor fi ale nimănui. / Vor sta o vreme neliniștite și însingurate, / iar apoi se vor stinge ca lumânările/bătute de vânt”. Liniștea absolută urmează agitației, pune capăt cursei existențiale. (*Poem distopic*)

Volumul *Despre petrecerea de sine și alte poezii* se prefigurează ca o lucrare menită să ofere cititorilor posibilitatea aprofundării și actualizării cunoașterii universului intim al unuia dintre cei mai apreciați creatori lirici actuali.

Ioan ADAM

O vrânceană - Sanda Stolojan

O vrânceană din naștere este Sanda Stolojan, poetă, eseistă și traducătoare pe care am cunoscut-o bine (în măsura în care pot fi cunoscuți cei din neamul aristocratic al Zamfireștilor, gen de oameni cu fermoar la gură, când e vorba să-și dezvăluie eul!) în ultimii săi ani de viață trăiți la Paris, într-un exil care-l repeta într-un fel pe acela al bunicului său, Duiliu Zamfirescu. Îi datorăm acestui romancier, cam pus sub obroc de la o vreme, primul și cred singurul jurnal românesc al existenței unui copil din primii săi ani de viață. El poate fi găsit în scrisorile, vreo 40, trimise de seniorul de la Faraone fiului său favorit, Al. Duiliu Zamfirescu, diplomat și el. Orgolios și belicos, i se spunea *Duilius Superbus*, bunicul și-ar fi dorit un *masculus* care să-i ducă mai departe viața și isprăvile. În frazarea lui elegantă, cu întorsături la la Saint-Simon, tatăl îi dezvăluia fiului descendentul pe care și l-ar fi dorit: „J'espère qu'il [le courrier - n. m. I. A.] me portera la nouvelle de l'heureuse délivrance de Lucie et de la naissance autant que possible d'un garçon¹ (scrisoare din 30 ianuarie 1919)”.

Zei au vrut altfel, Lucia Zamfirescu a născut o fetiță la 19 februarie 1919, iar sexagenarul s-a consolet imediat. La trei zile de la fericitul eveniment îi trimite fiului mai mare o scrisoare în care recunoaștem poetul și, mai ales, admiratorul statornic al lui Balzac. Istoria acestei epistole, aflată în arhiva familiei Ioana și Dinu Dragomirescu, are întorsături de roman. În pachetul Al. Duiliu Zamfirescu originalul ei avea numărul 15. Plimbat în atâtea locuri în care diplomatul a fost la post (Roma, Berlin, Haga, Rio de Janeiro, Lisabona, Varșovia, Copenhaga) acesta s-a pierdut. Nu înainte ca persoana strict interesată, Sanda Stolojan, să așeze deasupra lui o hârtie de calc și să „scaneze” textul pe care l-am publicat în numărul 15, din 5 aprilie 2019, al *României literare*. Îl reproduc și aici:

Focșani, le 22 février 1919

Mon cher fils,

La naissance de ta fille m'a d'abord étonné – tant j'étais sûr d'un garçon, mais au bout de très peu de temps il m'a semblé que cela devait être ainsi, et j'ai vu ta fille à l'âge de dix ans tourner autour de son grand père, comme un esprit follet, grandir comme une fleur et devenir un de ces êtres rares, doué de qualités exquises d'une Henriette de Balzac ou de l'autre Henriette, qui a été réelle et qui bénit sa petite-fille. Son nom est charmant.

Je prie Lucie de croire à toute ma reconnaissance. Tu verras quelle orientation nouvelle donnera à ta vie l'enfant qui vient de naître. Le mystère de la vie, qui se propage par la femme, fait de celle-ci une victoire et un héros que l'homme ne respecte jamais suffisamment.

Lascar te dira de vive voix ce que vous avez à faire. Tu répondras par lettre me donnant des détails sur l'heureux événement et sur la date du baptême. Dis-moi si Alexandra est blonde ou brune.

J'avais déjà écrit à Docan au moment où j'ai reçu ta lettre du 17.

Infinies tendresses à Lucie, à ma petite-fille et à son père

Ton Papa

J'ajoute que je trouve le nom d'Alexandra beaucoup plus joli que celui d'Henriette. Pour les actes d'état civil elle sera Henriette, mais pour moi elle sera Lexa².

Focșani, 22 februarie 1919

Dragul meu fiu,

Nașterea fiicei tale m-a mirat mai întâi – eram atât de sigur că va fi un băiat – dar după foarte puțin timp mi s-a părut că nu putea fi decât așa, și îți-am văzut fiica la vârsta de zece ani învărtindu-se în jurul bunicului său ca un spiriduș, crescând ca o floare și devenind una dintre acele ființe rare, dotate cu calitățile rafinate ale unei Henriette a lui Balzac sau ale celeilalte Henriette, care a fost reală și care își binecuvântează nepoata. Numele său este fermecător.

O rog pe Lucia să creadă în recunoștința mea totală. Vei vedea ce orientare nouă va da vieții tale copilul care tocmai s-a născut. Misterul vieții, care se propagă prin femeie, face din ea o victorie și un erou pe care bărbatul nu le respectă niciodată îndeajuns.

Lascăr îți va spune prin viu grai ce-aveți de făcut. Îmi vei răspunde printr-o scrisoare dându-mi detalii despre fericitul eveniment și despre data botezului. Spune-mi dacă Alexandra e blondă sau

brună.

Îi scrisesem deja lui Docan în clipa în care am primit scrisoarea ta din 17.

Nenumărate mângâieri Luciei, nepoatei mele și tatălui ei.

Tatăl tău

Mai adaug că găsesc numele Alexandra mult mai frumos decât cel de Henrieta. În actele de stare civilă ea va fi Henrieta, dar pentru mine va fi Lexa.

*

Nu se poate nega că autorul *Vieții la țară* n-a văzut bine în viitor. Sanda (Lexa) Stolojan a fost o ființă „rară, rafinată”. Să continuăm însă, bazându-ne pe scrisori, istoria primei ei copilării. Bunicul face imediat planuri de viitor legate de Faraone, unde reședința lui de senectute se cuvenea a fi pusă la punct în funcție de imperativele momentului: „Je cherche en ce moment une ménagère, qui se mette à décroter la maison et qui la conduise” (epistolă

din 24 februarie 1919). „Tata mare” (e un apelativ care începe să-i placă!) își face chiar și planuri pe termen lung, în ipoteza în care tânărul cuplu își va delega responsabilitățile: „Il est bien entendu que je garderai l'enfant, au cas où vous voudrez le laisser chez moi, jusqu'en automne” (*idem*).

Trăind atâția ani într-o lume catolică, Duiliu Zamfirescu a rămas un ortodox. Când îl critica, în scrisorile către Titu Maiorescu, pe regele Carol I, o făcea tocmai pentru sprijinul pe care-l da monarhul prozelitismului catolic. Nu se împlinise o lună de la venirea pe lume a nepoatei, că se gândea la botez, asumându-și la nevoie postura de nas: „Je voudrai assister au baptême de ma petite-fille Alexandra, et si'il le faut, lui servir de parrain”. Știa bine calendarul ortodox și-și ajusta proiectele în raport cu sinaxarul: „Pour ce faire, je prie Lucie de remettre la cérémonie à huit jour après Paques, în ziua de Duminica Tomii, la 14/27 avril”. (5/18 martie 1919). Două săptămâni mai târziu revenea asupra subiectului: „Informez-moi sur la date du baptême. Comment va Lucie et ma petite-fille?” (31 martie 1919). Trec alte două și măsuratul, omul autocontrolat e marcat de frigurile așteptării:

„Depuis mardi dernier, je vous attends à Faraone. J'ai passé des heures et des heures à regarder la chaussé de Focșani, dans l'esprit de voir poindre à l'horison votre voiture”.

Cum tinerii părinți nu vin, așteptarea contrariată provoacă reflecții filozofice:

„Enfin, aujourd'hui, samedi, j'ai compris que vous ne venez plus. C'est un forme nouvelle de ce triste bonheur, d'attendre quelque chose qui ne vient pas” (13/26 aprilie 1919).

După trei luni, la Faraone totul strălucește de curățenie („la maison est reluisante de propreté”), interiorul murdărit de ocupanții germani a redevenit elegant, iar bunicul face elogiul traiului rustic, ca bun cunoscător al lui Horatius și Vergilius: „Mais tu peux être tranquille, pour ta fille et pour Lucie, si elle vient passer un peu de temps chez moi. Pour Alexandra, il y a du lait, de l'air et de l'amour paternel; pour Lucie, les mêmes objets, avec en plus, de poulet de grain, du pain blanc, meilleur qu'à Bucarest, et du bon vin: juste ce qu'il faut pour voir la vie en rose” (scrisoare din 8 iulie 1919).

Viața la țară face minuni. Fetița e delicioasă și precoce, începe să vorbească și primul cuvânt este „tatăi”, ceea ce-l umple de bucurie pe cel apelat: „Ma

petite fille est exquise. Elle m'appelle déjà „Tatăi”, en me caressant avec des mains de princesse. [...] Je finis, parce que Sanda vient passer quelques instants avec son «Tatăi»” (scrisoare din 1 noiembrie 1919).

Silit de necesități politice și academice să revină la București, pentru care nutrește o aprehensiune crescândă, tatăl secund o ia pe Lexa cu el, la hotelul „Bulevard” (unde avea cameră reținută), ca pe un leac de singurătate: „Sanda me revient, dans les moments de solitude, comme une douce joie, et son «uită-te» sonne comme un baiser” (23 februarie 1920).

Fetița crește, în octombrie același an, e împreună cu părinții la Roma, tânărul Al. Duiliu Zamfirescu fiind secretar de legăție acolo, cum fusese cândva și tatăl său, iar dorul după ea sporește, mai ales că primește din Cetatea Eternă niște fotografii care o surprind mergând. (Ce s-o fi întâmplat cu ele? Am, datorită Sandei Stolojan, o fotografie de epocă de prin 1921, pe care o voi insera în toamnă în iconografia ce va însoți al doilea volum din *Integrala corespondenței* lui Duiliu Zamfirescu). Rândurile dintr-o scrisoare din 22 octombrie spun multe despre omul duios și cald care se ascundea sub aparențe scortioase: „Mais, vous autres de Rome, vous avez un talisman, c'est Sanda. Les petites photos où elle marche sont tellement ravissantes, qu'on a envie de la manger. Et je viendrai à Rome la dévorer”. Aceeași dispoziție tandră două săptămâni mai târziu: „Je brule d'envie de revoir Sanda” (4 noiembrie 1920).

Încet, încet, Sanda devine un personaj-cheie în epistole, obiect de reverii în decor septentrional sau, mai des, românesc, casa de la Faraone transformându-se într-un obstacol în fața timpului devorator, „încrămenit”, după o vorbă fericită a lui Jean Burgos, „acolo unde se află”, pentru „a-l împiedica să meargă mai departe”. În spațiul imaginarului memoria zboară, e ascensională, abolește distanțele: „Le vif désir de revoir Sanda me mènerait au Pôle Nord, si elle était poussin de goéland. Je vous prévians que c'est ma fille et que j'ai l'intention de l'élever, moi, au milieu des livres et de la musique, dans la tour d'ivoire que je bâtirai à Faraone pour mes derniers rêves” (1 decembrie 1920).

Se întâmplă ceva curios în acest epistolar îndeobște în franceză. Cuvintele românești, de acasă, sparg tot mai des gheața galică și ies la suprafață: „A Sanda un baiser fou et tous les vœux de tata-mare” (19 martie 1921). Pentru a fi numită lumea de la Faraone are nevoie de vorbe și onomastica locului, ceea ce dă textului o notă de umor rară la Duiliu Zamfirescu: „Spune Sandei că Tata-Mare o dorește foarte mult și că o salută Domnișoara Mița lui Pârțoiu” (19 decembrie 1921). R-ul, consoană dificilă pentru cei mici, e îndulcit în stilul lor: „Et Sanda? Tata mare o așteaptă la Faraone” (martie 1922). Cum animalele din ogradă se înmulțesc pe capete și larva de acolo seamănă cu aceea de la curtea regelui Pétaud, cel evocat de Rabelais în *Le Tiers Livre*, bunicul ia măsuri în consecință: „Tata-Mali pregătește un mânz pentru Sanda, să meargă fetița calare” (11 aprilie 1922). Ultimul rând, din ultima scrisoare trimisă fiului cu o lună înainte de Trecere sună așa: „Tata mali sărută pe Sanda tendrement” (2 mai 1922). Tatăl ei era atunci secretar II la legăția din Berlin.

**

Sanda Stolojan n-a mai venit la Faraone. Și-a însoțit părintele în primele etape ale nomadismului diplomatic la Roma, Berlin, Haga, poate și la Rio de Janeiro, unde capul statuii Mântuitorului îl reproduce fidel pe acela al tatălui său, bărbat frumos, cum au fost toți Zamfireștii. Probabil că destinul ei l-a repetat pe acela al părintelui. Și-a făcut studiile liceale la Paris, încheiate în 1937, apoi a urmat până în 1942 cursurile Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității București. S-a căsătorit în 1943 cu Vlad Stolojan Filipescu, acest mariaj încheind tardiv, dar fericit, o veche rivalitate de familie între Zamfirești și Stolojeni. Nu vreau să reconstitui în aceste rânduri biografia și cariera, încununată de mari onoruri literare și politice, a Sandei Stolojan. Pentru asta există dicționare și sinteze (personal recomand cartea lui Florin Manolescu *Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989*, publicată în 2003 la Editura Compania și *Dicționarul general al literaturii române, literele S/T*, apărut în 2007 la Editura Univers Enciclopedic), articole și evocări. Sigur, scriitor polyvalent, Sanda Stolojan a fost o

1 Scrisorile din care citez în această evocare au fost publicate în volumul Duiliu Zamfirescu, *Opere, VIII, Corespondență M-Z*, Editura Minerva, 1985, ediție îngrijită de Al. Săndulescu.

2 Dată fiind întinderea scrisorii, am socotit că e necesară și o versiune românească a acesteia:

personalitate de prim-plan a exilului românesc. Își revendica, pe bună dreptate, statutul de *exilat*, nu de emigrant, căci „emigranții pleacă de bună voie”. Ea și soțul ei erau *indezirabili* în România, practic au fost siliți să plece în ianuarie 1962 dintr-o țară care nu avea nevoie de ei. A scris mult în revistele exilului: *Limite, Ethos, Cuvântul românesc, Dialog, Lupta*, în publicații francezești *Cahiers de l'Est* (scoasă împreună cu Dumitru Țepeneag), *Esprit, L'Alternative* ș.a. A tradus în franceză *Lăcrimi și sfinți* (1986) de Emil Cioran și, sub titlul *L'Étoile la plus triste* (1992), o antologie din versurile lui Lucian Blaga.

Sanda Stolojan a iritat regimul de la București ca președinte al Ligii pentru apărarea drepturilor omului în România (1986-1992), calitate în care a semnat în vara lui 1989 *Declarația de la Budapesta* prin care Transilvania era considerată un spațiu cultural complementar româno-maghiar.

Nu insist asupra acestei activități, au făcut-o alții, cu bune rezultate. Voi scrie doar despre omul pe care l-am cunoscut în 1997, la Paris, l-am vizitat apoi în locuința sa din 5 Rue Lakanal și cu care am avut relații epistolare și telefonice până spre sfârșitul zilelor sale.

Ne-am întâlnit la Paris în 16 martie 1997, la Târgul de carte de la Paris de la Porte de Versailles și am făcut ca diplomații schimbul instrumentelor de ratificare a prieteniei noastre intelectuale. Eu i-am dat ediția în două volume a publicisticii lui Duiliu Zamfirescu, apărută în 1987 la Editura Minerva după lupte complicate cu cenzura, iar ea mi-a dat prima sa carte, monografia *Duiliu Zamfirescu*, tipărită în 1980 la Editura Twayne Publishers din Boston. Dedicția, așternută caligrafic, în stilul bunicului, fixează momentul întrevederii noastre:

„Domnului Ioan Adam

În amintirea întâlnirii noastre la Paris, și cu recunoștința pentru grija inteligentă și afecțiunea pe care le poartă bunicului meu,

Sanda Stolojan

Paris, 16 martie 1997”

În interiorul cărții era și o succintă scrisoare, caligrafiată cu același protocol:

„Mult stimată Doamnă Ioan Adam,

Îmi face plăcere să vă ofer cartea apărută în America și câteva extrase din cronicile semnate de intelectuali din Exilul de atunci și de doi critici anglo-americani. M-am bucurat să vă cunosc și sper să ne vedem la București!

Sanda Stolojan

[semnătura cu majuscule în relief – n. m.]

15 Rue Lakanal 75015 Paris”

Unul din cronicari, eruditul Matei Cazacu, constata în *Limite* „complicitatea dincolo de timp dintre scriitor și criticul literar, dintre bunic și nepoată”, subliniind apoi: „comuniunea în amărăciunea exilului a exarcebat, în mod paradoxal, comprehensiunea și autenticitatea dragostei pentru pământul românesc și pentru valorile lui ideale sau reale”. Cartea Sandei Stolojan, tradusă în engleză de Eric D. Tappe, n-a fost niciodată publicată în română, n-a fost tradusă. Poate că nici n-ar trebui. Ea a fost scrisă în română, iar manuscrisul ar fi trovabil în arhiva familiei ori a editurii.

Întâlnirea de la Porte de Versailles n-a rămas fără urme. În *Amurg senin. Jurnal din exilul parizian 1997-2001*, Humanitas, 2007, p. 17, Sanda Stolojan a notat: „16 martie 1997. La Salonul de carte, întâlniri nu prea interesante, în afară de cea cu ziaristul și criticul Ion Adam care a scris bine și mult despre Duiliu Zamfirescu. Dau un interviu la un post de radio românesc, unde sunt prezentată ca «o voce istorică». M-am simțit proiectată încă o dată într-un trecut care mă urmărește fără voia mea. Oricare ar fi realitatea evenimentelor trăite și distanța care desparte traiectoria mea de punctul ei de plecare, nu voi scăpa niciodată de această proiecție, de felul în care mă privesc oamenii din lumea românească, lumea originilor mele”. Parcă ar fi o urmă de amărăciune... Interviul i l-am luat eu, era scurt, operativ, cu timp limitat, trei, patru minute, pentru Radio România Actualități. Voi fi lolosit sintagma respectivă? Îndeobște evit vorbele mari. Ar trebui să caut colecția *Adevărului literar și artistic*, unde a apărut în primăvara lui 1977. Și totuși, Sanda Stolojan era (și este) „o voce istorică”. Nu în sensul de voce care a fost, s-a dus, s-a perimat, postură care o fi supărat-o, ci de glas care vorbește peste timp, împotriva timpului devastator.

A mai rămas și o fotografie în care zâmbim unui fotoreporter necunoscut. Și aș adăuga și o mărturisire de peste un an, făcută într-un interviu acordat soției mele, Georgeta Adam, în 12 mai 1998: „Am fost foarte bucuroasă când criticul literar Ioan Adam, editorul bunicului meu, mi-a adus astă-primăvară – la Salonul de carte de la Paris –, două volume din publicistica lui Duiliu Zamfirescu, adunată în seria de *Opere* de la Editura Minerva. Știam că au apărut

încă din 1987, dar nu le văzusem niciodată. Sunt pentru mine adevărate comori”.

Reporter pur-sânge, Georgeta Adam a vizitat-o pe Sanda Stolojan acasă, în reședința sa românească dintr-un condominiu francez și a „filmat” interiorul în fraze scurte: „În apartamentul din Rue Lakanal covoarele și chilimurile sunt oltenești – achiziționate însă chiar la Paris sau de prin Turcia. Pe pereți, icoanele sunt românești, un tablou evocă Balcicul, altul un pridvor la Văratec, al treilea un păr fantastic, imaginat într-un verde crud de Horia Bernea. Cărțile veghează din bibliotecă – pe raftul de sus Duiliu Zamfirescu – apoi volumele cu autografe ale marilor prieteni, acum trecuți în eternitate. Pe un birou se află computerul – «m-am modernizat – îmi spune doamna Stolojan – nici nu mai pot fără calculator astăzi...» Observ compoziția românească, organică, a interiorului, chiar și aranjamentul floral din oala smălțuită îmi sugerează lumea noastră adusă aici, nu departe de Arcul de Triumf.”

Am citit mai multe interviuri cu Sanda Stolojan, i-am recitat memoriile, dar am impresia, să mi se ierte orgoliul conjugal, că acesta este cel mai bun. E în amintirile acestei Doamne care a suferit mult o liniște intensă a confesiunii, o esențializare a mărturiei, o sinceritate care nu lasă loc digresiunilor, conexiunilor erudite. Stimulat de empatia feminină, firul se desfășoară ușor, aproape pe nesimțite, cuvintele vin imediat, fără poticniri, de parcă abia așteptau eliberarea, *catharsisul*.

Lumea tragică a României anilor '50 se recom-pune din imagini simple, aparent disperate, dar cu forță evocativă. Un cofetar „arestat în calitate de exploatare al poporului”, e „ridicat” noaptea tiptil dintr-un apartament în care locatarii trăiau „la comun”, iar agenții întreabă politicos: „Unde locuieste *tovarășul* (s.m. – I. A.) Marinescu?” Un locotenent de securitate cu ochii verzi, pe nume Păun, își primește imasibil mîta și face tacit demersuri la Spațiul Locativ pentru a li se da o locuință celor pe care tocmai îi „evacuase” pentru a se instala el. În '53, anul Festivalului Tineretului, în București domnea o foamete cumplită. Se strâneau alimentele pentru miile de oaspeți care trebuiau să vină. Traducătoare în echipa de noapte, încă tânără și distinsa Sanda Stolojan fură

pâine de la bufetul pentru străini: „Am furat niște pâini tăiate în două, cu brânză înăuntru... Mi s-au părut ceva extraordinar și le puneam unde puteam, în buzunar, în tașcă și le duceam acasă”.

Soțul, inginerul Vlad Stolojan, e arestat fiindcă citește ziarul comunistilor francezi *L'Humanité* și „făcuse o comparație între prețurile bunurilor de consum – pantofi, haine, mâncare [...] și prețurile de la noi”. Picură apoi notații despre marii prieteni din exil: Eliade, Cioran, Noica, Ionesco. Citez doar una despre Mircea Eliade, patriarh în culmea gloriei, dar marcat, ca om, de boală: „El nu voia decât să scrie și a scris mii de pagini. În ultima parte a vieții suferea de reumatisme îngrozitoare și era tragic să-l vezi cât suferă că nu mai poate scrie”. Până în '77, anul conferinței și acordului de la Helsinki, Franța suferea de surzenie: „Era o surzenie ciudată: pur și simplu intelectualitatea franceză era intoxicată de propaganda sovietică”. Sanda Stolojan avea dreptate când spunea: „Noi suntem generația mărturiei!” Răul care macină România postdecembristă are o cauză: s-a rupt legătura fantastică cu pământul”, românii „nu mai au pământ”.

Vorbind despre redescoperirea rădăcinilor românești, vine și o întrebare-cheie: „– Ați mai fost

vreodată la Faraone? Știți ce-a devenit acel conac al bunicului dumneavoastră?” Răspunsul cade brusc: „Mai bine nu m-aș fi dus... De fapt a fost o casă foarte simplă. [...] e o casă simplă, cu un etaj, cu o vedere splendidă, nu e un castel sau culă, ci o construcție modestă și ea reprezintă copilăria mea”.

... În 2004 am fost împreună cu doamna Teodora Fîntinaru la Faraone, am vizitat casa (care nu mi s-a părut modestă), am făcut niște fotografii pe care le mai am pe undeva. Comuniștii o transformaseră într-o cantină pentru muncitorii zilieri. Dar mai avea uși, cercevele, o terasă impunătoare din piatră albă ca la Histria. Mai în vale, un gard încă valid limita proprietatea. Imaginile pe care le-am văzut de curând, în ziare, la televiziune sunt dezolante. Termitele locale au furat și ros terasa, ușile și ferestrele, vopsite odinioară în gris-perle ca pantalonii lui Alfred de Musset, sunt zdrențuite, umbrele celor care au fost cândva... Poate că în ceasul al doisprezecelea agonia va fi oprită. Știu că un arhitect lucrează la refacerea „turnului de fildes” la care visa Duiliu Zamfirescu.

Interviul, amplu, cu Sanda Stolojan a apărut în volumul *Proba exilului* pe care l-am publicat în 2002 împreună cu Georgeta Adam, la editura Viitorul Românesc. Cartea a fost lansată în primăvara aceluiași an la Institutul Cultural Român din Paris. Invitatul de onoare al serii ar fi trebuit să fie Sanda Stolojan. S-a opus destinul: o boală survenită pe neașteptate. Dar vorbitorii, mulți, prestigioși, au relevat valoarea acestei confesiuni care ar trebui inclusă în prim-planul referințelor bibliografice rezervate în dicționare acestui intelectual de excepție.

***

Să revenim iar la Paris. Am fost și eu în vizită la soții Stolojan. M-am dus împreună cu fiul meu, „normalian” înscris la un master în politologie, ne-a dat drumul în condominiu clasicul portar care era cândva și în imobilele românești stilate din perioada interbelică. Voiam să stăm puțin, un sfert, poate o jumătate de oră, nu luasem niciun reportofon. Mare greșală! Vedeta serii a fost seniorul Vlad Stolojan. Colorat, agil, spumos, dinamic la cei aproape nouăzeci de ani pe care îi avea, mi-a vorbit despre sine evitând orice cuvânt care ar fi trimis la suferințele lui de fost deținut la Jilava, coleg de „salon” cu N. Steinhardt. Era fericit că încă poate conduce mașina, că face drumuri în Normandia, unde aveau o casuță. Un păhărel de Porto, o farfurioară cu biscuiți fini au destins atmosfera și-au dezlegat limbile. Am evocat „oameni care au fost”, întâmplări ciudate, istorii de familie. Mi-am deschis și eu besacteaua. Venind vorba despre masonerie i-am spus că unul dintre străbunii săi a fost printre primii valahi supuși Marului Arhitect. S-a luminat la față, a prins drag de noi (întrezărea în fiul meu un fel de tânăr întreprinzător în stil american) și insista să mai rămânem. Așa am ratat o vizită convențională și am zăbovit vreo două ceasuri. Doamna Sanda Stolojan, un om care avea îndeobște cuvintele cu sine, a intervenit rar și își acoperea cu marginea rochiei genunchii, cum învățase probabil în pensiunile din adolescență. Dacă ar fi văzut-o, bunicul ei ar fi spus că era „personificarea estetică a cuviinței femeiești” despre care a scris în *Anna*.

*

Ultima dată m-am întâlnit cu Sanda Stolojan în 24 martie 2004, într-o cafea de pe lângă Châtelet. Venise singură, Vlad Stolojan trecuse Dincolo și-și conducea, probabil, mașina, pe câmpiile cerești. Am discutat despre șansele, atunci îndoielnice, ale Integralei romanelor și corespondenței lui Duiliu Zamfirescu, iar la plecare mi-a dăruit o cărțică elegantă, *Maison pour une mirage*, pe care, prins de treburi ca întotdeauna, am citit-o mai târziu, spre cumpăna anilor. Mare surpriză! Soții Stolojan cumpăraseră o casă la Rémalard (în Normandia), o retreziseră la viață, grădina așijderea, iar poeta, care a citit desigur *Munți și zile* de Hesiod și *Georgicele* lui Vergiliu, evoca, într-un splendid poem în proză, jocul anotimpurilor, luminile declinante ale vieții la țară, cantata vietăților, zumzetul albinelor, zborul jos al păsărilor. Efectul asupra mea a fost sporit de jocul întâmplării. Și noi cumpăraserăm tot atunici o casă „la roșu” asaltată de vegetația exuberantă într-un sat aflat la câțiva zeci de kilometri de București și făceam aceleași descoperiri. Am tradus febril treizeci de pagini și le-am trimis autoarei. Nu știam însă că exista o traducătoare celebră, care avea drept de preemțiune. Pe Sanda Stolojan o interesa atunci altceva. Știindu-se „condamnată” (Matei Cazacu), descifra cu „ultimele forțe” corespondența ei cu Constantin Noica. Cu titlul *Sub semnul depărtării*, aceasta a apărut în 2006 la Editura Humanitas. Sanda Stolojan a plecat să-și reîntâlnească soțul și corespondentul (*l'ami lointain*) preferat la 2 august 2005..

Ionel BOSTAN

Însemnări secrete despre viața de schit Tărăța și Vlădiceni (1951)

Dând înapoi un număr bunicele de pagini de istorie, ne oprim asupra preocupărilor *Intelligence-ului* autohton privind ținerea sub lupă a zonei monahale (tehnic vorbind, „Subproblema Culturii creștin ortodox”). În anii 50 ai secolului trecut, problematica de acest tip prezenta interes aparte pentru *Securitatea poporului*, deoarece aceasta „găsea” aici multiple pericole ca urmare a implicării călugărilor în rezistența anticomunistă. Un dosar întocmit în epocă de ofițerii Direcției Regionale a Securității Poporului Iași, conținând ordine, rapoarte, informări, planuri de măsuri etc., este cât se poate de edificator în acest sens (*ACNSAS, fond Documentar/Dosar no. 6173, ff. 14-41*). Din acesta reținem doar câteva aspecte privitoare la două mici așezăminte monahale din vecinătatea Iașului. Până acolo însă, remarcăm că ofițerii ieșeni ai Securității poporului, într-un document realizat în propria regie (s-ar fi vrut o cercetare de uz intern/strict secret), statuează că „Monahismul își are obârșia – originea – sau mai bine zis *patria*, la Muntele Athos. De aici l-au luat slavii de peste Dunăre, iar la noi a fost introdus de către Nicodim, un călugăr sârb, sub domnia lui Vladislav. Acest Nicodim a întemeiat mănăstirea Vodița în Mehedinți, apoi Tismana în Gorj. După moartea lui Nicodim, ucenicii săi s-au răspândit prin întreaga țară și au înființat alte mănăstiri: Cozia, sub domnia lui Mircea cel Mare etc., iar mai târziu s-a făcut prima tiparniță de slovă românească sub domnia lui Matei Basarab... Un lucru de artă e reprezentat de mănăstirea Argeș, zidită de către Neagoe Basarab în 1515... În Moldova a fost construită de trei călugări Mănăstirea Neamț, care, mai târziu, sub domniile lui Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare, a fost reînnoită și înzestrată cu diferite obiecte de preț bisericești.” (*Direcția Regională a Securității Poporului Iași, 1951, Istoric al cultului creștin-ortodox, ACNSAS, fond Documentar/Dosar no. 6173*). Când vine vorba de împrejurimile Iașului, se menționează că și aici „sunt o serie de schituri mici, zidite în diferite timpuri și sub diverși domnitori”, în zonă persistând pădurile dese de foioase, cu arbori falnici. „Pe dealul Socolei, pe un pisc mai înalt, acuma două sute de ani în urmă, câțiva călugări și-au făcut ei singuri o biserică mică din bârne pentru a avea unde se închina, denumindu-o *Buna Vestire*. Grigore Ghica, voievodul Moldovei, aflând de această așezare a călugărilor de deasupra Pietrăriei Socolei, în anul 1732 a trimis meșteri și materiale, făcând *un fel* de schit din piatră. La 1755, Constantin Neculai Mavrocordat mai face și el *ceva* la acest schit, iar prin anul 1741, venind iarăși Grigore Ghica Vodă, acesta pune visteria ca să dea anual și o anumită sumă de bani, alimente, îmbrăcăminte - călugărilor care locuiau acolo. Prin anul 1754, Matei G. Gnica Vodă, fiul celui precedent, ajută călugării sihăstriei să facă din piatră tot schitul și pentru ca lumea din Iași să poată veni să se închine; cu asentimentul mitropolitului Chir Lacovș schimbă ziua hramului în Adormirea Prea Sfintei Născătoare de Dumnezeu - 25 August.” (*Ibid., ff. 21,22*). Cu toate că acest schit e cunoscut prin hrisoave sub denumirea de *Schitul Sihăstriei de deasupra Socolii în Codrii Iașului*, totuși cetățenii îl cunosc mai bine sub denumirea de Schitul Tărăța, presupunându-se că acest nume e luat de la o mare proprietară de atunci, anume Tarșița, care a făcut o serie de donații; alții spun că la acest schit era un călugăr Tărăța, care era *scump la faină și ieftin la țărăță*, popeclit așa de lucrătorii care lucrau la schit și care

nu primeau pe deplin dreptul muncii lor...” (*Idem.*). Securitatea poporului ne amintește și un capitol special din viața Schitului Tărăța. Și anume, că o scurtă perioadă (din anul 1761), acest schit a fost spital pentru ciumați sub *dirijarea directă* a fostei mănăstiri Sf. Spiridon din Iași. Acest lucru a fost hotărât de Ioan Teodor Calimah-Vodă, împrejurul lăcașului ridicându-se mai multe case pentru ciumați și medici. Evident, cam tot ce se menționează în documentele *Securității poporului* trebuie privit cu precauția și rezerva care se cuvin, cunoscute fiind destule împrejurări când conținutul acestora era paralel cu realitatea, redat trunchiat ori cu clară tendință de manipulare/dezinformare. De pildă, n-am putea fi siguri dacă ceea ce se consemna despre starețul Mina Huțu, de la Schitul Tărăța, conține vreun sămbure de adevăr. Și anume că „facea diterite afaceri cu lemnele ce aparțineau acestui schit, vânzându-le la cetățenii din satul Pietrăria. Tot acest călugăr primea vizite diferite de la călugării schiturilor sau mănăstirilor din împrejurimi, cu care nu făcea altceva decât numai mâncau bine și chefuiau, speculând credința cetățenilor care veneau și le aduceau de-a gata alimente, bani etc., pentru întreținere.” (*Idem.*). Despre Schitul Vlădiceni, ofițerii Direcției Regionale a Securității Poporului Iași ne spun că acesta era situat „în partea stângă a cartierului Socola, pe un deal - între Tomești și Socola - fiind vechi de câteva sute de ani, dar nu se cunoaște de cine ar fi fost construit.” Și dacă tot nu cunoșteau mai multe despre istoricul lăcașului, ofițerii Securității Poporului trec direct la redarea a ceea ce se „comitea” acolo în respectiva epocă. Tot cu rezerva și precauțiile necesare, aflăm că „La acest schit ca și la celelalte, se comit o serie de imoralități, unii călugări având chiar și manifestări ostile regimului de democrație populară. Astfel, într-o discuție..., călugărul G.B., care este originar din Basarabia, afirmă că el și-a strâns de-acum bani suficienți pentru ca să se reîntoarcă acasă, căci Basarabia este a noastră și o vom avea cât de curând... Tot acest călugăr trăiește în concubinaj cu femeia I.E. din cartierul Tutora, pe care o întreține cu alimente de la schit. Cu ocazia unei percheziții, lângă biserică din interiorul schitului care e împrejmuit de un zid, s-a găsit în cursul anului 1950, una armă militară și o căldare cu cartușe, cercetările făcându-se de către organele de Miliție, nu s-a putut stabili proprietarul acestui armanent, bănuindu-se numai că ar fi tot ale călugărului.” (*Ibid., f. 21*). În același material este adus în „discuție” și starețul schitului Vlădiceni, care împreună cu călugărul anterior menționat „au făcut diferite afaceri cu bunurile ce aparțineau schitului. Astfel, au vândut o cantitate de cca. 1000 kg. vin, iar 500 kg. tuică, le-au îngropat în fundul unui beci.” (*Idem.*). Și pentru că nu era destul, sunt trimise săgețile imoralității și către Mitropolie: „cu asentimentul conducerii Mitropoliei de Iași, din acest schit s-a făcut *un fel de abator* și aceasta în urma faptului că informativ s-a stabilit cum s-a efectuat tăierea unei vite în incinta schitului, pentru ca apoi cu mașina să fie transportată carnea la Mitropolie pentru a fi servită la masă cu ocazia hramului Sf. Paraschiva (14 Oct.1949).” (*Idem.*). Lucrurile nu se termină aici, deoarece, potrivit aceleiași surse, „fiind schimbată conducerea schitului, a fost numit ca stareț călugărul N.S. (...), dar și acesta a continuat cu chefurile, în același timp trăind în concubinaj cu o femeie din cartierul ieșean Abator.”

Gellu DORIAN

Cronicizarea unui sistem bolnav

Dacă ar fi să comparăm evoluția și involuția unor țări după căderea cortinei de fier, a zidului Berlinului, deci a comunismului în țările centrale și cele de est ale Europei, vom vedea că acolo unde securitatea de tip bolșevic a fost eradicată de la bun început, cum a fost în Germania de Est, ocupată aproape cincizeci de ani de bolșevici, cu tot modelul patentat al kaghebismului kremlinez, prin desființarea radicală a STASI, metodă preluată în bună parte și de Cehia, Slovacia, Polonia și, oarecum Ungaria și Bulgaria, precum și țările baltice, vom vedea că acolo unde securitatea de tip bolșevic a fost eradicată, democrația s-a instalat în mod real în toate structurile, cum e firesc să fie o democrație, în timp ce acolo unde securitatea impregnată de politica totalitară s-a disipat în marea masă, păstrată în structurile de supraveghere cât și în cele de conducere, ale puterii, dacă nu la vîrf, cu siguranță în pîrghiile de influență asupra puterii și efectelor ei în societate, democrația a devenit una originală, așa cum o vedem la noi și cum a și definit-o cel care a creat noul sistem securistic de la noi după modelul kaghebismului moscovit, care poate fi văzut acum la ce culmi de dictatură a ajuns. Prin urmare, păstrarea și răspîndirea în toate structurile și la toate nivelurile a foștilor securiști, de la ofițeri la rețelele lor de informatori și turnători zeloși, a creat acest sistem bolnav, alterat, în care ne vedem acum înglodați, fără a putea ieși la liman vreodată, așa cum se vede clar la ruși, unde vîrfurile KGB-ului a ajuns vîrfurile puterii, care nu suportă să fie schimbată prin alegeri democratice, ci prin alegeri trucate, și care, pentru a se păstra la vîrf, elimină, prin epurări sistematice, tot ce o deranjează. La noi, totuși, e un pic altfel, original, nu-i așa: la vîrf sunt lăsați proștii, care sunt manevrați din spate de adevărații sforari ai vechii și noii securități!

A demonta prin metode democratice sau revoluționare un astfel de sistem securistic este aproape imposibil, pentru că rețelele sunt atât de întrepesute în societate, încît orice încercare de acest fel este iute divulgată și anihilată din fașă. La ruși, acum, pasămite, totul este vizibil, dar acoprit cu declarații de un cinism pe care numai inși fără scrupule îl pot practica prin minciuni ce devin adevărul suprem al puterii, care alipește sentimentului de patrie și patriotismului toate demersurile făcute, de la crime în societate la război fratricid, încît, astfel sensibilizați, cetățenii devin apărători ai acestor simboluri, susținînd pe cei care-i reprezintă interesele și mîndria națională. La noi însă sistemul creat după acest tipic a devenit o structură ce reprezintă „siguranța națională”, încît a divulgat sau a deconspirat un fost securist, fie ofițer activ, fie informator sau turnător zelos, preluat în noua structură și după 1990, înseamnă „atentat la siguranța națională”. CNSAS-ul, o instituție creată de sistemul democratic de la noi, așa original cum e, a devenit un soi de leviathan care albește fețele murdare ale celor care au uitat să roșească atunci cînd li se arată cine sunt cu adevărat. Ba, dimpotrivă, devin amenințatori!

Această instituție nu deține toate dosarele fostei securități și ale rețelelor de informatori. Acest „patriomni” sau „zestre a siguranței naționale” a fost de la bun început, cînd s-a pus problema lustrăției prin punctul 8 al Proclamației de la Timișoara de la începutul anului 1990, împărțit în două, poate chiar în trei: cu inși care pot fi deconspirați și ale căror dosare au ajuns la CNSAS, la îndemîna oricui (și aici au intrat doar informatorii care nu au fost membri de partid și au putut fi lesne deconspirați), cu inși ale căror dosare au rămas la SRI (și aici sunt cele mai multe dosare ale foștilor membri de partid foști informatori, clasate de DIE, securizate, din rîndul cărora s-au impus noile structuri și apropiații lor), ori inși cu dosare declarate arse în marasmul aceluia entuziasm și spaime din zilele de sfîrșit de decembrie 1989. Cei păstrați în „zestrea” SRI, unii spășiți și retrași, mulți și din viața de toate zilele, fie au fost reactivați, fie, prin strategii personale, au pătruns în rîndurile puterii, devenind importanți membri ai unor partide politice mari. Iar atunci cînd ajung la limita de a fi depistați, cerîndu-li-se să contrazică cu argumente că nu sunt ceea ce este evident că au fost, aduc adevăruri care spun cum că „nu există nici o informație despre ei” la CNSAS. Ceea ce este absolut adevărat, pentru că informațiile despre ei, ca foști membri de partid și informatori, se află în altă parte, în alte depozite, unde sunt bine păzite, secretizate, ca reprezentînd parte a „siguranței naționale”, care, vezi Doamne, nu poate fi zdruncinată prin deconspirarea lor. Și așa, după modelul moscovit, puterea de la noi, cea politică și cea administrativă, este plină de astfel de inși, care au menirea în continuare de a ne „asigura liniștea și fericirea noastră”, liniște și fericire care se pot vedea în traiul plin de sărăcie, de spaimă și de nesiguranță a zilei de mîine, chiar al indentității naționale.

Astfel, orice încercare de a așeza în sistemul libertăților cîștigate după 1989, prin inițiative personale sau de grup, prin încercări de deconspirare a celor care au reprezentat și reprizintă răul, este blocată de instituțiile democrației originale de la noi, care, încetul cu încetul, dar nu chiar pe nesimțite, se apropie de cea putinistă. Acolo unde vedem în partidele politice aceleași figuri îmbuibate de hoțiile făcute timp de treizeci de ani, ori fețe rotofee și bîrdihane supradimensionate de guleiurile oferite de oportunitățile vieții trăite în rețeaua structurilor de putere, chiar dacă unele fețe par a fi noi, dar cu năravuri vechi, trebuie să ne dăm seama că vechiul sistem securistic de la noi este încă activ și de neînlocuit. Asta se întîmplă numai în democrațiile create după grila kaghebistă și mai deloc în cele care au înțeles că libertatea adevărată nu țî-o poate asigura un călău, care trebuia lustrat atunci cînd era ușor de făcut acest lucru. Acum este aproape imposibil de făcut așa ceva, pentru că boala este generalizată, iar pacienta, țara adică, intrată în metastaze, și indivizii din rețeaua viciată sunt ca niște viruși împotriva cărora nu există nici un leac.

Mihaela OANCEA

Sufletele nu se mai așteaptă

înverzire

zorii dansează. bujorul de munte și-a deschis pleoapa către lumină și cântă. cerbii boncăluiesc și ei spre deșteptarea văilor alpine.

soarele dezlănțuit cade ca un fruct de pe ram înverzindu-ne.

flori de măr

pe câmpul încărunțit de colb zăbovesc amintiri. tăcerea vătuită își întinde brațele spre coviltirul lumii spre ochiul de geam hexagonal căptușit cu flori de măr și surâsuri ce se pierd cu fiecare mișcare a planetei.

în subțirimea lumii

încearci să alungi durerea cu ochii ei fără pleoape ochi ce te urmăreau oriunde.

în subțirimea lumii îți clădeai cetate cum Amphion dar tristețea îți respira în cea-fă.

din lumea de cretă visai la narvalii ce spintecau valurile până când singur ai plonjat în mare ca un delfin un delfin ca un fulg de zăpadă.

în lentila cosmică

plonjăm în viață ca-n moarte. ușori ca aerul. urcăm muntele până vremea ni se tocește.

de-atâtea ori ne întâlnim în lentila cosmică dar cine mai știe limbajul microscopicele răni cine își amintitește visurile ori peisajul marin ori arborele ce nădăjduia să devină pasăre ori pasărea ce visa să se topească-n soare.

uneori nu există suficient spațiu pentru visuri. pentru iubire. în lentila cosmică sufletele nu se mai așteaptă.

răzvrătirea pământului

cel aplecat spre pământ înaintează îngustând aerul își umple oasele cu recea suflare a nopții și zăbovește prin hățișuri în care greața își descoperă uitate obârșii.

mersul lui apăsător e despuiat de culori. în barbă i se sălbătesc păianjenii/ războaiele neîntâmpate/ amurgurile despicate în explozii.

prăbușit în drum e respins de pământ. furnicile îl ocolesc. fum roșiatic.

invizibile

uneori întunericul se incolățește în jurul tău. năvălește cum volbura. îți năpădește pârguitele tăceri și le scaldă în culori de apă inventate în cealaltă viață.

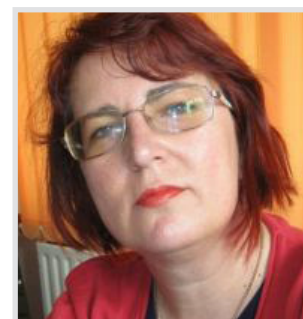
într-o casă bătrânească un neon pâlpâie străin. invizibile dureri. pretutindeni și niciunde.

maladie

înveșnicești durerea. îi clădești rădăcini în loc s-o curmi fără multă vorbă. nu pleci. doar îți umpli odăile cu valize (zilnic pornești încrezătoare pe urmele semințelor de cer!)

seara te găsește agățată de corpul desecat al iluziilor încolțită de haita care își așteaptă merticul. întâmplările ființei le prinzi într-un chenar conabiu. ai vrea să dormi. să dormi până nu va mai dura.

Mihaela GUDANĂ

S-a topit semnul mirării

Timpul cel tânăr

Nimeni nu spune nimic. Timpul e tânăr, ca un bărbat la început de drum cald, ca un soldat cu inima plină de speranță către neștiuta victorie. Toate tac azi, ca o gură mută acoperită de pământul nemilos. Amiaza râde cu soarele în brațe când el, marele nemuritor îi mângâie drumurile și casele. O ușă cu flori e închisă și nu pătrunde parfum de om nou. Timpul e tânăr încă și orele se lovesc de încântare, la întâlnirea cu noi.

Rămânere

Ce nu poți să schimbi va umple paharul cu primavară. Aerul cald va dansa pe marginea lumii, într-un dans cald, sub raza sufletului tău. Ceva se va uni asemenea clipelor ce dictează trecerea, pașii reci vor dezveli călcâiul necunoscut. Ce nu poți să schimbi va deveni durerea cu care umbli prin zilele ce le voi număra.

Dor de alb

Mi-e dor de iarna care n-a mai fost. Aud că undeva încă mai ninge, C-așa e timpul lumii, cu un rost, Numai în noi un anotimp se stinge.

Și nu e alb pe nicăieri, nu-i viscol, Nici iarba verde albă n-a dormit. Mi-e dor de iarnă, ca de un miracol, De-atâta vreme nu s-a împlinit.

Zbor nou

N-am inventat nimic, doar am trăit cu cele date de lume

pentru a trece punți peste grijă. Cineva avea să se adape, ca un cal năvăș să bea din suflet limpeze și tulburare. N-am inventat eu, dar mi-au trebuit bucăți de liniște, când aerul a ieșit din plămâni, odată cu oftatul. Mi-au zburat atunci cocorii, dar se vor întoarce în palma plină de anotimpuri. N-am inventat aripi, dar am învățat zborul cel nou.

Plecarea alfabetului

Când am scris pe iarna ta Cu poeme de ninsoare, Alfabetul mă durea Și ninge cu o-ntrebare.

S-a topit semnul mirării Și a curs pe drum tăcut, Așteptând ora plăcerii Tot pe tine te-ar fi vrut.

Și am nins pe o vocală Ce stătea cu ochii mici, Nu știa dacă de boală O consoană poartă bici.

Să ne ordoneze oare În poemul altei ierni? Noi vom ninge cu răbdare, Așteptând să fim eterni.

Dacă privesc în sus

Dacă privesc în sus pot fi mai bun. Cerul senin mă inspiră. Îmi fac buzele arc de cerc și mijesc ochii la albastrul care mă cuprinde și pe interiorul gândului. Timpul devine elastic precum fibra care ne menține împreună. Dacă privesc în sus sunt mai bun decât orice culoare care ma poartă în război. Aerul tot intră ușor în rărunchii mei și fără sa vreau mă cred pasăre călătoare pe drumul spre înălțimi. Dacă privesc în sus mă caut.

Nicolae TZONE

E. Lovinescu și vizita poetului cu părul roșu. Avangarda ca „libertate saturnalică de sclav beat”

Vorbind de preavangardă la români, se cuvine să-l amintim neapărat pe E. Lovinescu. Chiar dacă nu a fost, nicidecum, un fan al avangardei, el a fost cel care, prin cenacul său și prin revista „Sburătorul” i-a „antrenat”, cum ar spune Noica, pe câțiva dintre cei care vor deveni nume cu adevărat mari nu numai în avangardă, ci, în genere, în cultura română. Ar fi suficient să-l amintim pe Ilarie Voronca. Dar lui i s-au adăugat Mihail Cosma (viitorul Claude Sernet) sau Virgil Gheorghiu. În „Aqua forte”, Eugen Lovinescu descrie, consternat, o vizită ce i-a făcut-o acesta din urmă: «Primind vizita unui tânăr, fui atât de izbit de contrastul dintre chipul violent smead, oriental, cu mari ochi negri, și un păr roșu de flăcări crețe, încât, înainte de a-l fi întrebat cine era și ce dorea, îl interpelei de la ușă: / - Ce e cu părul dumitale tinere? Așezându-se liniștit pe scaun, cu o candoare străbătută totuși și de scăpărarea cinismului, tânărul îmi răspunse: / - Ce să fie? Sunt și eu... la lună și mi s-a roșit părul./ Necuviința mă lovi atât de brusc, încât negăsind, asupra momentului, nici o replică, îmi înghiții în mine, ca de atâtea ori, rușinea slăbiciunii de a nu fi procedat la fel de brutal. Tânărul nu păru însă a-mi înțelege dilema, deoarece stăruia în aceeași nealterată candoare: / - Îl văpșisem întâi în verde dar nu mă prindea; vreau să văd cum îmi vine în roșu./ Cititorul va crede poate, că aveam în fața mea un zăpăcit. Mai rău: un poet, și încă un poet de talent, Virgil Gheorghiu, din care cunoșteam unele versuri aparute în „Unu” și în „Biletul de papagal” și, poate, și mai mult, poetul în sine, privit în latura lui cea mai caracteristică, a irealității etc.»

La „Sburătorul” se „naște” și Ion Barbu, ca parnasian. Trecerea lui apoi în tabăra „Contemporanului” a uimit pe unii și pe alții, cert este că poetul nu are cum să fie scos din istoria avangardei române. Poemele lui publicate aici, precum „Jazz band pentru nunțile nesecare” sau „Uvendenrode”, ca și altele, par turnate de-a dreptul în cuprinsul publicației, făcând corp comun cu aceasta. Nu e un secret că Ion Barbu a fost, apoi, prezent la recitalurile de poezie nouă organizate de „Contemporanul”, ba că și-a primit, cu vârf și îndesat, porția sa de injurături tocmai din cauza aceasta.

Unul dintre detractorii de atunci, Radu Gyr, povestește în memoriile sale cum l-a taxat, necruțător, pe autorul „Jocului secund”, drept „Barbu, cel cu strechea”: «În cronică ritmată din primul număr al revistei [„Viața literară”, nr. 1, 20 februarie 1926 – semnat: Tartacot], ironizam o șezătoare literară a S.S.R.-ului (Soc. Scriitorilor Români). Șezătoarea avusesse loc în aula fostei „Fundatii Regele Carol I” (azi, Biblioteca Centrală Universitară), și afară de conferința lui N. Davidescu, senzația o constituie lecturile grupului de poeți de la „Contemporanul”, în frunte cu I. Vinea și Ion Barbu. Ultimele două strofe ale „cronicii” mele satirizau „succesul” autorului „Uvendenrodelor”, în sala „Fundatiei”, „Ropot amplu de aplauze” – Asta-i Barbu, cel cu strechea! Și tot publicu-și destupă, acuzându-și, grav, urechea/... Veneră... Jazz-band... frecare... inimă... gasteropode... Sexuale... muzicale... nastratinii... ismene... modă/ Asta, da, freamătă sala, ne-a distrat. Nu e poetic. Dar e plin de haz și vervă! Să-l aplaudăm, frenetic! Iar târziu, mergând spre casă, doi golani își fac bilanțul: Strașnic fuse Barbu ăla, cu frecarea și cu danțul!» („Calendarul meu/ Prietenii, momente și atitudini literare”, Ed. Ex Ponto, 2001, p. 146).

„Sburătorul” pledează pentru cei care abia urmează să intre în viața literară. Îndrumarea imediată a lui E. Lovinescu, făcută cu o „cumpătare matură”, se diferențiază net de ceea ce se întâmpla la cenacul lui Macedonski. Blajinul, în genere, Lovinescu, își afișează crezul în termeni care denotă fermitate și putere: „«Știm ce voim, dar voim cu hotărâre ceea ce simțeam odinioară ca un fior tulburător. Cu sânge rece și în deplină conștiință a unei datorii superioare, trecem pe lângă larva vieții, renunțăm la bunuri mai înfloritoare, pentru a ne așterne gândurile și visurile pe pagina albă de hârtie ce se va duce spre tinerii pe care-i sarută astăzi buzele de foc ale „sburătorului”./ Căci ne gândim și la cei care vin. Virilitatea noastră se apleacă confratern peste pubertatea melancolică a generațiilor ce se ridică, pentru a le limpezi greutatea începutului. Le vom fi de folos poate. Și vom fi fericiți de vom reuși să-i smulgem din ghearele răzvrătirii în care-i aruncă cele dintâi decepții literare. Scriitorii maturi și începători pornim deci la lucru, sub ocrotirea aceluiși tânăr palid care inițiază în dragoste și artă./ [...] Credem că avem o cumpătare matură. Și ca unică făgăduială, sperăm să punem, între paginile „Sburătorului”, o floare presată: floarea bunului simț, care e mai puțin răspândită decât s-ar crede.»”¹.

În numărul al doilea al revistei, în analiza pe care criticul o face prezentului literar, pune, cum se spune, punctul pe „I”, reliefând divizarea „în triburi” și domnia „legii scalpului”: „Și totuși nicăieri nu se dezvoltă mai anormal literatura decât la noi. Nicăieri nu e învăluită într-o atmosferă mai neprielnică de parțialitate. Suntem divizați încă în triburi, în care domnește legea scalpului. Fiecare revistă își are scriitorii și talentele ei autentice, îndărătul cărora e câte un regizor politic sau cultural. N-am ieșit încă din faza luptelor de acum cincizeci de ani. Dimpotrivă, de la ideile de odinioară ne-am scoborât la oameni. Luptele s-au întetit și mai mult. Personalitățile mari au căutat să absoarbă tiranic pe cele mici [...]. Sectarismul a învrăjbit cu încetul întreaga noastră viață literară. Talentul recunoscut de un patron e prin definiție tăgăduit de ceilalți. Trăim într-o atmosferă de continuă negație. Negația poate fi uneori rodnică. Prin saturație nu e decât deprimentă.” („Sburătorul”, an I, 1919, nr. 2, din 26 aprilie 1919).

În următorul număr (3, din 3 mai 1919), publică articolul „Ce-i de vin”, din care redăm rândurile următoare: „Noi suntem în mijlocul bătăliei dintre bătrâni și tineri, așa că, dacă dintr-un simț de relativitate istorică avem tot respectul pentru înaintași, datorăm în același timp sprijin și celor ce se ridică în urma noastră, nu dintr-un vulgar instinct de conservare, ci din amintirile propriilor noastre greutăți. Voim să-i ajutăm; pe unii voim să-i scăpăm; literaturii voim să-i dăm forței noi... La masa noastră rotundă, cu locuri numărâte și hotărâte mai dinainte, vom primi pe rând și pe oaspeții generației care se ridică. Deschidem porțile celor ce vin și nu simțim puțină bucurie făcându-ne vestitorii lor; din lungimea șiragului se vor desprinde, astfel, lampadoforii literaturii de mâine, în goana eternă a generațiilor ce se urmează, trecându-și torța pentru țeluri necunoscute.”

Fraza cu care încheie articolul, vorbind de „goana eternă a generațiilor ce se urmează” va face epocă. Sintagma „trecându-și torța” este, pe față, împrumutată de la Minulescu, din programul „Insulei”: „Aprindeți torțele! Intrați în templul literaturii pe poarta cea mare, nu pe porțile lăaturalnice, fără însă a specifica asta.

Fapt este că E. Lovinescu și-a luat foarte în serios această misiune și, referindu-se, în „Memorii”, la acea perioadă, într-unul din subcapitole, «Străduința „Sburătorului” pentru poezie», spune că aici s-a „umblat cu nuelușa de alun a descoperitorilor de ape subterane” și că au fost întrecute „în această privință, toate celelalte reviste.” Tot în acest text suține că intră în „destinul criticilor” de a face „operă de prospecțiune, în terenuri în care bănuiesc prezența aurului literar”².

Amintim și articolul de bilanț la împlinirea a trei ani de apariție neîntreruptă a „Sburătorului”, din data de 21 ianuarie 1932, publicat sub titlul „Poetului necunoscut”: «De când și-a deschis larg ușile poetului necunoscut, statistica „Sburătorului” e semnificativă: poetul tânăr și necunoscut a abundat. Constatarea se poate, de altfel, generaliza; în ultimii ani el a avut pretutindeni o pluralitate remarcabilă. Suntem într-o evidentă epocă de renaștere poetică; asistăm la sfârșitul tinerelor energii spre mlădierea formei și originalitatea imaginii, pregătind în tipare felurite limba în care, trăgând foloase din tot ce se urzește acum, va vorbi cândva un mare izolat. La mormântul soldatului necunoscut epoca roșie se odihnește sub lauri; în convulsiunea morală și materială a lumii de după război, apariția poetului tânăr și numeros e un semn fericit. La începutul acestui an nou, „Sburătorul” închină pentru figura lui plurală și pentru învierea simptomatică a idealului... Și ca să dea o formă pipăibilă laurului său își consacră aproape întreg numărul talentelor ce au debutat, s-au format ori s-au fixat în atenția publică în coloanele sale.»

Se vede că este un articol scris cu satisfacție, evidențiindu-se într-un loc că „poetul tânăr și necunoscut a abundat”, iar în altul că „apariția poetului tânăr și numeros e un semn fericit”. Dintre acestea, se încântă E. Lovinescu, „va vorbi cândva un mare izolat”, ceea ce, de altfel, se va și întâmpla.

Reluând acest text, în „Memorii”, criticul nu se poate opri să scrie: „Când va fi să trec prin vămile văzduhului, în locul tradiționalului obol, aș vrea să mi se pună

în mână înghețată această unică pagină de legitimație a existenței mele sublunare...”³.

În „Evoluția poeziei lirice” din „Istoria literaturii române contemporane”, în capitolul XL, introduce avangarda la „curențele extremiste” și-i prezintă mai detaliat pe Tzara, Vinea (vede în el „principalul factor al extremismului român”), Fundoianu, Ilarie Voronca.

Nu este mult ceea ce susține E. Lovinescu aici cu privire la avangardă, dar este opinia cea mai îndrăzneță, la ora aceea, din întregul câmp literar românesc. Explică, neconvingător, gestul de a nu lăsa acest segment cultural în afara demersului său: „O facem împotriva tuturor prejudecăților ce i s-ar putea pune în cale, faptul de a nu fi decât o undă seismică a micilor curente”⁴ cu tendințe instabile ale literaturii de avangardă pariziană nu poate fi o piedică serioasă”. Face și o caracterizare sintetică, accentuând, între altele, asupra faptului că avangarda nu este altceva decât „o libertate saturnalică de sclav beat”: «Oricum s-ar numi aceste curente: cubism [...], futurism, dadaism, suprarealism, constructivism sau integralism [...], cu toate diferențele [...], aceste mișcări au două note comune: caracterul revoluționar de rupe-re a oricărei tradiții artistice, de libertate absolută, de panlibertate am putea spune, de violare a conceptului estetic de până acum, a limbii, a sintaxei, a punctuației, o libertate saturnalică de sclav beat, în care vedem punctul extrem al principiului individualist adus de simbolism și de modernism în genere; și, în al doilea rând, o voință fermă de a realiza o artă internațională, peste hotare, fenomen de reacțiune postbelică ce ne explică, poate, prezența atât de compactă a evreilor în sânul lui”.

Toate aceste afirmații sunt de analizat. Senzația noastră este că, privind avangarda, marele critic s-a menținut într-o rezervă constantă și că, spre a nu se complica (și implica), a simplificat totul la maxim. Formula pe care o propune, de „modernism extremist”, arată distanța sa nu neglijabilă față de fenomenul avangardei. Nu evită, este drept, să vorbească despre ceea ce era așezat sub tirul virulent al susținătorilor tradiției, dar scriind despre noile realități literare și artistice, parcă le arată anume cu degetul, ca bizare și izolate.

Referindu-se la reacțiile lui E. Lovinescu față de avangardă, Florin Mihăilescu surprinde, credem, în linii mari, esența lor reală: «În ceea ce privește tendințele innoitoare ale avangardei, criticul nu le-a respins nicidecum preconcepționate, dar a ținut să facă totdeauna observația de logică și de bun simț că „diferențierea e un element al talentului, fără a-l implica însă în mod imperativ” și că „a face altminteri nu înseamnă, principial, a face frumos, precum elaborația unui material tradițional nu presupune principial inestetism.” Condamnând în genere „ceretărea morbidă a noutății”, E. Lovinescu a privit cu simpatie eforturile innoitoare și le-a acordat creditul înțelegerii lui, preferând totuși experiențelor formale și alexandrine mutațiile mari de viziune și substanță creatoare, așa cum se dezvăluie acestea în operele de sinteză între tradiție și inovație. Saltul premeditat și liber în necunoscut i s-a părut mai mult o aventură trecătoare. Tocmai de aceea modernismul său este un modernism destul de auster și totdeauna bine temperat.”⁵

Răsfoind paginile de jurnal ale lui Bogza, constatăm că la 18-19-20 de ani el îl citea pe E. Lovinescu și că unul din volumele sale îi provoca „întrebări” referitoare la sine: «Luni 20 decembrie [1926]/ Aseară, Mica mi-a adus vol. I din „Istoria literaturii române contemporane” de E. Lovinescu.»; «Sîmbătă 19 februarie [1927]/ „Poezia Nouă” a lui E. Lovinescu îmi provoacă întrebări cu privire la mine. Evident, am evoluat mult și încă sunt într-un timp de rapidă devenire, dar nemulțumirea tot mă roade.»; «Miercuri 1 iunie [1927] / Am terminat „Evoluția criticii literare” de E. Lovinescu./ A fost o zi atât de călduroasă, încât noaptea am dormit cu ferestrele deschise.»; «Vineri 3 iunie [1927] / Termin „Fragmente Moderne” de Tudor Vianu. Preocupări de estetică. Aștept „Contemporanul” pe Mai.»; «Luni 16 ianuarie 1928/ Călare la Câmpina. La restaurantul „Flora”, cu Miu și profesorii de la liceu. Apoi Stelian. Lipsind Gheorghiu, la tipografie nu pot face nimic./ Acasă, scrisoarea de la Roll: vorbește despre succesul lui „Urmuz”; Lovinescu m-a invitat la el. Scrisoarea lui se termină astfel: Îți prind inima ca pe o garoafă la butonieră.»

Curiozitatea lui E. Lovinescu de a cunoaște oameni tineri era încă vie. George Bogza era proaspătul director al revistei de avangardă „Urmuz”.

1 „Sburătorul”, an I, 1919, nr. 1 din 19 aprilie).

2 «„Sburătorul” s-a străduit să capteze forțele tinere ale literaturii imediat după război. Dacă l-aș pune în rama unei imagini, aș spune că a umblat cu nuelușa de alun a descoperitorilor de ape subterane. Gestul se încadra, astfel, și în psihologia epocii și în însăși misiunea bine înțeleasă a criticii. „Sburătorul” a apărut în primele luni de după război, adică într-un moment când marea convulsiuni mondiale i se căuta, instinctiv, o îndreptățire, prin apariția salutară a unei lumi noi, a unor oameni noi. [...] Se aștepta deci o viață nouă care să dea semnificația tragediei, altfel fără sens, așteptare firească și în literatură, ca și în domeniul politic./ Însăși profesiunea de critic conține obligația tacită a investigației terenurilor virgine. Reviste mai mari și mai bine organizate decât „Sburătorul” au fost și există poate și acum, conduse însă de scriitori, adică de individualisme și, fatal, de egoisme. Artiștii nu au vocația descoperitorilor; tendința lor firească e de a se tăgădui între dânsii, tolerându-se, cel mult, de la o măsură în care nu se mai pot tăgădui. Altul e destinul criticilor; și prin lipsa lor de temperament personal, și prin comprehensiunea datorită tocmai acestei lipse, și prin conștiința, obscură de altfel, a meritului, legat, în parte, de punerea în valoare a forțelor noi, ei fac operă de prospecțiune, în terenuri în care bănuiesc prezența aurului literar. Iată pentru ce „Sburătorul” a întrecut, în această privință, toate celelalte reviste» (Eugen Lovinescu, „Scrieri”, II, „Memorii”, ediție îngrijită de Eugen Simion, Ed. Minerva, 1970, pp. 562-563).

3 Idem, p. 564.

4 Criticul își arată, destul de apăsător totuși, limitele. Dar poate că într-adevăr așa se vedeau și se simțeau de la București, imediat după primul război mondial, „curențele cu tendințe instabile ale literaturii de avangardă pariziană”, „mici” și nesemnificative.

5 Reconstituiri critice, București, Ed. Universitară, 2007, p. 199.

Paracelsus și roza Poeziei

Pentru mine, excluderea Poeziei din viața cuiva e consternantă. Și-l citez pe Eugen D. Popin: „Da, Magda, un *Dasein* fără poezie este precum o *trecere* fără iubire!”

Mai mult, Vintilă Horia scria, încă din 1959, în eseul *Poésie et liberté*: cine (și ce) va salva poezia sunt romancierii și romanul, ca expresie a artei poetice.

Îi conced lui Claudiu Komartin: „prin poezie se înțelege/o mie de lucruri/și uneori parcă nimeni nu mai înțelege nimic”. Mai ales criticii care, după Radu Voinescu, „aiurează uneori mai rău decât poezii”. Și mă refer la cei ieșiți din sămânța proletcultă, gata să de-clasicizeze clasicii, să-i declare intrați în asfințit (amurgul clasicilor?), să nege violent valorile sigure, de termen lung, ca să le schimbe cu cele de termen scurt.

„Clasicii îmbătrânesc”, declara un analist politic foarte corect, pe care nu-l mai numesc (dar de ce să nu-l numesc? Iată: Cristian Preda, consilierul lui Băsescu pe probleme de educație), convins că Eminescu e „totalmente nul”; că „e un scandal să te revendici politic de la Eminescu”, „gândire nulă (subl.meă) din unghiul praxisului social”. Mie mi se pare a fi din unghiul așa-zisei Academii „Ștefan Gheorghiu”. I-a răspuns Virgil Diaconu, poetic și precis: „Fără îndoială, singurul loc/în care poate fi găsit Eminescu/este Poezia, altă casă nu are//Numai cine este în Poezie îl întâlnește pe Eminescu”.

Îmi scrie, în 24 februarie, Adrian G. Sahlean, din SUA: „Poți face însă ceva contra deplorabililor? Ca să înțelegi cât de dobitoc ești, îți trebuie un anume nivel de înțelegere. Dacă înțelegi și susții totuși aberațiile (ilustrate și în articol), faci parte dintre cei cu profil psihiatric.” Cred și eu, ca mereu inspirat traducător al lui Eminescu intraductibilul: „Corectitudinea politică convinsă e doar un fascism de gândire”. Sociopată. Iar LIS notează cu năduful bunicului machedon: „Viața literară de la noi poartă mască.”

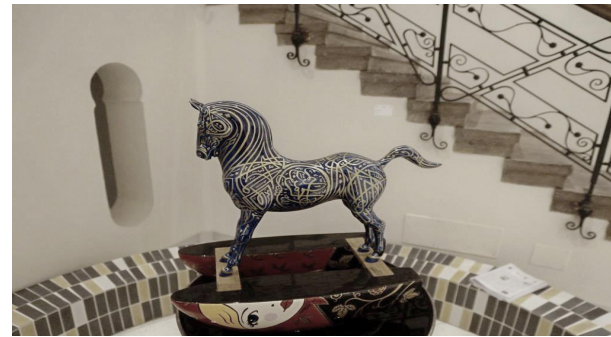
Greu lucru să-l iubești pe Eminescu, recita/cânta Cezar Ivănescu, „demascat” prin unealta CNSAS și devenit failibil în ochii consacraților de ei înșiși versus adevărații consacrați de cititori. Don Cezar n-a suportat abjecția CNSAS și a murit. Cine nu suportă abjecția moare. Rezistă doar structurile tari, care pot duce-n spate, ca pe o cruce, o așa acuză. Ca Ștefan Augustin Doinaș. Să fi ales delațiunea la ieșirea din închisoare, unde a intrat pentru „omisiune de denunț”?

Contestările- invective nu l-au slăbit nici pe Mihai Ursachi, și el acuzat de colaborare cu Secu, absolut fantasmagorică de vreme ce a fost hăituit o viață de Organa. Lui Ursachi i s-ar fi slăbit fibra poetică la întoarcerea, după 8 ani, din USA, unde s-a autoexilat, să scape de socialismul multilateral dezvoltat? Dar căror poeți contemporani cu magistrul le-a mai produs Athanorul cristale de cuvinte, rămase de neuitat? Și câți dețin un Athanor ca al lui? Incredibilul poet, magicianul cuvintelor, e mereu amfibolic. Amfibolia: dublul sens, bi-valența, trivalența mesajului, cu tâlc greu de descifrat. Mihai Ursachi n-ar fi suportat ușor acuza de a fi socotit turnător fără să fie. El, o natură morală, un reper moral și în Fortul 13, și în afara lui. Postum, i s-a pus în cărcă obstinant și fără dovezi condiția de delator. Ar fi fost și mai trist sub masca ludică. Umorel lui bătând în negru, cu tâlc greu de descifrat, ar fi fost și mai negru: „În fine, în fine, totul e bine/Însă mireasa nu are corp.//Mireasă, mireasă, ce fel de coasă/este aceea la tine?”

Eminescu e „păros”, zice un epilat pe piept, care scrie „sincronizat” americânește: „era așa mișto încât mi-a ars inima”. L-aș fi sfătuit să sune la pompieri, nu să versifice sincron. Și ce înseamnă să te sincronizezi cu moda literară? Să imiți, folosind hârtia de calc, plutind ca o frunză necunoscută pe apele modelor poetice? Poate că tehnica asta, a transcrierii, o fi utilă, dar e facilă. Și nu-ți iese, cumva, poezie reciclată, în cel mai bun caz, tautologică? Imitațiile nu fac o literatură, ca să-l parafralez pe Kogălniceanu, la statuia căruia sapă mulți, din cauza direcției sale etnic-estetică, ajunsă „caducă”, „perimată”. Curricula școlară nu mai are nevoie de „Dacia

literară”, nici de Coșbuc și de Goga. Nici de Labiș. Nici de Marin Sorescu. Nici de Mircea Dinescu, prezent la materia numită încă Istoria României, nu și la materia Literatura română. Pentru Emil Brumaru, întâlnirea cu Nichita Stănescu a fost „un nenoroc”, pentru că nu i-a spus „nimic formidabil”. Mai știi de ce? Pentru că, dedat la compoziții sotadice, s-a temut de magia poeziei lui Nichita Stănescu sau a invidiat-o? Și aici îl citez iarăși pe Horia Stamatu: Pretinzi că ai înțeles ce spune poetul, că pare de la sine înțeles? Poate pare, dar, acolo, în Poezie, de fapt, e „ne-de-la sine-înțeles”.

Cursa mea pe tărâmul Poeziei e foarte lungă și-i prefer pe nesincronizați. Nu-i agreez pe pneumatici, purtați de curenți media. Marin Ifrim și-a creat propriul „curent marin”, trecut pe harta Poeziei de regretatul Alex. Ștefănescu. Misterioasa doamnă nu bate la ușă (mulțumesc, Nicolae Silade!). Intră și-ți sare pe genunchi dacă te numești Dan Pătrușcă, iar ea se numește Moarte: „Niciodată moartea n-a fost mai frumoasă/ca atunci când goală îmi umbra prin casă și mă dezbrăca/ lent în rugăciune mă învăluia(...)/ când n-o văd mai tremur învelit în pături/nu-i aici, e sigur în camera de-alături/și când languroasă

vine nu-i spun nu/uneori îmi pare cum că ea ești tu”. Felul cum își alege moartea Dan Pătrușcă, lordul băcăuan, e tulburător. La fel de tulburător e Nicolae Dabija, despre lumea lui ca-și-cum, *als ob*: „Ca și cum zările, toate, ar foșni/și ploaia s-ar umple de fum./Ca și cum m-ai iubi, ca și cum te-aș iubi/ca și cum, ca și cum.” Pe aceeași linie melodică, George Nina Elian: „iubito,/ ești atât de frumoasă// încât uneori/îmi vine să cred/că tu, într-adevăr, /exiști!...”, dar și Mircea Petean: (*ești/deci sunt*”).

Dacă ești aservit intereselor de grup-grupare, ai parte de interpretieri colegiale, de laude abundente, superlative, excesive, de indemnizații de merit fără merit. Non-valorile din stafful UR se bucură de critici convenabile, confortabile, de vizibilitate oficială, dar vremelnică. Critic ar trebui să fie dependent numai de carte, așa cum cere Ion Simuț. Așa-zii critici, ca să fie pe primul loc, sunt capabili de huiiduieli, de grobianisme. Arghezi? O nulitate, zero. Călinescu? Monedă calpă. Fasciști și naziști: Vasile Militaru, mort la Ocnele Mari, Andrei Ciurunga, V.Voiculescu, Gyr, Crainic, Vintilă Horia, Ștefan Baciu ...

În manualele alternative au intrat „innoitorii”: Tzara și Fondane. De acord, dar Eminescu primul, nu Voronca, așa cum a pledat Roxana Sorescu, căzând în ridicol când i-a pus pe două coloane pe Eminescu și pe Voronca, pentru a demonstra că întâiul e Voronca.

M-am întrebat de-atâtea ori cui folosește ocul-tarea valorilor și în numele cui, dacă nu al nihiloculturii? Aș zice, însă, că război cu literatura nu se face și, dacă se face, războiul e scump și necâștigător. Nu Arghezi a pierdut bătălia; au pierdut-o școliiți de Jdanov: Beniuc, MRP, Banuș, Porumbacu, Frunză și frunzuliță Deșliu. Confuzia dintre poet și versificator nu rezistă. Blaga nu mi-a fost predat la liceu, ci Deșliu, cu compresorul, dar Blaga a rezistat. A rezistat poezia aleasă a „elementelor subversive”, nu versificările simulantiilor de poeți, *cârcălici*, cu vocabula lui Arghezi, din vremuri când neadevărul era mai sonor decât adevărul. Cine spunea că fără aripi de zbor, tăiate chiar, fluturile nu devine târâtoare?

Pe lista mea de lecturi (nu cu pretenția de a fi canonică) sunt multe „cărți de iubit”, ca să le spun ca Valeria Manta-Tăicuțu. Scrise de Gheorghe Gri-

gurcu, cel mai fin și afin critic de poezie și totodată poet, de Dorin Tudoran, de Octavian Doclin, de Gellu Dorian, celebrând „ziua veșnică a poeziei”, și nu „ziua mondială a poeziei”, de Paul Aretzu, cu aluminurile lui, de magnificul Tzone, de Soviany, de Emil Nicolae Nadler, care știe să închidă cuvintele în tăceri, de Carmelia Leonte, de Leo Butnaru, de Paula Romanescu, cu metaforele ei paradigmice, de Nicolae Panaite, pentru dialogul dintre *mâna care scrie* și sufletul care scrie...

Radu Ulmeanu dixit: „Cred în poezia scrisă de poeți și nimic mai mult. Am mai spus: Adrian Alui Gheorghe nu este de gen postmodernist, nici postpostmodernist, nici antipostmodernist, ci de gen unu: poet de talent. Din același laborator alchimic: Ileana Mălăncioiu, Lucia Negoită, Horia Bădescu, Ioan S. Pop, Alexandru Ovidiu Vintilă, Valentin Talpalaru, Mihai Barbu.

Și dacă vrem revizuirei de canon, în opinia mea, *Baladierul* lui Șerban Codrin Denk concurează serios *Levantul*. Cât despre „creația gârbiană”, cum o numește Ștefan Ion Ghilimescu, eu o evit. Nu vreau să intru în stare cărtărică și-n alte *speculații (p)halucinate* deochete (mulțumesc pentru sintagmă, Gabriel Mardare!); prefer starea de Arghezi, starea de Bacovia, starea de Blaga, starea de Pillat, starea de Naum. În cursa mea zilnică prin Poezie, revin deseori la incredibila creativitate a limbii foarte, a limbii rațiu, a limbii zanca, a limbii giorgioni, a *propoezițiilor* lui Vasile Gogea. Mă opresc la contrastul sau la apropierea dintre stiluri (Simona Grazia Dima- Eugenia Țărâlungă - Nicolae Leahu). Îl recitesc pe Vladimir Udrescu pentru că știe drumul spre *coincidentia oppositorum*. Dumitru Augustin Doman îmi atrage atenția: Pericol! „Virgula/o cometa/care uneori/e un dezastru/pentru planeta text.”

Scriitorul româno-german, hrănit cu Maître Eckhard, eugen d. popin (din smerenie, își scrie numele cu litere mici) al cărui eu poetic s-a refugiat în evanescențe, așteaptă atent, răbdător, ca murmurul său să devină din ce în ce mai vibrant. Germana, atât de exactă, îl ajută să-și intensifice starea de poezie, să ivească versul-cuvânt. Unde-i „sfiala, ființa și splendoarea blândeții” (Heidegger)? În poemele lui eugen d. popin, cu siguranță.

E cale lungă și grea până poemul devine apă vie pentru *cor corda*. Aurei Christi, „geniul inimii” (pe care îl are cu prisosință) îi sare-n ajutor să repună în normalitate lumea ieșită din noimă. În aceeași familie poetică se află Mihaela Grădinariu, care știe că sămburele de lumină mistică împrăștie în-tunericul. Numai că urcușul pe scara lui Iacob spre Lumină și Îngeri nu-i deloc ușor. Răspunzând la întrebări nepuse, ajung la Dan Angheliescu („haosul îmi măcina îngerii de prin suflet/haosul”), cu gândul la Horia Stamatu și la „de-ne- înțelesul” *Luptei cu Îngerul* (un înger defect, imperfect), din ablepsie. Salvarea? „Ochii luminiscenti ai tuturor cuvintelor”.

Povestea povestește că, la întuneric, în atelierul său de sub pământ, Paracelsus bătrân, aproape orb a cerut cerului să-i trimită un discipol. A venit. Cu un săculeț plin de galbeni, pe care i-a rostogolit pe masă. În stânga avea o roză. Voia să ajungă la Piatra Filosofală. Paracelsus i-a spus că țelul e zadarnic: Piatra Filosofală e chiar drumul la ea. „Drumul la Piatră e chiar Piatră.” Au urmat tăceri după tăceri. Cel care voia să-i fie ucenic i-a cerut să arunce roză în foc și s-o renască din cenușă. Paracelsus i-a răspuns că nimic nu poate fi trimis în neant, că în Paradis, adică în Lume, nimic nu poate fi distrus, nici roză. Roză este eternă. I-a mai spus că o poate aduce înapoi din cenușă numai cu o vorbă. Ce vorbă? Paracelsus n-a răspuns. Dezamăgit, tainicul intrus a aruncat roză în foc, și-a strâns galbenii și a plecat, ca să nu se mai întoarcă. Paracelsus a luat cenușa în palmă, a spus Cuvântul și, sub privirea lui îmbătrânită, floarea devorată de foc a renăscut. A reapărut de un roșu fabulos, un roșu aprins ca focul. Paracelsus n-a avut nevoie de Athanor (stins de altfel), pentru magie, fiind destul un Cuvânt, rămas necunoscut. Nici Jorge Luis Borges, povesteașul despre Paracelsus, nu l-a știut sau nu ni l-a spus. Îmi place să cred că acel cuvânt e „Poezia”. Iar Poezia trebuie apărată de intruși.

Post(st)ări

Post(st)ări (secțiuni contemplative prin actualitatea de proximitate)

* Natura ficțională a amintirii. Fără recurs anamnetic, nu s-ar putea face ficțiune (nu doar în literatură, acolo, oricum, este în cea mai mică măsură!), nici măcar ca artefact pur și strict, viața, lipsită de cea stratificată temporală care nu apare în nicio scanare, ar fi doar un număr real, egal(ă) cu vârsta. Mă gândesc că, nu de puține ori, ficțiunea e un liman inerent, de vreme ce osatura ei poate fi chiar păinjenisul de ambiguități al căror rod sînt posibilitățile neconștientizate la vreme, rămase neexplorate. Și care, ca tot ce e refutat, după o vreme se întorc, cum bine știm, cu osebire de la Lacan. Îmi amintesc mereu ceea ce aș fi vrut să fi fost, nu ce a(m) fost. Necum neglijentă sau ignorantă față de normativitatea realității de teren, față de tezaurul factual, amintirea e de-a dreptul ireverențioasă în a le răstălmăci, dogmatică prin abatere, nu prin fidelitate. Căci... „evoluția nu înseamnă acomodarea speciei la condiții necunoscute, ci victoria amintirilor asupra realității” (J. Brodski). Poezia și jurnalul (proza) împart acest delict, dau seama, solidare, de asta. Cîtă ficțiune, atîta răscumpărare. (Iulie 2021)

* Prin parc, (prea)matinale amazoane în șorturi luptă din toate încheieturile cu propriile kilograme. Cei mai vizibili adversari. Later edit (după cîteva zile): știam de făcutul crucii cu limba, în dreptul bisericilor, îl mai practic și eu, vigilant să nu răsară pe neașteptate vreo minoritate de proximitate care s-ar putea simți lezată, șifonată, ultragiată... dar, de făcutul crucii din alergare, abia ce am luat cunoștință! O nouă probă olimpică la orizont? (Iulie 2021)

* Ofertă de vacanță, de nerefuzat. Condiții de casare excepționale. Numai pentru nevaccinați. (Iulie 2021)

* Nu am ajuns să trăiesc niciodată în timpul celorlalți. Probabil, memoria mi-a dat excesiv de lucru, mult peste limitele programului, m-a tras undeva în urmă, a lentificat metabolismul. Și memoria nu-i decît vastul arsenal de mentenanță a lucidității. Pe de altă parte, visul m-a azvîrlit înspre un viitor blurat, întezărit prin crevase intermitente, ceva între intuiții speculative și semnale de avertizare, transgredind arealul de interes și marotele colegilor de specie. Un soi de șpagat predestinat, clandestin, peste abis. Prezentul e pojghița sau pînza de păianjen întinse peste acest abis. Locul unde am fost văzut, fără să fi fost, unde voi fi văzut, fără să ajung. O minoritate de legătură, o minoritate tampon, între Scila și Caribda temporale, o minoritate nesfîrșită. L-am perceput ca pe o (t)eroare de sistem. O tranziție neantiforă, o oboseală continuă, la două capete și niciun liman. Din afară, se vede altfel, altceva. Cînd a fost, poate, candoare, a fost luată drept absenteism, cînd a fost absenteism, drept candoare. Un pendul ale cărui oscilații rămîn neamortizate, un perpetuum mobile, într-un mediu fără frecare. Nimic din toate astea. Doar disonanță, „spirit invers”, ca să-l citez pe Gheorghe Chițimșu, recul în fața comandamentelor lucrative sau doar utilitare. În fața majorității, plutonul de execuție. [PETICE META (ȘI NU DOAR) POETICE – Iulie 2021]

SECANTE (ANTI-DERAPANTE) (Iulie 2021)
* Conform unor statistici recente, în timpul pandemiei mulți români și-au schimbat localitatea de reziliență. Și azimutul celei din urmă.
* (Hard work in) Progres(s): După curățenia făcută în scara blocului, în locul iconiței prinsă în rama unui peisaj, la parter, a apărut, încastat în perete, un rezervor cu dezinfectant. Sinteza celei mai recente perioade a vieții noastre rămîne încă de neclintit, e asimptomaticul. Să-i dăm ce-i

al său, el e măsura tuturor măsurilor. Paza bună trece, pandemia rămîne... bla bla bla.
* Să faci figură de martor, pînă cînd ajungi să faci operă de martor. Fără mărturisire nu (te) poți salva. Conștiința martorului e cel mai fiabil motor al istoriei.
* Așa cum se vede lumea acum, cel puțin dinspre mine, în datele ei actual(izat)e, acele amintiri (a căror mărturie și radiografie, deopotrivă, le este jurnalul) au intrat – și rămas – definitiv și cu drepturi depline în ficțiune. Timpului, în inconturnabila sa împletire cu destinul „subiectului”, îi reușește deseori asta... (Iulie 2021)

SECANTE AMBARASANTE (I) (Iulie 2021)
* Schimbarea la față, în traducere digitală. 383 prieteni (6.08.2021), 369 prieteni (7.08.2021). Dar, asta nu e nici pe departe „fața” reală, aceea ar putea fi văzută din ce în ce mai clar abia de pe la 100 în jos. Abia

asta ar aduce a realitate personalizată pînă la ultimele consecințe, adică i-ar onora pe deplin premisele.
* ...și-or veni iarăși și iară, vînturile, valurile... și-or pune lăcată-n poartă, cluburile, mal-lurile...
* Propunere pentru revizuirea/reabilitarea imnului național, spre a-l aduce pe linia normalității: AȘTEAPTĂ-ȚE ROMÂNE! (...dacă tot nu te-ai deșteptat pînă acum!).
* Mască avem, dacă ne mai dotează cu uniforme uni-sex și ne priponesc cu funii atașate de posterior, gata, sîntem o nație de crimeuri! De florete nu mai e cazul, la ce bun, consensul unanim mijește deja! (extrase din volumul „Fără provocări = fără prejudecăți?”, în curs de apariție la editura „Doi fără un sfert”)

SECANTE AMBARASANTE (II) (Iulie 2021)
* Venerăm monștri, (nici măcar) deghizați în actori politici, ne închinăm variilor idoli mutanți, actorilor finanțieri și altor specii de ideocrați non-statali, la fel de sclerați, însă nu suportăm cîinii care ne stau la picioare.
* Am observat că în pandemie, pe fcbk au apărut multe poeme pandemonice. Aliterările nu mai par simple invocații, ci de-a dreptul punere în fapt. Demonii lăuntrici au devenit mult mai vizibili, mai vocali, au ocupat scena. Probabil, pentru că s-a stat pe acasă în draci!
* Adulocrația lui Baphomet naște roboței delatori (aka „cetățeni responsabili”...deși, din spiritul cetății n-a mai rămas nimic, ele par o plămuire ținînd de recuzita legendelor apocrifice).
* Realitatea progresistă nu e altceva decît realitate socialistă reîncălzită la microunde. În care s-au presărat foarte mulți aditivi și potențiatori de gust. Heirupismul găunos al utilajelor șantieristice și agrare, a lăsat loc miserupismului gomos al device-urilor și aplicațiilor. Sintagma-cheie: „A se slăvi!” În rest, aceeași ancestrală repliere.

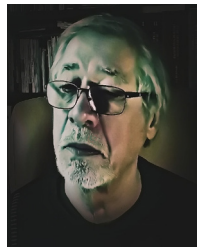
(extrase din volumul „Fără provocări (fără prejudecăți?)”, în curs de apariție la editura „Doi fără un sfert”)

face că e atât de trainic ascuns, încît nu poate fi găsit nici chiar de el însuși. Ceea ce nu-l împiedică să presupună că dînsul e nespus de abil, de deștept, nespus de întreprinzător, iscusit în găsirea de ascunzături, în care nu se poate găsi nici chiar el însuși pe sine.

De regulă, i se pare că propria ascunzătoare i-ar fi în oglinda, în care se privește îndelung, se autocontemplă îngădurat, dar mai mult îngrijorat, de parcă (și-)ar face coadă la propriul sine. Odată, în atare timp de autocontemplare, la un moment dat și-a zis ce au mai zis și alții despre dacă o fi sau n-o fi adevărat că orice oglindă minte. De unde ar fi tras concluzia că el, Narcis, e un ins... imprecis. Iar în clipe de derută se întreabă: „Dacă am o dragoste atât de mare față de mine însumi, ce mă fac în cazul că dragostea ar fi... necreciprocă?”

În alte cazuri, care s-ar fi părut că sunt faste, dar se dovedeau a fi parcă și ele neprielnice, se întîmpla ca, în fața oglinzii, Narcis să leșine de impresia pe care și-o producea însuși asupra propriei persoane și conștiințe.

Alteori, e încercat auto-ego-altruism reciproc de b o r d a n t, cînd renunță de-a ieși sieși în față, retrăgându-se, încît nu-i rămîne a vă vorbi-povesti decît celălalt eu al său, zis alter ego (pe care, e drept, Narcis nu-l suportă, pentru că, într-un fel, i-ar altera unicitatea, irepetabilitatea).
Bineînțeles, în existență are momente cu adevărat demne, să zicem, de laudă. Fiind sută la sută preocupat de sine și, deci, neavînd grija altora, hiper-egoistul Narcis dispune de o calitate excelentă: niciodată nu bîrfește pe

Nenorocitoare pereche sieși

..Să preluăm metoda Facebook și să ne întrebăm: *La ce te gîndești?*

Eu unul mă întreb, deci mă gîndesc... interrogativ, nu? – , dacă mi la-aș putea imagina pe Narcis scriindu-și autobiografia, memoriile... El, Narcis, nenorocitoare pereche sie fiindu-și... Narcis nebun de sine însuși. Nebun de legat, cum se mai zice figurativ. Da, de legat, să nu se arunce, fatal, în apa ce-l ademenește cu propria lui imagine.

De singurătate în amestec cu plectisul, uneori Narcis se ascunde, crede el, apoi se prefacă că s-ar cauta însuși pe sine, ba se întîmplă (își mai închipuie, desigur) să se găsească sau să se regăsească, iar în unele cazuri se pre-

face că e atât de trainic ascuns, încît nu poate fi găsit nici chiar de el însuși. Ceea ce nu-l împiedică să presupună că dînsul e nespus de abil, de deștept, nespus de întreprinzător, iscusit în găsirea de ascunzături, în care nu se

poate găsi nici chiar el însuși pe sine.

De regulă, i se pare că propria ascunzătoare i-ar fi în oglinda, în care se privește îndelung, se autocontemplă îngădurat, dar mai mult îngrijorat, de parcă (și-)ar face coadă la propriul sine. Odată, în atare timp de autocontemplare, la un moment dat și-a zis ce au mai zis și alții despre dacă o fi sau n-o fi adevărat că orice oglindă minte. De unde ar fi tras concluzia că el, Narcis, e un ins... imprecis. Iar în clipe de derută se întreabă: „Dacă am o dragoste atât de mare față de mine însumi, ce mă fac în cazul că dragostea ar fi... necreciprocă?”

În alte cazuri, care s-ar fi părut că sunt faste, dar se dovedeau a fi parcă și ele neprielnice, se întîmpla ca, în fața oglinzii, Narcis să leșine de impresia pe care și-o producea însuși asupra propriei persoane și conștiințe.

Alteori, e încercat auto-ego-altruism reciproc de b o r d a n t, cînd renunță de-a ieși sieși în față, retrăgându-se, încît nu-i rămîne a vă vorbi-povesti decît celălalt eu al său, zis alter ego (pe care, e drept, Narcis nu-l suportă, pentru că, într-un fel, i-ar altera unicitatea, irepetabilitatea).

Bineînțeles, în existență are momente cu adevărat demne, să zicem, de laudă. Fiind sută la sută preocupat de sine și, deci, neavînd grija altora, hiper-egoistul Narcis dispune de o calitate excelentă: niciodată nu bîrfește pe

nimeni. Poate că doar așa, uneori, din plectis, pe sine se bîrfește, ușor-ușor, abia-abia, mai deloc...

Dar s-ar putea întîmpla ca, pînă la urmă, meticuloasele-i, hipre-enigmaticele-i ascunderi și căutări de sine să-i fie sincope de vreo doamnă practică, nu obligatoriu și *aleasa inimii*: ea va accepta să se mărite cu Narcis. Chiar dacă acesta nu se va gândi la ea, nici la altele nu-l va duce gîndul cel mereu despre sine, despre sine, despre sine... (Ca un fel de mic intermezzo, eu, oarecum om dintr-o parte, îndrăznesc să zic că, probabil, pentru ca să ademenești pe aproapele tău să se lase iubit, cum te iubești tu pe tine însuși, să te iubești pe tine la nebulă. Dar, totuși, nu chiar așa, ca Narcis, numai pe sine, numai pe sine, numai pe sine... Astfel, nu mai ajungi să-ți iubești aproapele. Prietenul sau prietena, posibil iubita. Iar aici, cu alte cuvinte, oarecât pe ocolite, poți parafraza uzatul de-a binele proverb: Spune cine îți sunt prietenii și îți vom spune cine ești. [Cu unele excepții. Să zicem Iuda, sau Narcis...])

Îndrăgostit de sine, Narcis decupînd chipurile celorlalți din fotografiile de grup, zicîndu-și: „Nu poate exista societatea narcisiacilor anonimi, ci numai și numai societatea narcisiacului anonim”.

Altfel spus, Narcis se mulțumește cu puțin: cu sine însuși. Atît. Pentru că abolirea robiei, cînd a fost ea să se întîmple, nu l-a vizat și pe el, Narcis. El și-a rămas Propriul Rob cu Majusculă.

În prezentul discurs, de ce nu ar fi de presupus, că un Narcis pesimist ar fi încîntat de sine pe invers? Însă și pe invers, din dragoste de sine Narcis ar continua să asculte cu nesaț mulți tîmpiți ce-l laudă, pe vechi, în lumea care e strîmtă chiar din cauza propriei persoane!

Dar să revenim: această căutare de sine, de sine, de sine îl face să se simtă, parcă, mai puțin singur, cu gîndul că, undeva, ascuns, dar posibil de a fi descoperit, scos la iveală, ar mai fi cineva, – chiar el însuși, Narcis.

...Și iată că autorul își deapănă istorisirea despre prefacerea lui Narcis că s-ar căuta, s-ar găsi sau nu s-ar găsi, etcetera, la un moment dat, el, naratorul, întrebându-se: „Dar care ar fi diferența dintre autocontemplare de mine însumi, cel care izvodesc acest subiect, și narcisism?” Răspunzându-și: „Probabil, diferența constă în prezența sau absența în fața ta a unei ape în care să te arunci. Posibil, chiar Styxul...”

P.S. Vești neliniștitoare: cică, a prins a da narcisismul pînă și în păpuși. La americani a început să se sinucidă cîte cineva din populația Barbie, iar Matrioșka își pune capăt zilelor la ruși...

Vocile memorialistului călător

Artur Gorovei

Artur Gorovei, de la a cărui venire pe lume la Fălticeni, în ziua de 19 februarie, au trecut 160 de ani, e demult parte a galeriei oamenilor de seamă ai acestei țări, un chip de litografie, aidoma celor ce se întâlneau odinioară în casele românilor, întocmai ca în bătrâna lui locuință din inima târgului de pe Șomuz. Dintr-o asemenea icoană ne-ar surâde cu prestanță și bunătate, cuviincios, de bună seamă, un bărbat chipeș, stăpân pe sine, știindu-și puterile și faptele, cu faimoasa sa mustață, nu „înțeșată”, precum cea a cneazului Moruzi de la Vârful Câmpului, zugrăvit savuros într-o pagină de memorial de călătorie, ci îmbrățișând cu aripi de pasăre majestuoasă privitorul. Parcă-i „Vrăbioiul alb”, din nuvela lui Titus Hotnog, lingvistul școlit la Lipsca, profesor la Universitatea Iașilor și un prozator de har. Deși nu trăia în vremea în care imaginea să fi ajuns acaparatoare a tot și a toate, Artur Gorovei înțelegea parcă vizionar rolul ce urma să-l aibă în curând aceasta și o cultiva ca atare. O mărturiseau fotografiile ce împodobeau pereții casei cumpărate de la a sa rudenie, Nicu Gane. Cu osebite odaia de lucru oferea un florilegiu imagistic, cum își amintește duos mai tânărul său camarad, Aurel George Stino, în amintirile din cartea „Grădina liniștii”: „...ochii îți fugeau peste pânzele lui Aurel Băeșu, portretele lui Ștefan Soldănescu-vechiul său prieten-, acuarelele Mariei Vârnav-pictorița cu școală muncheneză, fotografii ale lui Creangă, Beldiceanu, Dragoslav, Sadoveanu, și o minune de jilț în care conu' Artur citea și visa.”

Da, visa cu ochii deschiși să fie aidoma celor din acele cadre fotografice, prieteni ai săi, cu care forma o confrerie de oameni dornici de emancipare proprie, pusă însă în slujba semenilor din neam. Artur Gorovei era pe deplin conștient că alcătuirea sa ca faptură a inteligenței nu se putea săvârși decât printr-o lucrare fără preget, cu o asumare a datoriei și a responsabilității, ce presupun convenita jertfă la altarul lumii din care ai ieși. A purces în îndeplinirea acestui angajament cu toate energiile, animat de simțământul că e chemat să lase urme, cât mai durabile cu putință. Trebuia, spre a atinge un asemenea pisc, să fie pregătit, să aibă mijloacele trebuitoare. Ca să se întâmple asta, se deda trup și suflet cunoașterii, înțelegerii rosturilor lumii și rolului lui în aceasta. Urmase studii temeinice, avea învățăminte necesare, agonisise, împins de o curiozitate parcă de nedomolit, o avere culturală. Simțea că dispunea de resursele unei misiuni de ziditor pe temelii de trecut, cu valori contemporane și înțeleaptă vedere în viitor. Așa s-a manifestat ca magistrat, avocat, ori înalt demnitar al statului și comunității fălticene, prefect și primar. Îl călăuzea un spirit critic exigent și era cutreierat mereu de acea întrebare pe care avea să și-o pună peste ani un președinte american, ce avea el de făcut pentru țara sa? Își știa bine menirea și plinirea acesteia nu se putea produce, era conștient, decât prin dăruirea preaplinului ființei. Cu o astfel de combustie sufletească a pornit în demersul său, ce avea să-l consacre ca întemeietor, cel al cercetării și conservării culturii populare, amenințate cu dispariția încă de la acel sfârșit de secol XIX. Nu-i ceruse nimeni să o facă, dar își dădea limpede seama că, dacă nu se va întreprinde nimic, comorile acestea se vor pierde iremediabil. Ca să izbutească în demersul recuperator, Artur Gorovei nu a cheltuit doar rezervele sale fizice, ci a oferit, într-o cauză nobilă, de interes general, și pe cele materiale, deși nu era un om bogat, ci doar un „răzeș” din Bunești, satul de baștină al soției, care-l și pricopsise cu o sfărâ de moșie și cu panașul ce-l făcea mândru. Lucrarea lui rodnică pe acest tărâm a revelat și capacitatea sa extraordinară de a coagula entuziasme și a crea climate favorabile unor întreprinderi de o asemenea însemnătate. A dat naștere unei mișcări efervescente, în care s-au remarcat câțiva învățători de vocație, ce aveau să devină figuri mitice al vieții noastre culturale. E vorba de Alexandru Vasiliu-Tătărăuși și Mihai Lupescu, prețioșii săi colaboratori. Cu aceștia a creat la Fălticeni acea instituție națională pre numele ei „Șezătoarea”, prima revistă de folclor de la noi, apărută în 1892, cu o existență ce a durat până în 1929. A fost o perioadă fastă în care publicația a căpătat rezonanță internațională. Este opera capitală a lui Artur Gorovei, care, alături de cărțile sale, „Cimiliturile românilor” (1898), „Credinți și superstitii” (1915), „Descântecul românilor” (1931), „Ouăle de Paști” (1927), spre a aminti doar cele mai însemnate dintre volumele de gen, l-au situat în rândul marilor personalități ale folcloristicii universale. Alegerea sa ca vicepreședinte al *International Folklore Association* din Chicago, ori membru al *Société des Traditions Populaires* din Paris și al *Società per le Tradizioni*

Popolari din Roma, și alegerea sa în 1915 ca membru corespondent al Academiei Române atestă prestigiul de care se bucurau în epocă mănoasele sale preocupări de teaurizare a creației populare românești.

Reputația de folclorist a lui Artur Gorovei rămâne de bună seamă elementul distinctiv al moștenirii sale. Însă posteritatea, de multe ori ingrată, vine să ne revela noi laturi uitate ale acestui cărturar de statură și factură complexă, enciclopedică fără exagerare. Mai mult, ni se luminează felul de a fi și a gândi al omului. Are loc un fel de restituire a vieții pământeanului de fiecare zi, cel care nu concepea defel să lase eminesciana clipă să se lepede deșartă. Nimic din ceea ce era omenesc nu-i fusese străin și el se înfruptase voluptuos din darurile vieții, împărțindu-le cu cei afini fericitățile, dar și dezamăgirile deloc puține. Această întregire de portret ne-o dăruiește o carte apărută în 2023 la Editura Junimea din Iași, intitulată „Vânturând țara”. Sunt însemnările de călătorie ale unui drumeț împătimit, ce înțesau revistele vremii, cum scriu editorii, Liviu Papuc și Olga Iordache, cei care, potrivit prefațatorului ediției, nepotul autorului, istoricul de marcă Ștefan S. Gorovei, au realizat un fel de dezgropăciune a unor comori uitate. În predoslovie scrisă cu ștaiful omului de știință, dar și cu înrourarea unor firești emoții, cele ale obârșiiilor comune, semnatarul își tâlmăcește stările sufletești de o factură specială încercate în fața unor pagini văzute întâia dată: „Le descopăr cu bucurie, și prin ele, îl descopăr pe el însuși. Mai bine zis descopăr o

față a sa, dar cunoașterea întreagă a omului, cu luminile și umbrele (sau chiar întunecimile) sufletului său, n-o va putea aduce decât parcurgerea integrală a amintirilor și a *Jurnalului*, a corespondenței sale (scrisorilor emise).”

Ni se dă a pricepe că deocamdată portretul e parțial, fiind însă într-un punct de unde se poate merge către conturarea imaginii lui Artur Gorovei în întregul său atât de cuprinzător. Ne întrebăm, pe bună dreptate, ce ne spune această față, la care se referă prefațatorul? Destule. În primul rând, îl putem afla pe călătorul parcă fără hodină, iscoditor cu privirea cea ageră, decojind ceapa după contemplație, ca să ajungă în lăuntru cel plin de miez, adică să decodifice tălcurile tainice ale oamenilor și locurilor. Călătorul reflectează, apelând la propriile cunoștințe, unele doldora, cum am spus, dar și la izvoare spre a judeca în cunoștință de cauză. Dovedește o bună stăpânire a științei vechimii, etalează înclinații de genealog, pe care nepotul Ștefan le-a moștenit și le-a fructificat strălucit. Dispune și de o bună lectură sociologică a societății, ceea ce-i permite să confere particularului valoare de generalitate. Vede, trăind. E empatic cu realitatea și lumea. Reacționează participativ, uneori chiar admirativ și exclamativ, dar și critic, chiar revoltat, atunci când îl agresează strămbătățile din societatea românească, politicianismul, arivismul, mitocănia, corupția, tare morale pe care le consideră a fi, din păcate, componente de etos. Înclinăm să-i dăm dreptate, de vreme ce acestea străbat cu mici schimbări la față epocile și regimurile naționale. Călătorul e și misionar, în același timp, prin promovarea unei pedagogii cu valențe formative. În această privință, notele sale de drum se înrudesesc cu cele ale lui Dinicu Golescu din alt veac, care, în impresiile călătoriilor sale din străinătate, se preocupa să ofere modele de bune practici, cum se spune azi, ce ar fi trebuit urmate și acasă la noi. Artur Gorovei admiră sau critică cu asprime ceea ce vede, într-o abordare sinceră, subliniată cu întemeiere de Ștefan S. Gorovei. Atitudinea aceasta ține de firea lui, de rectitudinea sa morală, și izvorăște din același mobil, cel al înmulțirii binelui și stăpîririi răului. Din această perspectivă se tâlcuiește și titlul cărții, „Vânturând țara”. Cu recolta culeasă din peregrinări, o plăcere a minții și inimii,

Artur Gorovei, asemenea unui țaran, vântură rodul să scape de neghină și să păstreze ceea ce-i de preț în truda de om al pământului.

Călătoriile acestea, însumând mii și mii de kilometri de-a lungul și de-a latul ținuturilor locuite de români, în Moldova, Bucovina, Basarabia, Transilvania, Oltenia, Dobrogea, mai puțin Bucureștii, ce nu-i prea erau la inimă, străbătuți pe jos, cu trăsura, șareta, docarul, căruța, trenul și apoi cu automobilul Ford, condus de fiul său Sorin, au fost o încântare pentru cel care nu se mai sătura privind, dar și un fericit prilej de a desluși noima locurilor, a viețuitorilor. Totodată, reflectând asupra celor văzute, pătrundea mai adânc duhul acestor pământuri, unice prin sfințirea cu fapta aleasă a minunăției lor genuine, dar și prin pângărire de batjocoritoare a celor robiți demonului răului. După un timp al decantării, călătorul a socotit că are datorită să împărtășească concetățenilor impresiile ca să le fie de învățătură. A purces la scrierea unor pagini savuroase, miezoase, cele ale unui observator sagace, care exultă când arcușul frumuseții atinge sufletul instrunit la vederea splendorilor înconjurătoare, dar se și mânie, ca un umoral ce era, de tot ceea ce strică, mai ales prin reaua purtarea a omului, armonia originară. A turnat acești faguri de miere în articole bine meșterite, încredințate spre tipărire unor reviste din toată întinderea românească. Cele mai multe au apărut mai ales în „Lumea” de la Iași, din primii ani ai veacului al XX-lea până la Al Doilea Război Mondial. Așezat la masa de lucru, în acel tihnit cuișar din ulița mare a Fălticeniilor, memorialistul călător a chemat la rostire voci, acea multitudine de glasuri sălășluitoare din lăuntricitatea sa. Cel mai puternic a răsunat „Vocea memoriei”, potrivit inspiratei formulări a lui Ștefan S. Gorovei, din titlul predosloviei. Se distinge o răscolitoare glăsuire a memoriei, dar, în același timp, se petrece și o lăcrămoasă plăsmuire a sadovenianului „cântec al amintirii”, parte a ființei memorialistului, considerat cu îndreptățire de bunul său prieten, părintele D. Furtună, „un scriitor de amintiri”. La acest ritual nu putea să lipsească vocea Agorei, cea a omului cetății. Spiritul lui civic mereu efervescent radiografiază spectral starea societății românești a vremii sale și o supune unui sever examen critic. E vitriolant când descoperă, și nu doar în forme insidioase, ci chiar la drumul mare, corupția ce cariază așezământul social. E necruțător cu incompetența și ticăloșia politicienilor, a funcționarilor, îl mârșănește indiferența semenilor, a mulțimii tăcute, mediocritatea ce se întinde ca o plagă, fuga de muncă, blazarea, imoralitatea. Prefațatorul cărții, Ștefan S. Gorovei, cataloghează aceste aserțiuni de moralist ca fiind uneori prea crude, făcând în acest sens referire la cartea de publicistică a conului Artur, „Cruzimi”, apărută în 1921 la Editura Viața Românească. Cred, mai degrabă, că nu avem de a face cu niște cruzimi, ci cu dureri, unele adeseori „înăbușite”, care izbucnesc în strigăte de disperare. Artur Gorovei constată îndurerat aceste stări de lucruri și le-ar vrea îndreptate, dacă se poate, grabnic. Așa cum se întristează când îi sare în față ochilor pecinginea, întocmai se entuziasmează când i se înfățișează vrednicia, ordinea, curățenia. O mică undă de regret se simte în revărsata sa bucurie, pentru că deseori aceste bune rânduieli aparțin alogenilor, care se dovedesc mai de ispravă decât cei din neamul său. Judecă nepărtinitor și fără să-și piardă încrederea în regenerarea morală a țesutului național. Dar în acest sobor, din foșnirile paginilor, ies la iveală și alte eu-ri într-o graire cuceritoare, eu-rile unei conștiințe preocupate de mentalitate, cu pecetea ei definitorii în istorie și mai cu seamă în istoria seminției sale. Și ca un leit motiv se aude vocea lirică, cea a iubitorului sedus de spectacolul naturii, cu ale sale salbe de nestemate parcă fără de număr hărăzite de Dumnezeu României.

„Vânturând țara” e o carte ce întregeste profilul de cărturar și de viețuitor de vază al acestei țări al lui Artur Gorovei. Totodată, memorialul de călătorie ne oferă o imagine veridică, policromă, a spațiului românesc din prima parte a veacului al XX-lea. Mustește de învățăminte folositoare în procesul de cristalizare, ce se cere a fi continuu, a unui mod de a fi, în definirea noastră ființială ca popor. Primum prin carte un dar rar din partea acestei figuri de patrimoniu național și așteptăm cu nerăbdare, dar încrezători, și celelalte comori din acea „peșteră”, cum descrie metaforic Ștefan S. Gorovei dulapul în care bunicul său a strâns agoniseala vieții unui om cu deplina conștiință a valorii sale și a răspunderii ce derivă din aceasta.

Flavius PARASCHIV

Antologii (uitate) de SF(I): Anatomia unei secunde

Literatura science-fiction (sau de anticipație) s-a dezvoltat natural în România și am putea spune că ne-am sincronizat aici destul de repede și ușor cu celelalte culturi europene. Așa cum era și de așteptat, SF-ul a apărut atunci când elementul științific a început să devină din ce în ce mai important, stârnind, fără doar și poate, interesul oamenilor. Florin Manolescu, de exemplu, în lucrarea sa dedicată literaturii de anticipație din 1980, a prezentat faptul că știrile și articolele despre progresele tehnologice și științifice au influențat pozitiv conștiința scriitorilor. Din acest motiv, au simțit nevoia să injecteze în propria scriitură tot felul de detalii și ipoteze științifico-fantastice.

Inițial, autorii de proză au publicat în reviste literare și mai târziu fie și le-au adunat în volume, fie le-au transformat în romane. Pentru a sugera, în mod coerent, apartenența unor scriitori la o grupare anume sau pentru a avea o viziune clară asupra unui gen, lumea literară a recurs de multe ori la antologii.

În ceea ce privește antologiile de SF, literatura română a avut parte de numeroase colecții. De pildă, înainte de '89 au fost tipărite câteva antologii ale unor autori prolifici de science-fiction: în 1966, la editura Tineretului, este publicată cartea lui Vladimir Colîn, *Viitorul al doilea*; Victor Kernbach apare pe scena literaturii în 1967 cu *Povestiri ciudate*, iar lista poate continua. Mai relevante încă sunt culegerile de SF, iar dintre acestea amintim următoarele volume: *Vârsta de aur a anticipației românești* (coord. Ion Hobana) din 1969 sau *Alfa: o antologie a anticipației românești* (coord. Alexandru Mironov, Ion Ilie Iosif și Radu Honga) din 1983, una din cele mai complete și bine închegate antologii publicate înainte de revoluția din decembrie.

Dacă până în 1989 apăreau 2 (cel mult 3) antologii cu texte științifico-fantastice, după '90 piața a explodat cu o sumedenie de antologii de profil. Numai în 1990 au apărut peste șase (unele editate de autori deja consacrați, ca Alexandru Mironov, de exemplu), iar cea de care ne vom ocupa în textul de față se numește *Anatomia unei secunde* (Editura Facla, Timișoara, 1990) și cuprinde proze SF semnate de scriitorii care au frecventat sau frecventau cenaclurile literare din Timișoara.

Volumul în cauză debutează cu o scurtă introducere semnată de Cornel Ungureanu despre natura SF-ului practic de autorii prezenți în antologie: Dușan Baiski, Constantin Cozmiuc, Dorin Davideanu, Silviu Genescu, Lucian Ionica, Marcel Luca, Alexandru Pecican, Ovidiu Pecican și Cornel Secu. Criticul timișorean precizează încă de la început faptul că cei nouă scriitori nu sunt în căutarea gloriei literare: aceștia sunt descriși ca fiind mai „blajini”, rămânând pe teritoriul prozei realiste, preferând un mediu citadin mai aproape de zilele noastre. Ceea ce individualizează anticipația timișoreană, susține prefațatorul cărții, este încrederea în om, în posibilitatea de recuperare a omenescului (p. 6). Din nefericire, această dorință asumată de a menține scriitura pe cât posibil în sfera realismului nu a îmbogățit cu nimic povestirile. Literatura, în general, comunică ceva despre om, deci nu aici rezidă miza prozei SF a scriitorilor care frecventau cenaclurile literare ale Timișoarei.

Antologia conține peste 20 de texte, iar fiecare scriitor are parte de o scurtă introducere. Dintre toți cei nouă deja amintiți mai sus, Alexandru și Ovidiu Pecican sunt astăzi mai vizibili, dar acest fapt nu înseamnă că ceilalți nu au meritele lor. Așa cum avertiza și Cornel Ungureanu, elementul științific nu stă la baza textelor. Dintr-un anume punct de vedere, nici nu trebuie. Un text science fiction în adevăratul sens al cuvântului se folosește de date, teorii, dispozitive științifice și tehnice pentru a explora o temă mare, universală.

Autorii timișoreni din antologia din 1990 nu se axează pe domeniul științific și nici nu explorează posibilitățile prin care tehnologia poate ajuta la avansarea umanității. Majoritatea prozatorilor dezvoltă o narațiune bine articulată despre o aventură simplă, fără prea multe schimbări de tensiune. Așadar, nu încercările de explorare a unui posibil viitor primează. Ca tehnică, descrierea realistă, simplă, fără pretenții, primează. De menționat sunt, de pildă, lucrările literare ale lui Dorin Davideanu (n. 1956), unde se inventează o organizație care cercetează umanitatea prin executarea unor salturi în timp. Narațiunile au o coerență bine realizată, Davideanu reușind să construiască un discurs epic care amintește de proza unor autori consacrați, ca Isaac Asimov. Tema, desigur, este clasică pentru beletristica SF, dar prozatorul timișorean o tratează cu maturitate și luciditate. Probabil cea mai memorabilă proză este *Dincolo de albastrul cerului*, scrisă de Lucian Ionica (n. 1952), unde pe fondul unui dezastru petrecut în timpul unei misiuni în spațiu, autorul tratează o temă plină de substanță: natura ființei umane. În timpul misiunii menționate anterior, astronautii mor, iar cauzele sunt necunoscute. Pentru a elucida misterul, oamenii recrează contextul pe pământ cu alt echipaj. Rezultatele obținute nu sunt încurajatoare, fiindcă oamenii încep să-și piardă din simțuri și nu se mai regăsesc, din moment ce trăiesc izolați de comunitatea din care fac parte. Într-un final, în raportul final către liderii expediției spațiale, se conturează următoarea viziune asupra lumii: „Susții că specia umană formează o singură entitate, un fel de ființă gigantică și că îndepărtarea de ea, la distanțe cosmice, a unor indivizi ar produce moartea acestora, tot așa precum mor o frunză sau o floare ruptă” (p. 131).

Celelalte texte nu sunt la fel de convingătoare, dar nici nu sunt de ignorat. Antologia scriitorilor de science-fiction din Timișoara propune o imagine inedită asupra climatului literar din vestul țării, iar pentru pasionații de SF cu siguranță va asigura o lectură utilă și cuprinzătoare.

Emanuel VASILIU film

Dune , partea a II-a

Se poate adresa întrebarea prin ce este atrăgător un film de război cu încasări foarte mari (pe locul al V-lea în lume în 2024) în contextul în care piața românească beneficiază, totuși, de aportul câtorva case de distribuție, care alimentează regulat cinematografele cu filme premiate la festivaluri internaționale. Răspunsul s-ar găsi în caracterul mitologic (atât din perspectiva personajelor create într-un melanj de inspirație medievală și futuristă, cât și în ceea ce privește succesul fulminant) al romanului scris de Frank Herbert, pe de altă parte în buna primire la public de care s-a bucurat primul episod din *Dune* în 2021. Vizualizarea, din partea spectatorilor, a lumii extrem de particulare inventate de romancier este, într-adevăr, un portal spre imaginație, regizorul Denis Villeneuve încercând să se apropie, reconstruind practic exact ce și-au închipuit cititorii români (în cazul nostru) la lectura primei ediții apărute la editura Nemira. Aducerea pe ecran a închipuirii are un caracter aproape magic, iar *Dune* abundă de elemente științifico-fantastice proprii acestei lumi autosuficiente, elemente de neregăsit în afara ei. Doar în lectură sau în vizualizare cititorul/spectatorul îi va întâlni pe băștinașii planetei Arrakis, fremenii cu o ochi complet albaștri de la consumul mirodenei numite melanj, cea mai importantă și mai valoroasă substanță din univers, va întâlni distraiul, pe care îl poartă aceștia (un costum menit să revalorizeze întreg surplusul de apă al corpului uman în climatul deșertic al Arrakis-ului), iar lista poate continua. Caracterul eroic al filmului se bazează și pe scara universală (în sens de univers, nu de planetar) la care este gândită acțiunea, cu forțe de o magnitudine colosală, precum puternicul ordin matriarhal Bene Gesserit, al cărui obiectiv principal îl constituie protejarea și evoluția rasei umane, tehnicile de manipulare psihologică dezvoltate de acesta precum Vocea, un grad de stăpânire a inflexiunilor vocale, prin care cei antrenati pot exploata slăbiciunile inconștiente ale opozanților. Când menționez inspirația de factură medievală a lui Frank Herbert mă refeream mai ales la organizarea conflictului prin inventarea unor case, familii cu tradiții de sute de ani, angajate în război pentru controlarea mirodenei de pe Arrakis. În *Dune*, protagonistul este Casa Atreides, cu al ei tânăr descendent și erou principal Paul Atreides (interpretat în cele două filme de Timothée Chalamet).

Un element particular universului *Dune*, propus în premieră de regizorul Denis Villeneuve în partea a II-a, este preștiința lui Paul, acesta dobândind capacitatea de a prevedea viitorul sau, în cuvintele lui, de a prevedea mai multe viitoruri posibile, din care poate să aleagă un anumit curs. În roman, preștiința este făcută posibilă prin dieta de mirodene a fremenilor, însă filmul dramatizează și construiește o întorsătură de situație odată cu îngurgitarea de către Paul a Apei Vieții, extrase din corpul viermilor de nisip uriași de pe Arrakis, considerate fatală pentru bărbați. Cu această ocazie, Denis Villeneuve construiește una dintre cele mai emoționante secvențe din film, Chani, iubita lui Paul, al cărei nume secret este Izvorul Deșertului, punându-i o lacrimă pe buze, ceea ce îl trezește din comă.

S-a reproșat filmului că este structurat majoritar în secvențe de acțiune și că relația dintre Paul și Chani, fiind și singura ancoră a intimității umane, nu s-ar baza nici măcar pe o chimie adecvată între cei doi actori. Dar, raportându-mă la propriile amintiri de la lectura romanului când aveam paisprezece ani, relația dintre Paul și Chani nu a fost niciodată un punct de atracție, așa cum încearcă să fie în *Dune partea a II-a*. Mult mai interesantă este pendularea lui Paul între mesianismul impus lui de ordinul Bene Gesserit și de căpetenia fremenă Stilgar, despre care preștiința îi arată că va duce la un jihad (termen înlocuit în film cu cel de „război sfânt”) și dorința de a rămâne doar un asistent al luptei fremenilor pentru autodeterminare. Sfârșitul filmului, în mod neobișnuit pentru un blockbuster, confirmă viziunea inițială a lui Frank Herbert de a-l creiona pe Paul drept personaj avansând spre o latură negativă a personalității sale, un antierou.

Construită pe baza cunoștințelor transmise spectatorilor în *Dune: partea I*, continuarea lansată recent ridică universul spectacular la tensiunea unui foc continuu între Paul și Casa Harkonnen, reprezentând o punere în abis a luptelor pentru mirodene (asimilabile conflictelor pentru resurse din ziua de azi), sondând conflictul interior rezolvat, în mod complet atipic, cu o opțiune spre partea întunecată a personalității lui Paul. Chiar și așa, lumea adusă pe ecran de Denis Villeneuve este un cadou nesperat pentru fanii celebrului roman, o realizare meritorie în genul științifico-fantastic.

Ioan RĂDUCEA

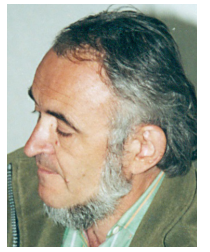
De unde până unde ?!

A patra ediție a Lunii Sculptorilor Români (LSR, 19 februarie – 19 martie 2024, Iași), cea mai amplă manifestare din țară în acest domeniu, se arată încă mai spectaculoasă decât cele precedente. Conține de toate: la început o conferință de presă (urmată de comunicate de presă și diverse reportaje și interviuri), o lansare de carte (Irinel Popescu – coordonator: *O întâlnire astrală: Dimitrie Gerota – Constantin Brâncuși. Povestea ecorșeului*, București, Editura Academiei Române, 2023), întâlniri formale și informale. Mai ales, conține zeci de expoziții individuale, de grup și colective – în spații convenționale și neconvenționale, în interioare și în aer liber, care în câteva zile generează aprecieri, discuții și controverse – vezi, în această ultimă privință, îndeosebi *Omagiu adus medicilor în lupta cu virusul și Hidra*, ambele de Costin Ioniță. Sint prezente cu lucrări, în varii tehnici și materiale, zeci de personalități ale domeniului, unele de mare rezonanță, din România, R. Moldova dar și dintre cei stabiliți în străinătate. În plus, prin colaborarea Ateneului Național din Iași cu diverse muzee ori colecționari particulari, se expun piese din patrimoniul clasic – inclusiv Brâncuși, sub auspiciile cărui se desfășoară evenimentul, 19 februarie fiind ziua nașterii sale.

De unde pînă unde această desfășurare de forțe și cum de se petrece ea la Iași, oraș asociat cu finețea de spirit, cu bonomia dar și cu lipsa de vlagă organizatorică a mentalității moldave? Fără îndoială, datorăm în primul rînd unui fiu al Basarabiei, Vladlen Babcinetchi, sculptor el însuși, această tulburare a apelor (și a mîlurilor...) unei mentalități provinciale. După ce, în anii anteriori, și-a făcut mîna în spațiul proximal al Tomestiului, unde a reușit să cointereneze autoritățile locale chiar și pentru tabere de sculptură, a reușit coordonarea eforturilor, la nivel municipal, prin asocierea cu Ateneul Național manageriat, inițial, de către Andrei Apreotesei (iarăși, artist el însuși, însă în domeniul muzical), rezultatele înscriindu-se deja în istoria culturală ieșeană. S-a creat, în sfîrșit, un cadru monumental în care o categorie de artiști (numeroasă, diversă, însă trăind adeseori în grupușcule, reprimări și latențe) să fie și să se simtă în centrul atenției, adică, vorbind sociologic, să fie asumați și omagiați de cetate (și de întreaga țară) drept contribuitori la bunăstarea noastră spirituală.

Firește, a intervenit aici și un *genius loci*, o stare de încărcătură duhovnicească, laolaltă cu nestinsa seniorie intelectuală a unei foste capitale care își găsește exprimarea, măcar din cînd în cînd, prin acțiunile aceloră hărăziți să se întâlnească și să valorifice profundele ei valori. Asistăm la același fenomen care a făcut din Festivalul Internațional de Literatură și Traduceri (FILIT) Iași, tot într-un interval relativ scurt, de cîteva ani, ai începutului de mileniu, unul dintre cele mai importante în genul său, nu doar din România dar din întreaga Europă (Bucureștiul caută, de un an-doi, să recupereze decalajul, printr-o manifestare oarecum similară...). Să ne bucurăm, așadar, de fericita întâlnire, întru prospețimea metaforelor 3D, mai mult sau mai puțin contemporane, mai mult sau mai puțin destinate controverselor ori clasicizării, dintre spiritul artistic și cel managerial, și să-i savurăm roadele, onorînd cu prezența spațiilor și evenimentele LSR, dacă se poate pe toate (mai ales că suprapunerile lor au fost cu grijă evitate!).

Post-scriptum: o mențiune despre remarcabila resuscitare a spațiului urban ieșean, în unele puncte nevalgice ale sale, consecință, încă din anii trecuți, a inițiativelor artistice. Anume, volumetria clădirilor și mobilierul urban de pe Pietonalul Lăpușneanu, în partea sa inferioară (aval de sediul UAPR), se prezintă deja considerabil potențate de prezențe sculpturale (unele de tipul intervențiilor), precum replica în metal a icoanei Sfîntului Gheorghe, preluată pe fațada Sălii Trianon de pe un prapure medieval ștefanian (autor: Vladlen Babcinetchi), pisicile înaripate ale lui Felix Aftene (una, cățărata în vârful noii coloanepiedestal „Atlas”) ori volumetriile suprerealiste, mereu schimbătoare, de pe terasa localului „Foom by Nemțeanu” – partener LSR. Tendința către spiritual, chiar și a ambientului citadin, este irepresibilă și mulți artiști sînt chemați să o sporească...

Monica Lovinescu și est-etica (II)

(Lovinescianismul : „tata și fiica”)

Ascultată „cu sfințenie”, devenită „legendă vie”, recunoștea N. Manolescu, Monica Lovinescu conceptualizase *est-etica*, mizând pe militantism și implicare morală. Și dacă celor din țară li se accepta „un punct de vedere tactic”, printre atâtea ingerințe și opreliști, canonul din exterior, forjat în timp împreună cu V. Ierunca (exasperat de „prea multă estetică”), cerea și încuraja o literatură *adevărată*, mutând accentul spre etic, condamnând „literatură de evaziune”. Analizând raporturile („de complementaritate”) cu faimosul cuplu parizian, N. Manolescu vorbea despre un „efort conjugat” (Manolescu 2008 : 1208), chiar dacă sesizăm diferențe frapante. Oricum, o „asemănare canonică” (cf. V. Spiridon) poate fi probată, în pofida strategiilor specifice; dacă cei de-acasă plusau, laudând precaut virtuțile estetice, evaluatorii de la distanță, scutiți de presiunea dogmelor partinice și a cenzurii, accentuau minusurile morale, denunțând poleiala ideologică.

Și pentru „Ierunci”, *adevăratul* era suma unor „calcule tactice” (Iovănel 2021 : 184), respectând „cifru prudentei” pentru a nu complica, devenind *cazuri*, soarta celor din țară. Ca „pol de putere”, radiocritica lor redistribuia, prin reevaluări etice, accentuale, supralicitudin distopia. Stilul aluziv, din romanele „făcutului cu ochiul”, era doar „o gimnastică a aproximației”; esopismul era condamnat la ofilire, neinteresând cititorii din viitor, scria ferm Monica Lovinescu. Bătălia se purta cu vociferantul cor „neoproletcultist”, sub patronajul lui Eugen Barbu. Emergența fățișă a „neoproletcultismului”, mixând „șovinismul lătrător” cu rudimentele dogmatice, a născut „o doctrină de grup”, prelungind psihodrama realismului socialist (Lovinescu 1994 : 348). Ei, „actorii tragediei dogmatice” și literatura lor corodată politic, evenimentele din țară, megalomania ceașistă au obligat-o la sacrificarea ego-ului, cu privirea mereu trează, prelungind starea de urgență. Reprimanda n-a întârziat. Însuși Ceaușescu, solicitând, în octombrie 1976, „mână străină de lucru”, ceruse pedepsirea jurnalistei, „un cadavru viu”; în 18 noiembrie 1977, Monica Lovinescu era bătută de agenți OEP. Au urmat: spitalizarea, un șir de solidarizări sau trădări, rupturi afective; deziluzionată, dezgustată, ea va continua însă lupta, laudând Rusia samizdatului, Cehoslovacia *Cartei '77*, Polonia K.O.R.-ului și *Solidarnosc*-ului. În timp ce la noi era spartă, stahanovist, „norma adulării”, slujind un cult ditirambic, delirant.

Într-un climat literar sub presiune, modelat ideologic, vehiculând obositor frazeologia de partid, efectul *Tezelor* a produs „buimăceală”, notează Monica Lovinescu; dar și, dincolo de valul adeziunilor, o solidaritatea „deloc previzibilă” pe linia rezistenței, e drept măcinată ulterior, grație necurmătelor rivalității scriitoricești. În general, însă, consecințele *Tezelor* au fost exagerate și acea minirevoluție culturală de inspirație chinezească, stârnind o opoziție neorganizată (dar reală!) a devenit „o revoluție mai îndulcită, balcanizată, neașizată” (Lovinescu 1994 : 168). Bogdan Tănase, reconstituind acel „an nodal” din unghiul rezistenței câmpului cultural, consideră că *Propunerile de măsuri* (6 iulie 1971), ca prim pas, reprezintă un „moment planificat”, nu un capriciu de moment (Tănase 2020 : 65). În fond, în expunerea sa, Nicolae Ceaușescu reia și sintetizează mai vechi „date propagandistice”, coagulând un program ideologic, generând dezbateri și reacții în presa culturală. Ceea ce Monica Lovinescu considera „o întoarcere spre stalinism”, fardând realismul socialist în umanism socialist, și-a atenuat șocul inițial; fie prin mișcări de repliere a liniei oficiale, fie prin „mimarea acordului” (Tănase 2020 : 77) și ocultare, iscând efecte subversive și chiar reacții potrivnice, vehemente (Țepeneag, Breban).

Cea care a trădat lovinescianismul, scria apăsător Eugen Simion, a fost tocmai fiica criticului. Nimeni nu poate contesta rolul crucial jucat de tandemul Monica Lovinescu / Virgil Ierunca în efortul de coagulare a opoziției românești, veritabil „pol de putere” (cf. Cristina Cioabă). Și, mai ales, a influențelor, cu rol director, în viața culturală românească după cotitura istorică din 1989. Evident, în acel București-sur-Seine, cum spunea inspirat M. Iorgulescu, pelerinajul intelectualilor noștri (în clandestinitate, desigur, în epoca ceașistă) însemna nu doar o solidaritate complice. Vizitele acestor mesageri „tainici” echivalau cu un „ritual valorizant”, gazdele bucurându-se de respect moral și autoritate; cei „unși” la Paris se întorceau, într-un mediu opresiv, aureolați și omologați. Doar că acea *critică est-etică*,

sintagmă preluată de la Timothy G. Ash (un „făuritor de formule fericite”, recunoștea Monica Lovinescu), purtată „în tranșeele exilului” devenise o *critică de front*, degradând demersul critic. Ingerințele politicii (ca anticomunism) erau la vedere, livrând etichete și ignorând valoarea intrinsecă, printr-o legitimă abordare estetică. Cum grupul parizian a dat tonul în evoluția postcomunismului a culturii noastre, atitudinea „de front” a devenit o prelungită răfuială între „buni” și „răi”, instaurând un „jdanovism pe dos”. Să fie acestea, cu adevărat, revizuirii? se întreba Nicoleta Sălcudeanu, pentru a conchide ferm: „nu se poate revizui estetic nimic prin mijloace extraestetice” (Sălcudeanu 2013 : 37). „Declandestinitatea”, posibilă după decembrie 1989, îngăduind libertatea de mișcare, a însemnat, în contextul unor penibile dispute (opțiuni politice, răfuiele ierarhice), o solidarizare pierdută, întreținând un justițiarism cu dublă măsură. Cea care a reprezentat „nucleul militant al exilului”, promovând și mediatizând, prin „viza” pariziană, numeroși intelectuali de la noi, a prelungit, nefiresc, „campania militară” în interior, polarizând viața culturală. Încât ruptura ideologică a favorizat, ciudat, revizionismul postcomunism.

În cadrele societății românești, nemulțumirea generalizată coexistă cu tăcerea conformistă și elasticitatea morală; teroarea difuză, cu excepția unor voci singulare, n-a condus la articularea unei mișcări de protest în sânul breslei. Botnița comunistă n-a împiedicat nici viesparul scriitoricesc să dea în clocot, oferind delațiuni, compromisuri, duplicități, șicane etc. Paranteza comunizantă, prin *strategia no combat* („rezistența prin cultură”), privită, nota muștrător Monica Lovinescu, cu „prea mare satisfacție de sine”, îndemna la pasivism politic; postcomunismul, prin voci belicoase, a încurajat, paradoxal, radicalizarea discursului, conducând, în condițiile pluralismului, la intoleranță. Și stigmatizând pe cei cantonați „în țarcul apolitismului” (cazul lui Eugen Simion și echipa). Iată un greu de explicat alt „paradox românesc”, deși

alibiul „rezistenței prin cultură” (marginal, iluzoriu oricum și nepericulos pentru regim, constatase Adrian Marino) devine azi necesar, încercând a anihila „imbecilizarea prin media” într-o o societate înrobătată teletropismului / divertismentului (ca supraideologie).

Militanța intransigentă de la microfonul *Europei libere* blama obediența „propagandabililor”, duplicitatea, în contextul constrângerilor regimului. Ea satisfăcea „datoria tipătelui”, mărturisea V. Ierunca, venind în întâmpinarea celor cărora „soarta le-a legat limbile”. Dar această receptivitate trează, după criteriul polițienesc, vândând carențele morale în speranța salubrității mediului literar, întocmind liste etc. s-a prelungit și în postcomunism. Evident, tradiția succesivelor epurări e veche și ea nu ține doar de experiența comunistă. Un șir de excomunicări, denunțuri, ocultări sau demascări etc., încercând, cu zel bolșevic, a alunga „colaboracioniștii” a transformat un „litigiu patrimonial” într-o înfloritoare *dosariadă* și în postcomunism, propunând, fără succes, o literatură „lustrată”. Încât, ascultat și căutat, un V. Ierunca se dovedește, nota caustic Nicoleta Sălcudeanu, „mult mai puțin decât credem un analist literar” (Sălcudeanu 2013 : 33).

Dacă refuzăm revizionismul (și e ciudată confuzia pe care o întreține Elena Vieru prin suprapunerea termenilor), un demers strident-străin de miza estetică¹⁾, se cuvine să observăm că tapajul

iscat de problematica revizuirilor a stârnit dezbateri profitabile. În fond, într-un climat pluralist, respingem respectul paralizant față de ierarhia moștenită. Revizuirile presupun, însă, recitiri și recuperări, atenționând, cu o tentă *inclusivă*, asupra valorilor „umbrite”, nefrecventabile sau ignorate de „vitriinierii” culturali. Este regretabil că și în postcomunism, respectând rețeta de altădată a agresivului realism socialist, revizionismul se manifestă cu virulență. Or, climatul cultural s-a schimbat decisiv, el ar trebui să fie al pluralismului și diversității, nicidecum subjugat de puseele anticomunismului fundamentalist. Și mai surprinzător, acest *război rece civil* a împins „spre zona crepusculară” fenomenul disidenței (Sălcudeanu 2013 : 111). Veritabilii disidenți au fost, cu metodă, marginalizați, au fost inventați eroi, a apărut *mitul Patapievici* iar numirea lui N. Breban la cârma *Contemporanului* a fost taxată de fosta amică Monica Lovinescu drept o „eroare”. Și am putea lungi șirul exemplificărilor.

Dacă misiunea criticii este „corectoare și patrimonială”, dacă însuși canonul, cu critici-moașe în juru-i, cere o *sedimentare polifonică* (cf. N. Sălcudeanu), acea râvnită nouă ierarhie angajează voci autorizate, nu dispeceri voluntari care impart indulgențe și sancțiuni, sub stindardul unor „revizuirii sângeroase” (cf. Marin Mincu). Adevărat, „traficul între epoci”, anunța Gh. Grigurcu, văzut „mai est-etacist decât Monica Lovinescu” (Vieru 2018 : 132), tulbură oglinzile recepției. Ar trebui să refuzăm prosternarea, inerția gustului etc., chiar dacă „blocajul conservator”, până la un punct, se impune *natural*. Deci nu e vorba de o posteritate tabuizată, muzeală, cu iz funerar, critica urmând „a se certa (doar) pe opere” (cf. Marian Popa); iar confruntarea punctelor de vedere ar conduce, legitim, la înnoirea perspectivei. Retorica revizuirilor a derapat însă.

Din ecuația revizuirilor nu putea lipsi Eugen Simion a cărui autoritate, îndeosebi în mediul didactic (conservator prin excelență), ar fi blocat „polemicile revizioniste” (totuși, în floare!). Reproșul criticului privea *reinterpretarea* trădătoare a conceptului de revizuire, încărcat acum cu implicații politice, Monica Lovinescu contrazicându-și, astfel, tatăl, un „fenomen rar întâlnit în critică” (Simion 2017 : 294). Trecut în rândul „uzurpatorilor”, girând „cabala apoliticilor”, Eugen Simion denunțase chestiunea est-eticii drept „o formulă strict politică”, iscând „tămbălău publicistic” și irosind atâtea energii, impunând ideologicul în prim-plan (Simion 2017 : 447). Rămâne de stabilit dacă „viziunea revizionistă” a fiicei ar fi „profund antilovinesciană” (Vieru 2018 : 24). Și dacă, adăugăm noi, discursul critic, oricum cu „rol hipertrofiat”, dobândind o importanță abuzivă în segmentul comunizant (Zamfir 2017 : 411) va omologa integral acest „anticomunism estetizant” profesat de la microfonul *Europei libere*. Știind prea bine că „o istorie literară convenabilă nu se poate apropia prea mult de contemporaneitate” (Zamfir 2017 : 401). Or, *radiocritica*, în tandemul Monica Lovinescu / Virgil Ierunca, s-a vrut un „barometru al moralității scriitorilor” (Buciu 2017 : 10), impunând o „vamă etică” de trecut, ca prim prag înspre estetic, știindu-se că „etica e bolnavă la București”.

Contestat politic prin negativism proletcultist, canonul interbelic (modernist) a fost repus în drepturi odată cu restaurația esteticului, fiind reconfirmat după o substituție eșuată. Și așa-zisul canon comunist (din perioada totalitară) a fost negat radical, păcătuiind prin politicizare. Chiar dacă „revoluționarii canonului” mizau pe răsturnări spectaculoase, declanșând zgomotoase „revoluții de cabinet”, frenesia revizuirilor s-a stins, în așteptarea unor vremuri mai calme, palpând relieful axiologic. Vinovați ar fi criticii șaiciziști, ca „gardieni ai canonului literar”, crede Gheorghe Perian, blocând procesul. El, oricum, nu poate fi blocat, dar contestația morală, necesară și ea, ar exprima, nota Laurențiu Ulici, un „stadiu precritic” (Ulici 2000 : 275). Negreșit, primenirile exegetice sunt necesare iar adevărurile dezagreabile se cuvin apăsător rostite. Dacă Gh. Grigurcu numește fără inutile sfiiciuni compromisurile, evidențiază deficiențele în ordinea moralității și scormonește biografiile, ieșind din „siesta morală”, o istorie literară, credem, se dispensează de rigiditatea criteriilor etice și, în perspectivă, estompează biografismul. Exemplaritatea morală nu este și argument axiologic; după cum autorii „tarați” pot supraviețui literar, acceptați de piața postumă dacă rezistă valoric.

Merge și așa

Nu ne dăm seama întotdeauna de la început, dar prestigiul unor persoane e de fapt prestigiul unei instituții care se răsfrânge asupra acesteia. Proiectarea prestigiului instituțiilor asupra indivizilor legați de acestea este în zilele noastre ceva obișnuit. Am amintit înainte că prestigiul construcțiilor sociale poate asigura un anumit statut indivizilor. De altfel în societățile moderne instituțiile fundamentează viața cotidiană, existența în afara acestora devenind posibilă doar pentru cineva retras din societate. Oamenii nu se cunosc direct decât într-un cerc restrâns și nesemnificativ, nu-și formează opiniile despre alți oameni prin traiul în comun, în urma contactului direct - fixarea prestigiilor fiind delegată unor mijloace care stabilesc relația intermediată cu ceilalți. Rareori indivizii mai sînt puși în situație de a-și obține nemijlocit... prestigiile. În schimb ei sînt în contact cu instituții care îi desemnează pe cei mai buni - cei mai buni dintre cei care împart dreptatea, dintre cei care îngrijesc sănătatea, care îi educă pe alții, care sînt îndreptățiți să conceapă planurile unui edificiu... Instituțiile produse în interiorul lor ierarhii, acestea sînt preluate de cei cărora li se livrează ierarhiile fără a mai fi verificate (de multe ori nici nu mai au cum) șamd. Criteriile după care se execută departajările aparțin în mică măsură individului. Grupurile instituționale sînt instrumentul care face selecția și care impune - conform acestor criterii. Ipostaze sociale importante înseamnă pentru mulțimi garantarea unor însușiri și unor rezultate. „Gradul” din instituție ar trebui să confirme valoarea. Aceasta în cazurile în care oamenii au încredere în instituțiile acceptate de societate - ceea ce se întîmplă în majoritatea statelor normale. În lumea statelor care au copiat structura instituțională occidentală este invocată același tip de încredere. Dar în locurile de unde au fost copiate instituirile sociale respective sînt de cele mai multe ori în vigoare alte calități, alt gen de merite...

În cazul descurcării naționale fenomenul este evident. Rostul învățămîntului în societățile evoluate este acela de a pregăti, de a specializa tinerii pentru poziții adecvate în societate. Cei foarte buni aspiră și de regulă obțin situații sociale de excepție. Acolo însă aspirația generală, lucrul cel mai însemnat în viață este a te „descurca”, a te adapta oricărei situații, descurcatul e mai importantă decât a fi bine pregătit în urma unei educații temeinice, aprofundate. Cu alte cuvinte este cultivat diletanțismul. Cel care se descurcă este convins că se descurcă oricînd, oricum și oriunde, că nu are nevoie de nimic decît de propria-i capacitate de a se descurca - în acest fel devin regulă intervențiile amatoricești, improvizatii la toate nivelele, fără nici o preocupare pentru respectarea legilor corecte, scrise sau nescrise. Intervenții cu atît mai păguboase cu cît se petrec la nivele mai înalte. Avem specialiști, avem oameni cu expertiză în domenii care sînt însă conduse fără nici o jenă, amatoristic, de politicieni descurcări care improvizază și iau decizii păguboase pentru obște (nu că le-ar păsa de așa ceva - ideea de colectivitatea solidară și responsabilă le este străină...) urmărind sistematic căpătuiala lor și a clienților lor. Nu există o opoziție consistentă din partea comunității, pentru că majoritatea, la rîndul lor, procedează în aceeași manieră. „Merge și așa...” - ca proiect național... Este linia după care le-a fost tratată existența. Amatori care ajung în funcții de răspundere nu apelează la specialiști - aceștia le-ar... încurca socotelile și, oricum, n-ar avea rost, ei... se descurcă și fără. Din aceeași convingere decurge la noi neapetența pentru și desconsiderarea studiului. Dacă nu e nevoie de învățatură pentru a conduce (jalnic - dar asta contează, ci accede-

rea în funcția de conducere) o țară, de ce să-ți mai bați capul, de ce să te mai... canonești cu studiul? Oricum, la noi în poziții sociale dominante nu se ajunge cu efortul învățaturii, nici nu ajungi bogat pregătindu-te serios - ci prin cu totul alte mijloace. Tinerii mai isteți se vor grăbi să-și însușească aceste „alte mijloace”. Sau, dacă au cu adevărat vocația studiului vor pleca din țară, se vor duce acolo unde pregătire serioasă are cu adevărat valoare socială.

Pentru foarte mulți convingerea că a ști să te „descurci” e calitatea *maitrise* în viață aceasta e mai puternică decît ideea că prin educație evoluezi și meriți o poziție socială corespunzînd nivelului de pregătire pe care îl atingi. Ca atare nu calitatea prin care ajungi la rezultat contează, totul e să ajungi oricum la rezultatul

urmărit... Cine vrea să parvină își face rost de un doctorat (plagiind sau plătind pe altul care să-l scrie), de o diplomă (prin orice mijloace - chiar falsificînd, furînd etc.), de tot soiul de diplome și distincții - și e mai bine văzut decît cel care muncește ani mulți la un doctorat care devine o lucrare de excepție.

Bineînțeles, vorbind despre descurcarea autohtonă trebuie spus că o asemenea *forma mentis* nu este proprie întregii comunități. Există o mulțime de oameni care respectă principiile morale, ale cuviinței și care au o pregătire serioasă pentru meseria aleasă. Importantă însă e masa critică a celor care nu au deprins modul de a fi al timpurilor noastre. Într-o mulțime de devianți oamenii normali sînt marginalizați, sînt excluși. Alegerile „democratice” dau cîștig de cauză numărului. Pentru a fi și o alegere a calității trebuie ca alegătorii să se conducă după aceleași valori. Dacă cei care aleg nu sînt astfel educați încît să permită alegerea în cunoștință de cauză a celor mai buni pentru acele poziții de decizie în societate, dacă nu există mijloace și criterii prin care elitele să se impună în fața mulțimilor, generoasa democrație va perpetua mediocritatea, hoția etc. Eliminarea adevăratelor elite de pe ecranul vizualizărilor mulțimilor și înlocuirea prestigiului cu faima întru descurcarea (aranjamente, falsuri, fraudări)

are urmări profund distructive. Acolo unde nu există condiții ca populația să reacționeze după principii morale și cinstit meritocratice, care să fixeze elitele comunității, acestea își vor alege conducătorii după alte criterii, după valorile care le reprezintă coordonatele. Nu există comunitate în care să nu funcționeze principiul elitelor. Importante sînt criteriile după care sînt desemnate elitele. În orice comunitate există conducătorii care întrunesc în cel mai înalt grad valorile care coordonează majoritatea din colectivitatea în cauză. O comunitate nu poate fi condusă decît de cei mai buni conform criteriilor care domină colectivitatea.

Vorbim de alegerea celor care merită într-adevăr să fie aleși - sau, dimpotrivă, cei care n-au ce căuta în fruntea țării. Rezultatul scrutinurilor arată în primul rînd starea generală a colectivității. După alegeri se vorbește întotdeauna despre rezultatul acestora, despre „cîștigătorii” acestora etc. Acestea ar trebui să conducă însă în egală măsură la evaluarea societății, a tendințelor care le domină la un moment dat; sînt, la urma urmei, realitatea cea mai importantă - în mai mare măsură chiar decît cei pe care i-au pus în față. Lipsa adevăratelor elite, a oamenilor de prestigiu pune sub semnul întrebării principiile generale care conduc populația respectivă. Și există un prag peste care dacă se trece cei aleși impun societății principiile lor. Hitler a fost ales... democratic, au fost împuterniciți tot prin „alegeri” (mai mult sau mai puțin măsluite, dar ideea în virtutea căreia au condus a fost... alegerile) Stalin și urmașii lui, au fost aleși Mao și alții. Aceștia nu au dat lovituri de stat pentru a ajunge la putere...

În societatea medievală există doar două clase sociale - cei foarte bogați și cei foarte săraci, care depind de cei din prima categorie. Între cele două categorii nu poate exista înțelegere, disputa dintre clase este reglată exclusiv prin forță. Cei mulți sînt supuși de cei avuți. Este un continuu raport de dominație și supunere. Cînd apăsarea devine insuportabilă au loc răscoale, iar umilințele celor mulți se traduc într-un revers al forței: de data aceasta supunerea prin forță se întoarce într-o reacție de forță oarbă, al cărei rezultat este moartea și distrugerea. Sînt o raritate cazurile cînd există un echilibru, o... armonizare între interesele unora și condiția celorlalți. De regulă se păstrează un statu-quo atunci cînd forța de reprimare a stăpînilor ține sub control forța de reacție a multilor. În lumea modernă relațiile de tip capitalist au dat naștere unei varietăți de fasciole sociale, impunînd o gamă mai largă de poziții sociale. Marx a văzut în societatea burgheză doar conflictul dintre clase - inițial propriu societății feudale, continuat în capitalism de cei care dețin mijloacele de producție și muncitori. Adăugînd o conștientizare a stării de fapt și o planificare strategică a lupte între clase. Dar pe măsură ce lumea a evoluat (cel puțin o parte a lumii...) realitățile sociale s-au dezvoltat în altă manieră. Modificările nu s-au redus doar de înlocuire a țăranilor cu salopeta muncitorului - ci a apărut, insidios dar implacabil, o structurare socială după nivele de cultură, de educație, de civilizație. Prin educație cineva din rîndul proletarilor se poate ridica social, poate ocupa o altă poziție în colectivitate. Conflictul între clase s-a transformat în problema șanselor de a accede la educație, la educație de nivel superior în primul rînd. În societățile civilizate „lupta” se duce la nivelul de educație, în funcție de aceasta se stabilesc „clasele” (pentru a păstra denumirea consacrată) sociale.